

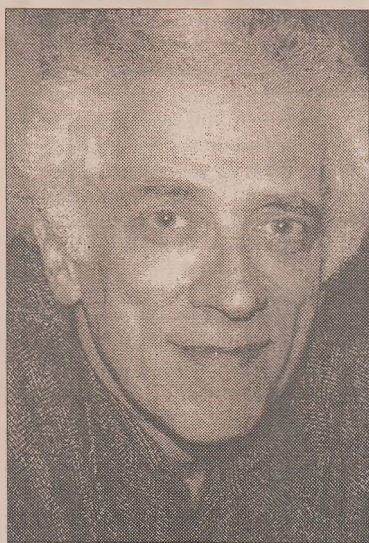
România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

20 -26 ianuarie 1999
(Anul XXXII)

2

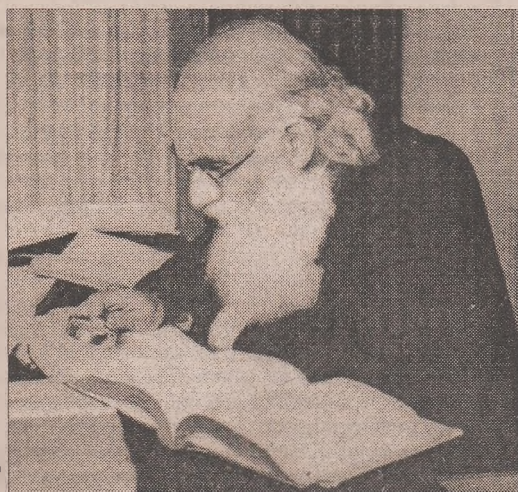

În exclusivitate, un dialog cu **TZVETAN TODOROV**

(pag. 12-13, 22)

N. BALOTĂ despre **JURNALUL lui Gala Galaction**

(pag. 11)

DIAGONALE de Monica Lovinescu: **TORTIONARUL DECORAT**

(pag. 7)

10504 / 06 **Festivalul MOZART**

(pag. 17)

IRIS MURDOCH ȘI ALZHEIMER

(pag. 20-21)

Eugen URICARU:

„Chiar trebuie să descoperim apa caldă?”

(pag. 3)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Lozan Daniel

Dictionarul scriitorilor români

ÎN EDITURA Fundației Culturale Române a apărut al doilea volum al *Dictionarului Scriitorilor Români*, coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu. De cel dintâi, *România literară* s-a ocupat, în 1995, în șapte articole, atunci când, după o "odisee" de douăzeci de ani, el vedea, în sfârșit, lumina tiparului, în aceeași editură ca și astăzi. Nu mai este cazul să revin la peripețiile pe care *D.S.R.* le-a avut în timpul regimului comunist și care au fost înfățișate pe larg, cu toate documentele în sprijin, în *Dosarul* de la primul volum, subintitulat *Piese pentru o istorie a cenzurii*. *D.S.R.* pare intrat acum pe calea firească. Să ne oprim, așadar, asupra lui din punctul de vedere al proiectului avut în vedere și al rezultatelor concrete.

D.S.R. este cea de-a patruzeci și șasea încercare de acest fel (dictionar, enciclopedie) din istoria culturii române. Trebuie să precizez numaidecât că și cea mai ambicioasă și, când va ajunge la capăt, singura care îi va cuprinde pe *toți* scriitorii români din *toate* timpurile. Precedentele încercări au fost sau de natură enciclopedică (nu s-au referit exclusiv la scriitori), sau au avut în atenție un segment (reviste, curente, o anumită perioadă, scriitori evrei de limbă română, folcloriști etc.). Unicul concurent ar fi putut fi *Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900*, alcătuit de un grup de istorici literari, critici și cercetători ieșeni, dacă și-ar fi propus să treacă de pragul secolului XX. Chiar și așa, *D.S.R.* nu este "un dictionar-tezaur al literaturii române", cum recunosc coordonatorii înșiși, "pentru realizarea căruia ar fi nevoie de alte fonduri și, cu siguranță, de energii de care astăzi nu dispunem." O anumită selecție este, de aceea, inevitabilă. Ceea ce nu împiedică *D.S.R.* să fie "cea mai amplă listă de nume avută vreodată în vedere de un dictionar literar românesc." Coordonatorii își asumă selecția, conștienți, bunăoară, că dincolo de granițele țării, și mai ales în Basarabia, există mulți scriitori români deocamdată neinclusi în *D.S.R.*, deși locul lor ar fi, nu încapă discuție, în paginile lui.

O altă observație este aceea că *D.S.R.* este un dictionar critic. Între biografie și bibliografie, fiecare capitol, consacrat unui scriitor, are o parte mediană, cea mai amplă, care este un text critic propriu-zis, nu doar o înșirare de opere, nu doar o descriere a activității, nu doar informativă. Aceste studii critice s-ar cuveni analizate cu atenție. De valoarea (și de omogenitatea criteriilor lor) depinde totul. Nu e cazul, în aceste însemnări cu caracter de semnal, să intru în detalii. O voi face, poate, altădată.

Un dictionar este un instrument de lucru. Avem, iată, două volume, cuprinzându-i pe scriitorii ale căror nume încep cu literele de la A-L. Dacă ritmul se menține, în cinci-șase ani *D.S.R.* va fi complet. Despre necesitatea lui pentru istoricii și criticii literari, pentru profesori, pentru tinerii studioși, nu e nevoie să vorbesc. Efortul coordonatorilor merită să fie prețuit cum se cuvine.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Bilant (la mâini și la picioare)

2. CEI ZECE ani scurși de la prăbușirea ceaușismului nu au rezolvat — din contra, au acutizat — problema de fond a României. Oricât ar părea de straniu, dificultățile în care se zbate țara nu sunt neapărat consecința corupției, a incompetenței manageriale, a politicianismului cinic al guvernanților, a lăptării în privatizare, chiar dacă fiecare din acestea interpretează roluri soliste în concertul catastrofei naționale. Ar fi o eroare să dam vina chiar și pe economia subterană, ce pare a înflori în contrast cu ofilirea dramatică a economiei de la lumina zilei. Dimpotrivă. Faptul că „piața la negru” merge înfloritor e singurul semn bun legat de capacitatea societății românești de a funcționa. Nu de a funcționa normal, ci de a funcționa. Pentru simplul motiv că, fie și la modul sălbatic, haotic, necinstit aceasta se apropie de principiile de funcționare ale pieței libere!

Marea problemă a României post-ceaușeștine e chiar statul român. Cu câteva excepții, și acelea timide (aș remarca un articol al lui H.-R. Patapievici din revista „22”, precum și câteva luări de poziție, tangente la această chestiune, ale lui Gabriel Andreescu), nimeni nu a propus o discuție cu adevărat serioasă asupra rolului și funcțiilor statului în România anilor '90. Nu e nevoie de cine știe ce competență analitică pentru a constata că între statul de azi și cel de ieri nu există nici o diferență semnificativă. Gândit ca o formulă represivă, închisă și dogmatică, servind politicii unei caste (care ieri se numea nomenklatura de partid și securitate, iar azi e un amalgam grotesc, cinic și rapace, dominat de ceea ce Andrei Cornea numea, inspirat, „directocrația”), statul român rămâne același organism ce funcționează în paralel (dacă nu chiar împotriva!) intereselor cetățeanului. El e un tip de organizare strict și fatalmente direcționat pe ideea prezervării avantajelor grupusculelor aflate în poziții de decizie.

Cele trei instituții care ar trebui să se afle într-un raport de egalitate și echilibru — dar cine a auzit la noi de principiul „check and balance”, fără de care ideea de democrație e o glumă de prost gust?! —, respectiv, legislativul, executivul și justiția, la noi se găsesc în relații de absolută promiscuitate. Un prieten avocat îmi demonstrează că în România de azi singurii oameni care riscă să aibă probleme sunt săracii. Dacă ai norocul să deții, în cont sau la ciorap, câteva mii de dolari, poți face absolut orice: fraude, tâlhării sau crime și vei fi scos basma curată de un sistem juridic corupt până-n măduva oaselor. Judecători care până ieri executau fără să crâcnească ordinele politrucilor județeni, astăzi se supun la fel de orbește ideologiei muzicale a foșnetului dolarului și eticii vizuale a superb desenatei mărci.

Așa se explică eliberările stupefiantе ale unor infractori dovediți și răsdovediți, așa se motivează uluitoarele decizii de „neîncepere a urmăririi penale” împotriva unor bandiți care ar băga spaima și-n Jack Spintecătorul. Nici unul din marile procese, debutate zgomotos mai ales de frica și sub impulsul presei, nu a fost finalizat. Cine-și mai aduce azi aminte de mega-escrocheriile „Caritasului”, patronat pe față de șmecherul Stoica, iar din umbră de tot felul de mafioți politici și securiști? Rarefiate ca fumul sunt și procesele fraților Păunescu și ale experimentului „Safi”, girate de doi oameni cu greutate în viața politică a ultimilor ani, George Danielescu și Viorel Cataramă. Privatizările dubioase, furturile cu acte în regulă de la bănci, ruinarea cu bună știință a industriei și a agriculturii nu iscă mai mult de-o ridicare indiferentă din umeri.

Cât despre etern amânatele procese ale crimelor din decembrie 1989, care, inițial, l-au adus la putere pe Ion Iliescu, prizonierul unei „perestroici” dubioase, iar apoi pe Emil Constantinescu, exponentul ideologiei înge-manate a incompetenței, veleitarismului și

minciunii, ne răcim gura de pomână. Într-o străfulgerare nu lipsită de prost gust, Ion Iliescu făcea o comparație între acțiunea de inspirație kaghebisă a armatei române, care a tras fără milă în propriul popor, și misterul asasinării lui Kennedy. Ca și lui Silviu Brucan, care vede în români o adunătură de „stupid people”, istoria începe să-i dea dreptate!

Nesimțirea etern-abuzivă a guvernanților e egalată, la noi, doar de cinismul ciocoiesc al legislatorilor. Selectați după principii care nu au nimic de-a face cu democrația (principiul „listele electorale” e batut, în tâmpenie, doar de acela al „algoritmului” în alcătuirea executivului!), oamenii care țin în mâini destinul României sunt, ca într-un blestem, cei mai necinstiți și mai lacomi dintre locuitori. Înfrățiți trans-partinic când e vorba de interese personale, de învârteli și de abuzuri, ei devin principali și inflexibili de îndată ce se pune problema rezolvării concrete a supraviețuirii — atât, supraviețuirii, nu a prosperității! — cetățeanului.

Abuziv, inflexibil și spoliator în esență sa, statul român continuă să fie o structură întru totul la cheremul minorității ajunse în fruntea bucatelor. Centralismul de tip feudal creează, automat, clientelism și corupție în administrație, favorizând cu fervoare doar incompetența, lenea și conformismul. Absolut toate legile de funcționare a justiției și a Ministerului de Interne au caracter represiv, punitiv și incriminator. Ele protejează, declarativ, drepturile „poporului”, însă dincolo de coaja subțire a principiilor dai imediat de interes personal sau de grup. Multă lume s-a arătat indignată de acțiunile de tip Sabin Gherman sau partidul moldovenilor al primarului ieșean, Simirad. Însă mai nimeni nu a vrut să vadă, dincolo de stângăciile retorice ale acestor personaje, îndreptățirea reală a demersului lor. Și anume, că pe zi ce trece, România, ca stat, devine o entitate neviabilă, un domeniu al dictaturii bunului-plac, o organizare de tip supresiv pusă exclusiv în slujba celui aflat la putere.

Nimeni nu dă semne c-ar fi conștient de aceste probleme. Rotirile la conducere perpetuează un model al delăsării și abuzului, orchestrate de fantose politice convinse că participă la acte de adânc și etern patriotism. În fapt, alternarea la putere confirmă, tragicomic, intuiția de-acum o sută și vreo patruzeci de ani a lui N. Filimon: și anume, că în România a triumfat, pe lângă o democrație originală, și o dialectică originală — ciocoi vechi sunt ciocoi noi, iar ciocoi noi sunt tot ciocoi vechi.

Atâta vreme cât nu se va reconsidera ideea de stat, România nu are nici o șansă de a ieși din mizerabila situație actuală. Nimeni, însă, nu pare a se gândi la așa ceva. Politicienii sunt fericiți că, în mai îndelungata sau mai scurtă ședere în înaltele fotolii, sistemul actual de organizare statală permite umplerea fără riscuri a pungilor și crearea unor avantaje din care vor profita ani îndelungați. Dacă nu vom deveni un stat pus în slujba cetățeanului — și însuși înțelesul cuvântului „cetățean” ar trebui redefinit —, vom risca să rămânem în aceeași indeterminată identitate națională, în care se combină nefericit tendințele autocratice ale asiaticismului cu un „occidentalism” înțeles à la Roumanie, adică anarhic, prostesc și nerușinat.

Această operație trebuie să aibă loc de urgență. Ea va stârni, desigur, revolta autohtonistilor, a naționalistilor și a xenofobilor de toate culorile. Ea a fost obligatorie și până acum. Dar odată cu modificările uluitoare ce au loc în Europa chiar în aceste zile, ea devine urgență numărul unu. Cine nu este conștient de acest lucru — și, din nefericire, nimeni nu este — riscă să mențină în perpetuitate țara nu la coada Europei, unde suntem de atâta vreme, ci mult, din ce în ce mai departe de ea.

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

VĂ INVIT să parcurgeți, fără să vă tulburați, următoarea înșirare de găselnițe poetice în care obsedează felurite forme ale verbului *a curge*: petale de buze *curgând* împreună; Prin vene stelar/ gândurile-mi *curg*; Umbrindu-mi ochii *curg* șiroaiele de apă; Ca un regret de-a nu fi fost/ *curgea* pe gânduri Luna; *Să curg* furios printre oamenii/ înclieați ai vremii; Pe masă - *curgea* ceasul; și *curg* prin mine/ boabe de gânduri; în *curgeri* de vânt/ alunecă trupul prin trestii; un soare negru în cafea/ cu raze ce *curg*; cântec tăcut *curgând* din vitralii; tăcerea apei impletită de vânt/ trăind în sine -/ static *curgând*; m-am prelins pe arhitravele/ tale iubito/ și *am curs* picurit. Întrebarile pe care mi le adresați, în legătură cu titlurile la care v-ați gândit, care din ele ar fi cel mai potrivit pentru volumul de debut la care lucrați, sunt de prisos. Singur spuneți, cu sinceritate, coplesit: „Dactilografînd poeziile m-a șocat frecvența cu care apar motive ca...” (și le înșirați). Regretul meu că va trebuie prea mult timp ca să observați defectele creațiilor dv. de mai an. Ar fi o greșală și dacă, la fel ca după primul meu răspuns, ați distruge totul cu sentimentul că trebuie s-o luați iarăși de la capăt. Trebuie numai să vă lucrați la sânge textele existente, să vă depistați ticurile, aberațiile, zonele obscure. Să aduceți cele mai multe din poeme cel puțin la nivelul *Tumului, Pasărei, Pe deasupra apelor, Genezei, Sorbirii, Privirilor*, (minus ultimele trei versuri!), *Pașind pe ape, Sărutului, Ferestrelor* (amendând puerilitatea primului vers!). Aveți avantajul vârstei maleabile și am înțeles că și un bun orgoliu. Volumul nu este gata și nici nu va fi curând, va rog să mă credeți. (Dan-Paul Silisteanu, București) ● Pregătirea pentru o primire sărbătorească a versurilor excepționale, puține, câteva, o asigură și o conservă, ciudat, versurile fără strălucire, sincere și multe: „Îți spun că este minunat/ să privești cerul - ziua și/noaptea,-/ să numeri pașii, să învinzi/ degetele mâinii stângi uitând/ca ai o mână dreaptă”. (Poveste). Sau pasajul minuscul cu *locul durerii*, adică numai două versuri dintr-un poem mai lung. (Adriana Bota, București) ● Fiecare poem cu zona lui sublimă, cascada circulară, în *Navod*, pasărea fără zbor, din *Ambrozie*, cerșitul fără mâini, din *Fum*, mirosul gândului murdar, din *Nechemarea*, ochiul luat de lângă ochi, din *Somn smuls*, pleoapele ridicate ale pietrelor din râu, din *Lunar*, umbra fierbând, în *Ou de Phoenix*. (Adina Hulubaș, Tecuci) ● Versurile sunt ale unui timid autentic, ale unui interiorizat care trăiește teroarea singurătății. Pentru a o depăși începe prin a o face suportabilă, prin a-i bruiă acesteia invazia asurzitoare. Cu niște simple și pașnice versuri se ajută de minune. Cu sunetul lor încântat tamponându-și complexele. Remarcabil poemul *Inertie*. (Paul Marian Trif, Cluj-Napoca) ● Vă voi contrazice cu toată grija și înțelegerea. Vârsta are un rol decisiv. Să scrii pe la 15 ani o nuvelă și s-o arunci ca pe un lucru prost, apoi s-o regăsești și s-o refaci cu resursele de la 17 ani, arată fie fragilitatea gustului care este o caracteristică, la prozatorii în formare, chiar și după 20 de ani impliniți, fie o credință puternică în steaua proprie. Dacă poezilor li se iartă visatoria cronofagă în timp ce produc zilnic texte oarbe în dramatica lor singurătate, în schimb celor ce dau semne că teritoriul lor va fi proza, au nevoie de o experiență de viață și de lectură mult mai consistente și mai îndelungate. Lor nu li se vor ierta, în absența unui talent real, textele logoreice care nu sunt altceva decât jumale de elev, prelucrate stângaci. Parerea mea este că nuvela fără titlu ce mi-ați trimis-o spre lectură rămâne un exercițiu, un antrenament util în vederea poate a performanțelor pe care vi le doresc din tot sufletul. (Aida, Sighetul-Marmăției) ● Cu un nivel intelectual bunel, cu lecturi de model, asemenea, poate și cu o zestre reală de talent, scriitor de roman de pe la 15 ani, la 19 ani ai săi e pe cale să finalizeze un al doilea, de câteva sute bune de pagini, cu fragmente deja publicate, în presa locală cele mai multe, și cu o carte în manuscris care nu apare din lipsă de fonduri, ne trimite și noua, pentru o părere, capitoul întâi. *Buseala*, din romanul său în lucru intitulat *Ciril*. Este clar că are substanță epică serioasă, subiect incitant, fluentă în discurs. Scrie cu o plăcere vizibilă, fără complexe, știe bine ce poate și ce are de făcut. Pentru toate aceste calități ar merita să mediteze cu creionul în mână asupra fragmentului peste care și noi am făcut ușoare sublinieri. Nu vrem să-i dăm lecții, nu vrem să-l coborâm în propriii ochi. Este și foarte tânăr, cu un vocabular din care nu se îndură încă să elimine termenii pompoși. *A deceda* în loc de *a muri*, expresii retorice precum *ce-i drept, paradoxal, cu siguranță*, sau fraze elaborate și seci precum aceasta: „Temperatura nu permitea cu siguranță nici unui fulg de zăpadă să atingă solul și vântul nu sufla atât de tare încât să devină o problemă demnă de luat în seamă”. Credem că autorul ar trebui să parasească modul defectuos în care ardelenii își articulează uneori frazele. Și nu avem în vedere contragerile fie și pleonastice („Tre’ să fug repede”...), ci iată, de pilda această frază inveselitoe, stângace, complicată: „Centrul orașului, spre mirarea lui Ciril, forfotea de lume. Predominau însă bătrânii, plecați de cu dimineața la cumpărături și rămași în oraș din diverse motive: unii fiindcă obosiseră și trebuiseră să se așeze pe o bancă undeva, alții fiindcă nu știu care magazine le rapise privirea, și mai erau, firește, unii care zăboviseră în oraș doar din plăcere, de dragul amintirilor...” (Mircea Pricăjan Cartiș, Oradea, elev).

România literară

Editată de:

- Fundația „România literară”, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară” - Anca Fireescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Adriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro; bic.romlit.ro
http://www.sfos.ro/news/romlit
http://www.kappa.ro/news/romlit

Chiar trebuie să descoperim apa caldă?

NU MI-A plăcut niciodată rolul de Cassandra, cu toate că de multe ori m-am trezit vorbind în pustiu. De această dată n-aș dori în nici un fel să prezic o nouă prăbușire a Troiei literare însă, din păcate, "calul de lemn" se află deja în cetate. Interesant este faptul că mi-am dat seama de apariția lui printr-o stringere de inimă, auzind repetându-se de câteva ori o expresie rostită într-o veche și verificată limba de lemn și anume "Este momentul afirmării unor noi autori, autori care să reflecte realitățile noii noastre societăți".

Poate mai mult decât scriitorul acestor cuvinte m-a tulburat faptul că erau pronunțate cu aplomb într-un context de *decizie administrativă*. În acea clipă am simțit suflarea rece a anilor cincizeci, supraviețuind cadavrului societății totalitar-comuniste.

Fenomenul reinvierii criteriului politic în configurarea scării de valoare în cultură nu se justifică decât în măsura în care propaganda politică înlocuiește percepția realității pînă la a ajunge să creeze o existență socială de tip schizofrenic, fapt esențial al definirii unei societăți totalitare.

Ideea construcției unei *noi* societăți, a unei *noi* Românii și, implicit, a unei *noi* culturi, a unei *noi* literaturi, care să "reflecte" noutățile respective, îmi dă fiori de groază. Îmi dă fiori pentru că în primul rînd aceasta *noutate* este ceva vechi și primejdios, este manifestarea bolnavă a dorinței de a impune nu prin diferențiere ci prin eliminare. Eliminarea a tot ce poate fi context nefavorabil, termen de comparație ori amintire descurajantă. Iar dacă se înțelege *noutatea* ca expresie a voinței de putere împotriva a tot ce este concurent prin natura lucrurilor, nu ne aflăm decât în fața unui caz tipic de mentalitate totalitară. În plan social-politic lucrurile stau destul de rău în România anului 1999. Ofertele pentru o cale "originală" a democrației românești continuă iar ele nu sînt decât tentative de a înlocui o formulă artificială de dominare a societății de către un grup totalitar, proteic, cu variante cosmetizate ale acesteia. Rezultatul, în cel mai bun caz, nu este decât stagnarea economică dacă nu cumva regresul în cel mai pur sens al cuvîntului, la care se adaugă blocarea dezvoltării sociale. Supraviețuirea grupurilor teroriste în politică și în economie se bazează pe întreținerea confuziei în domeniul raportului dintre legitimitate și legalitate. Dacă în dictaturi tot ce este legal este considerat și legitim, în democrații tot ceea ce este legitim devine sau este acceptat ca legal. Legitimitatea provine din voința și necesitatea comunității, în vreme ce legalitatea este convenția care permite exercitarea autorității legitime. Legitimitatea nu poate fi instrumentalizată sau apropiată de grupuri de presiune, în vreme ce legalitatea este cimpul de acțiune predilect al acestora. În domeniul culturii, legitimitatea provine din valoarea culturală, estetică, morală sau ideală pe cînd legalitatea este mai întotdeauna o formă de exprimare a cenzurii politice sau, în cazurile grave, legalitatea devine un instrument în operațiuni politice de alterare, falsificare și eliminare a valorii legitime. România a traversat în epoca

modernă cîteva (cel puțin două) perioade în care cultura a fost mutilată în legitimitatea sa, în numele unei legalități de sorginte ideologică.

Statul național-legionar și apoi statul comunist (cu fazele și interesele sale specifice, trecînd de la internaționalismul pro-sovietic la naționalism-comunismul ceaușist) au încercat să dirijeze cultura românească pe potruva canoanelor ideologice proprii.

Tot ce nu convenea intereselor puterii a fost pur și simplu eliminat din viața publică. Din cultură nu se poate elimina nimic, se știe, dar toate valorile ne-convenabile au fost eliminate din viața publică, din circuitul real al informației. De aceea batalia cu trecutul s-a dat prin eliminare, prin "ștergerea numelor" și prin distrugerea fizică a cărților, manuscriselor, prin scoaterea din circuitul public al informațiilor bibliografice, iar batalia pentru viitor s-a dat prin impunerea prin măsuri administrative a unor nume și a unor producții. Dacă opera lui Sadoveanu a fost una dintre "tintele" *curățirii sufletului* în concepția național-legionară și în exercițiul direct de "curățare", în perioada comunistă trecerea la index, topirea, mutilarea cărților a fost însoțită de o brutală politică de înlocuire a valorilor legitime cu cele legale, care corespundeau ideologiei și intereselor grupului terorist de la putere. Mulți *noi scriitori* au participat la ocultarea, la "darea afară" a valorilor din circuitul public, deoarece puterea le-a oferit preluarea "locurilor" rămase vacante fie în atenția publică, fie în ierarhii administrative, fie în instituții culturale ori pe lista favorurilor. În cultura publică, la fel și în politică nu există loc gol. Chiar și false, ierarhiile rămîn ierarhii. Iar una din virtuțile propagandei oricărui regim totalitar este aceea de a înlocui realitatea, în mentalul colectiv, cu clișeele ideologice. Faza maximă a procesului de intoxicare este aceea în care omul nu mai reacționează în fața semnalelor realității ci la semnalele propagandei. A produce aici și acum exemplele falselor valori culturale care la un moment dat au funcționat în sistemul politic impus de dictatură asemeni unor valori autentice este fără de folos. Rezultatul acestui proces îl cunoaștem cu toții iar astăzi, la 10 ani de la începutul schimbării în România constatăm că "omul nou" este încă majoritar. Conspirativismul este la el acasă în România, kitsch-ul este în floare, morală uitată, limba română împărăginită, credința pierdută, "toți ne urasc" și de aceea îi urim pe toți! Din cauza atîtor necazuri care ne vin din propriul nostru trecut sîntem tentați să credem că "nașterea din nou" ar fi o soluție, ba chiar una foarte convenabilă și mai ales una foarte comodă, față în față cu conștiința noastră. Această soluție ar fi una dintre cele mai teribile "momeli" ale istoriei!

SOLUȚIA "nașterii din nou", încercată și de legionari și de comuniștii internaționaliști sau naționali (?) presupune înainte de toate *uitarea*. *Tabula rasa!* Uitarea a tot ce s-a trăit și mai ales s-a gândit în ani buni sau în ani cumpliți. Uitarea, fără învățătura de mînte, a eroilor și anonimilor, a erorilor și a

crimelor, uitarea aceasta înseamnă să pășești senin, fără morală, într-o lume necunoscută, în care orice este posibil. Orice, adică și repetarea experienței. Aceasta este, însă, chiar adevărata stare de barbarie.

Ideea unor *noi realități* este o idee complet eronată. Cum greșită este și părerea că un scriitor adevărat este și rămîne prizonierul unor realități, fie ele și doar efecte ale propagandei. Sînt erori pentru că *noile realități* nu sînt altceva decât rezultatul unei alte propagande. În consecință, autorii mențiți să reflecte noile realități nu vor fi altceva decât profesioniștii unei noi propagande. Poate mai eficiente, dar la fel de nocivă ca orîșice altă propagandă.

În fapt, continuitatea culturii românești nu a fost niciodată întreruptă, cultura a putut fi interzisă administrativ, măsurată strîmb, rău interpretată dar ruptă, nu. Ea este o componentă fundamentală a legitimității existenței românilor!

Intervenții mai mult sau mai puțin inteligente de "scoatere" din literatura română a unor autori sau opere pornind de la principii politice sau de interes de grup, ori de politică literară în numele unei "noi literaturi" care să "reflecte noua realitate a României" nu numai că sînt de prost gust dar anunță și o nouă încercare de introducere a măsurilor de tip administrativ în spațiul esteticii.

CHESTIUNEA mi se pare absurdă și gravă. Grava pentru că înseamnă că orîrile culturale ale epocilor revolute s-au produs în zadar, iar absurdă pentru că autoritatea (cîtă este!) a celor care reclamă *tabula rasa* s-a încropit în aceeași cumplită perioadă și este ea însăși o dovadă a continuității culturii noastre.

S-ar putea ca vehemența unor atacuri, cele mai multe pe cale administrativă, să provină mai mult din ignoranță decât din cinism. Ignoranța te face întotdeauna mai puțin responsabil. Trecerea de la uitare la ignoranță este semnul începutului sfîrșitului unei culturi. Prin ignoranță se elimină vinovăția, unul din vectorii procesului de luminare interioară ai omului și umanității.

Dacă vreodată vom uita cine am fost, cine sîntem, mai există șansa aducerii aminte. A nu ști, a ignora cine am fost și cine sîntem este semnul neîndoielnic al pierderii de sine. Iar atunci vom fi condamnați la descoperirea apei calde.

În condițiile de *tabula rasa* este posibilă și probabilă acceptarea fără comentariu a clișeele de propagandă, indiferent de sorgintea și scopul acestora. Doar *tabula rasa* creează condițiile impunerii pe criterii administrative a unei "noi ordini" în cultură. Doar pe această cale este posibilă victoria definitivă a "revoluției culturale", dorită de orice grup terorist, de orice dictatură.

De fapt, ce apăr? Apăr cumva trecutul? Nicidecum. Încerc să apăr viitorul pentru că o cultură cu un trecut falsificat sau ignorat, oricît de neplăcut ar fi acel trecut, nu are nici un viitor. Nu doresc decât o legalitate legitimă!

Eugen Uricaru

Tînăr și singur eram

Se cutremurau grinzi și fîini;
Pe scripeți cu roți
De guri și de mîini
Înălțam aplauze-urale
În urechea aceluia veac...
Nu era nimeni în strană
Alături de care să tac,
Doamne
Și tînăr și singur eram
Ca o rană.

Mai ales iarna

Mai ales iarna,
Singura energie-n oraș
E creierul meu
Bolnav de infinit

Mai ales iarna,
Din fereastră-n fereastră
Lovește o pasăre mov
Țîpînd neostenit...

Unde-ți sunt meritele domnule radoș.

Efectul de seră

Tăiați-mi o fereastră cîrnii,
Faceți ceva!

Prin Sahara trupului meu
Umbă însetată
Cămila-cocoașă-a conștiinței.

Tăiați-mi o fereastră cîrnii,
Faceți ceva!

Eliberați magazia
De nisip și de fluturi
Nu mai are nici-un rost.

Tăiați-mi o fereastră cîrnii,
Faceți ceva!

Efectul de seră
A opărit roadele
Pomului harnic ce-am fost.

Salomeea

Descăpăținat,
Capul meu,
Cu aminte privea
La trupul său
De gînduri desenat.

Cu litere de fosfor,
Strălucitoare și aldine,
Ca pe-un bosfor
Cuvintele alunecau de mine:
Ava! Eli!
Ava! Eli!
Ava! Învățătorule să știi;
Aleasa urii tale
Pururea va fi aceea,
Prea frumoasa-Salomeea.

La adio vreme...

Asculta...
Asculta cum iarba
Crește sub asfalt,
Șus pe cerul 'nalt
Îi părea că luna,
Albă ca un os,
Turmă-i de mîoare
Pe care o mîină...
Și cu întristare,
Ațipind blănos,
Ciobănescul cîine
Mioritic geme:
La adio vreme,
La adio vreme...

SEMNAL

de
Alex
Ștefănescu

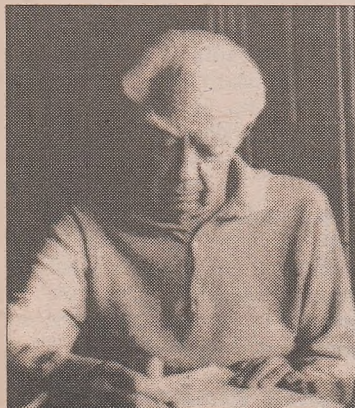
Cărți primite la redacție

◆ MIHAI EMINESCU - VERONICA MICLE, "CÂND TE-AM VĂZUT, VERENA...", scrisori de dragoste, ediție îngrijită de Simona Cioculescu, coperta de Dan

Stanciu, București, Ed. Cartea Românească, 1998. 172 pag. 12.000 lei. Destinată succesului de librărie, cartea este concepută, totuși, cu maximă seriozitate. Într-o scurtă prefață, autoarea ediției, Simona Cioculescu își folosește competența, sagacitatea și intuiția feminină pentru a descrie, succint și nuanțat, evoluția relației dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle. Surprinde - și în cele din urmă convinge - opinia că marele poet al iubirii era mai puțin capabil să iubească decât partenera lui. (Aceasta, bineînțeles, în viață. În poezie, raportul se schimbă!)

◆ MIRCEA ȘTEFĂNESCU, AMINTIRILE UNUI DRAMATURG, ediție îngrijită de Daniela Ștefănescu, coperta de Done Stan, București, Ed. RAO, 1998, 576 pag. Volumul, apărut postum, se referă la perioada 1938-1982 (situându-se astfel în continuarea celui publicat în 1980 cu titlul *Un dramaturg își amintește...*). Mircea Ștefănescu (1898-1982) evocă personalități din lumea teatrului, ca Marietta Sadova sau Zaharia Stancu, și descrie mecanismul administrativ-artistic al transformării unei piese în spectacol - ceea ce conferă memoriilor sale o valoare documentară. În schimb, dramaturgul se dovedește lipsit de spirit critic în evaluarea propriilor scrieri, fiind convins, de pildă, că piesa *Eminescu* (în care poetul apare desfigurat, în conformitate cu exigențele propagandei comuniste) constituie o mare realizare.

◆ BARBU BREZIANU, DESFERECARE, prefată de Lucian Boz, București, Ed. Eminescu, col. "Poeți români contemporani", 1998. 162 pag. Ediție retrospectivă a poeziei lui Barbu Brezianu (care în curând va implini 90 de ani). Sunt reproduse texte din cele două volume de versuri ale multilateralului scriitor: *Nod ars*, 1930 și *Zăvor fermecat*, 1947, ca și producții lirice neincluse până acum în vreo carte. Un dosar critic adăugat la sfârșitul culegerii reconstituie momente din receptarea poeziei lui Barbu Brezianu, considerat de cei mai mulți dintre comentatori un emul al lui Ion Barbu. Poemul cel mai impresionant din volum este unul scris în 1992 și dedicat tinerilor împușcați în decembrie 1989 la Timișoara: "Trupuri, trupuri sfărțate/ mlădițe de fecioare și băieți:// carne sacră și gravă/ im-

pușcată în Ajun/ în Ajun de Moș Crăciun// Lerui, Doamne, Lerui!// Zdrobitele oscioare:/ încenușate ciolane/ împrăștiate/ prefăcute duh și fum./.../ Pulbere de cremator/ zvârlită-n tomberoane/ (după «roșiile canoane»).

◆ ILEANA BERLOGEA, LIVIU CIULEI - REGIZOR PE PATRU CONTINENTE, București, Casa de presă și editură "Rampa și ecranul", 1998. 302 pag., 20.000 lei. Departe de a

constitui un omagiu convențional, monografia (care este și un omagiu) îl prezintă pe marele regizor în mișcare: punând în scenă spectacole, călătorind, făcând mărturisiri, interpretând diferite roluri, reflectând asupra teatrului. Totodată, prin intermediul unor colaje, se realizează jocul de oglinzi al reflectării personalității lui Liviu Ciulei în conștiințele contemporanilor. Personajul care re-

zultă este fermecător și stimulator, trezind - sau retrezind - în cititor dorința de a evada din mediocritatea vieții de fiecare zi.

◆ ALEXANDRU CĂLINESCU, INTERSTII, blocnotes, Iași, Ed. Polirom, col. "Ego", 1998. 180 pag. Alexandru Călinescu este un erudit cu umor, după cum reiese și din textele - mai vechi și mai noi, mai lungi și mai scurte - publicate în recentul volum. Dintr-o îndeletnicire plictisitoare (așa cum a ajuns să fie pentru mulți literați), lectura se transformă, practică cu artă de criticul ieșean, într-o participare inteligentă și pasionantă la comedia literaturii. Epicureismul de bibliotecă al lui Alexandru Călinescu delectează. Până și selecția unor informații din categoria "faptului divers" dovedește rafinament: "Culmea francfoniei: poetul haitian Edmond Laforet s-a înecat legându-și, precum un pietroi, *La Rousse* - ul de gât..."

◆ FLOAREA ȚUȚUIANU, LIBRESSE OBLIGE, poeme (unele sunt traduse în italiană de Angela Tarantino), concepția grafică și ilustrațiile de Floarea Țuțuianu, prezentarea de pe ultima copertă de Al. Cistelean, București, Ed. Crater, 1998. 68 pag. Floarea Țuțuianu este o artistă înăscută, plină de inventivitate și grație, care se exprimă simultan prin versuri și prin desene, de

fapt, prin întreg design-ul unei cărți. Textele propriu-zise au o îndrăzneală diafană: "Un bărbat adoarme pe umărul soției sale - / și mă visează/ Eu ard visul o noapte întreagă/ iar dimineața - la masa din bucătărie/ amestec ușoare urme de viață/ în ceașca cu zăf de cafea și cenușă" (*Zăf de cafea amestecat cu cenușă*). Iar desenele (pentru edificare reproducem unul dintre ele) sunt enigmatice și de bun-gust.

◆ GABRIEL DIRADURIAN, O ÎNTÂLNIRE, povestiri, București, Ed. Arafat, 1998. 208 pag. Un prozator nedreptățit - așa ar putea fi caracterizat Gabriel Diradurian în câteva cuvinte, luând în considerare ignorarea sa aproape completă de către critica literară. Născut la 28 decembrie 1947 la Constanța, prozatorul a emigrat în 1977 în SUA, unde a publicat, în 1989, romanul *O întâlnire* (în limba română) și în 1990 romanul *Cabotinul* (în limba engleză). În România (unde s-a întors în 1996) a tipărit până în prezent: *Scurte povestiri*, București, Ed. Adelcor, 1992, *Cabotinul*, roman, București, Ed. Editis, 1995, *Adevărata față a zeului Ares*, roman, București, Ed. Aldin, 1996, *Cântecul lebedei*, proză scurtă, București, Ed. Ararat, 1997, *Misiunea*, roman, București, Ed. Aldin, 1998 și recenta culegere de "povestiri" care cuprinde, de fapt, scurtul roman *O întâlnire* și câteva povestiri-povestiri: *O înmormântare*, *Keveork*, *Fiica grecului*. Stilul lui Gabriel Diradurian este precis și caustic. Când nu este folosit (impropriu) pentru dezvoltarea unor teorii fantasmagorice, acest stil contribuie la descrierea cu mare pregnanță a unor fizionomii greu de uitat și a unor situații dramatice.

◆ EMIL MLADIN, CHAMPS-ELYSEES, roman, București, Ed. Cartea Românească, 1998. 360 pag. În mod curios, faptele relatate de Emil Mladin se petrec la Paris, iar personajul principal este un parizian, Paul Arnauld. Acest Paul Arnauld, în vârstă de treizeci de ani, duce o viață boemă,

se droghează și își face iluzia că are un destin de scriitor. El îi sfidează pe părinții care îl înțrețin, considerându-i "burghezi", iar prozatorul îl susține din umbră în penibila acțiune de nesupunere, vag stângistă, specific franțuzească. Emil Mladin scrie ca un profesionist. Păcat că își folosește talentul și experiența scriitoricească pentru apărarea unor false valori, de genul teribilismului.

◆ LIDIA VIANU, MODERATO 7, ediție îngrijită de Dumitru M. Ion, coperta de Marcel Chirnoaga, desene de Cristina Ioana Vianu, București, Ed. Orient-Occident, 1998. 90 pag. Volum de poeme fastuos. La această impresie contribuie nu numai prezentarea grafică, ci și poemele

înseși, remarcabile prin ampla respirație lirică, prin viziunea "planetară" asupra existenței, prin frumusețea calmă a multor imagini: "întinzi mâna să fim prieteni asta aș fi vrut de la bun început/ pădure albă de mesteceeni vin frazele tale"; "ce lăște când dormi vremea doarme în tine tamplele galaxii vecine"; "căutam un tată am găsit un îndrăgostit/ se amestecă vârstele noastre scapăm din timp prin hublouri albastre/ ține-mă bine de mână plutim spre împreună" etc.

Au mai apărut

◆ Nicolae Filimon, *Opere*, vol. I, *Excursiuni în Germania meridională, Nuvele, Basme*, ediție îngrijită și cronologia vieții și operei de Mircea Anghelescu, București, Ed. Minerva, col. "Clasicii români", 1998. 408 pag., 20.000 lei.

◆ B. Fundoianu - strigăt întru eternitate, investigație documentară, alcătuire și îngrijire editorială: Geo Șerban, Caiet cultural (2) editat de "Realitatea evreiască", București, 1998. 196 pag., 10.000 lei.

◆ Tudor Teodorescu-Braniște, *Prințul*, roman, prefată de Valeriu Râpeanu, curriculum vitae de Const. Darie și Paul Ion Teodorescu, București, Ed. 100+1 Grammar, 1998. 256 pag., 27.440 lei.

◆ Constanța Buzea, *Start la șevalet*, ilustrații de Hadai G. Klára, București, Ed. DU Style, 1998. 64 pag.

◆ *Vocile exilului*, ediție îngrijită de

Georgeta Filitti, cuvânt înainte de Al. Paleologu, București, Ed. Enciclopedică, 1998. 392 pag.

◆ Mioara Apolzan, Marin Bucur, Georgeta Ene, Rodica Florea, Dorina Grasoian, Stancu Ilin, Dan C. Mihăilescu, *Bibliografia I.L. Caragiale*, vol. I - În perioadă (1852-1912), cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, București, Ed. Grai și suflet - Cultura Națională, 1997. 484 pag., 25.000 lei.

◆ *Dicționar analitic de opere literare românești, A-D*, coordonare și revizie științifică: Ion Pop, București, Ed. Didactica și Pedagogică, 1998. 364 pag., 23.000 lei.

◆ Martha Bibescu, *Imagini de album*, trad. de Elena Bulai, București, Ed. Albatros, 1998. 188 pag.

◆ Miron Kiropol, *Solitudinea lui Eros*, poezii, București, Ed. Albatros, 1998. 132 pag.

◆ Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iași, Ed. Moldova, 1998. 266 pag.

◆ Grațian Jucan, *M. Eminescu și Ardealul*, Câmpulung Moldovenesc, Ed. Fundației Culturale "Alexandru Bogza", 1998. 112 pag.

O CARTE INCONFORMISTĂ

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

EXISTĂ unele creații pilduitoare pentru popoarele ce le-au produs, în măsura a le aproxima destinul. *Odiseea* pentru neamul de navigatori al grecilor, *Eneida* pentru poporul de cirmuitori al romanilor, *Robinson Crusoe* pentru cel cu impulsuri de civilizatori al englezilor etc. Care ar fi o asemenea creație emblematică pentru noi, românii? *Miorița*? Fără a se deroba de la aprecierea ca atare a celebrei balade, Sergiu Pavel Dan propune o alternativă și anume *Povestea lui Harap Alb* a lui Ion Creangă, "istoria fabuloasă a confruntării dintre legitimitate și uzurpare". Punct de vedere interesant, întrucât ne dăm seama că o multitudine de realități ale istoriei, mai cu seamă contemporane, pot fi puse în relație cu "tilcul alegoric al acestei izvodiri feerice", "de la raptul unor teritorii locuite de români ori sechestrarea averilor, marginalizarea și lichidarea fizică a foștilor pînă la refuzul urmașilor, reformați de nevoie, ai agenților marelui frate de la răsărit de a restitui ceea ce au capturat prin abuz, ei și înaintașii lor". Spinul lui Creangă este și "strămoșul literar al ahtiaților de putere cu orice preț, din Decembrie '89". Jurământul pretins de vicelanul ipochimen lui Harap Alb ("Și atita vreme ai a mă sluji pînă îi muri și iar îi învia") sugerează "pariul" cu eternitatea al "emanaților" noștri, care, simțindu-și interesele amenințate, "s-au dat de ceasul morții pentru a bate în cuie forma de guvernământ socotită a le fi prielnică". Forma de guvernământ care e, desigur, republica, ce consfințește dictatul stalinist din 30 decembrie 1947, plus alte aspecte ale regimului totalitar: "componenții constituantei lui Iorgovan și-au scuipat în palme și, cu o harnicie incredibilă în comparație cu ritmul de mlec al prestației parlamentarelor de astăzi, ne-au pri-copsit cu faimoasa Constituție care ocr-teste dar nu garantează dreptul de proprie-tate". Ce contează detaliul că plebiscitul menit a o valida n-a intrunit jumătate plus unu din numărul alegătorilor, pierzindu-și astfel, în fond, valabilitatea? Forma de guvernământ a României va fi respectată *volens-nolens*, aidoma jurământului pretins de Spin fiului de crai, de către toți demni-tarii noștri, obligați a jura "că vor rămâne credincioși republicii lui Iorgovan, Iliescu și Roman «pînă cînd vor muri și iar vor învia»". Cum procedează președintele Emil Constantinescu? Declară, "cu o grabă demnă de o cauză mai bună": "Atîta vreme cit sînt eu președinte nu voi permite să fie pusă în discuție forma de guvernământ". Comentarii eseistului: "Desigur, o decizie atît de abruptă ar avea deplină acoperire dacă domnia-sa ar putea susține aidoma lui Ludovic al XIV-lea: *"Statul sînt eu"*. Care e atitudinea țărăniștilor? Liderii lor se spală pe miini asemenea lui Pilat din Pont, afir-mînd cu o suspectă placiditate: "Noi respec-tam Constituția în vigoare chiar dacă nu sîntem întotdeauna de acord cu ea". Au-torul găsește de cuviință a observa: "Foarte frumoasă formulare. Dar de ce v-a prefaceți ca uitați prin ce fel de mașinații a ajuns do-cumentul acesta fundamental «în vi-goare»?"

Însă "politchia" perfidă, insolentă și deformatoare de adevăr a Spinului e cerce-tată în speță pe terenul specific lui Sergiu Pavel Dan, universitar din Cluj (născut în 1936, fiul cunoscutului prozator al cărui nume se regăsește într-al d-sale), care este literatura. Felurile tendențiozități au azvirlit asupra multora dintre capitolele ei umbre grele, favorizînd clișeele co-res-punzătoare. Un caz caracteristic: Școala Ardeleană. Sub imperativul istoriei "anga-jate", manualele școlare apreciază pînă în prezent cunoscuta mișcare culturală drept

"o expresie a iluminismului românesc". Cîteva întrebări de bun simț se impun. Una de ordin doctrinar: "cit de raționalist, mate-rialist și laic a putut fi spiritul Școlii Arde-lene din moment ce majoritatea corifeilor mișcării au fost fețe bisericești"? Alta de ordin istoric: "ce fel de filiație sigură va fi existat între răsădala iluminiștilor din Franța (...) cu absolutismul sau cu fanatismul reli-gios și lupta cîrturarilor români din Tran-silvania pentru drepturile politice ale nației lor"? Și, în fine, altă întrebare, de ordin mor-al și biografic, condensînd patetismul di-fuz în întreaga analiză: "ce fel de afinități electivă de substanță puteau fi între Vol-taire, răsădățul regelui prusac Frederic al II-lea și al doamnei de Pompadour ori între dramaturgii de mare succes, Beaumarchais sau Goldoni, și bietul Gheorghe Șincai, cel care își purta *Hronica românilor și a mai multor neamuri* în straiță"? În realitate, această încercare de a ingloba Școala Arde-leană iluminismului nu purcede dintr-o exagerată feblețe pentru Voltaire, Rousseau sau enciclopediști, cu toate că materialismul, fie și "mecanicist", al ultimilor forma o apetisantă "trufanda ideologică pentru dirijorii propagandei totalitare". Ni se ofera o explicație, care-i implică și pe Spinii... cu barbă ai ierarhiei noastre ortodoxe, intol-erante cu greco-catolicii. Dacă s-ar recu-noaște substratul real al Școlii Ardelene, de ordin predominant greco-catolic, evident că pretențiile lor patriotarde, parafate, vai, de crincenul abuz comunist, din 1948, al des-ființării unui cult important, ar fi considera-bil stîrbite. Opinii coroborate printr-un citat din N. Iorga: "Fără unirea în credință cu Roma nu erau școlile mari din străinătate pentru ucenicii români, aspri în ale învățaturii; nu era mai ales acea școală pen-tru inima poporului român, care a fost Roma însăși". Polemismul exegetului ce și-a luat avînt deschide evantaiul următoarei colorate formule comparatist-sarcastice: "îngăduindu-ne o translație comparativă, ne-am putea aminti că, așa cum nu o ținem sus și tare cu eventuala formulă *Clasicismul francez. Cronicarii moldoveni - expresie a clasicismului francez!* (de dragul devizei sincroniste a lui Lovinescu), nici insistența exclusivă și străvezie interesată asupra «ilu-minismului Școlii Ardelene», ca una binîșor certată cu adevărul, nu conduce la urma urmelor spre satisfacțiile cele mai durabile".

SPRE deosebire de mulți cerce-tători actuali care bat cu diligență locurile comune, silindu-se a induce cititorului starea tranchilizanta a nonoriginalității, Sergiu Pavel Dan e un circumspect, un inconformist, un "cîrtitor". D-sa nu înțelege a scrie altminteri decît a hărțui o preconcepție sau alta, a pune semne de întrebare, a neliniști. A strica echilibrul factice al unor propoziții de o dubioasă autoritate didactică și nu numai. Una din pistele d-sale favorite o alcătuiește cea a relevării unor ideologizări alienante. Dacă nebanuite sînt căile Domnului, nu mai puțin neprevăzute sînt cele ale anxio-nismului ideologic, împins citeodată pînă la iluzii optice în chiar sinul poeziei: Cînd, în «epoca de aur», spre a se pune bine cu politrucii «tovarășului», autorii manualelor liceale de română decretau că Ștefan cel Mare (...) este protagonistul *Fraților Ideri*, ei contraziceau fără temeii tocmai importan-ta regulă tipologică a lui Scott, pe care chiar și Sadoveanu (...) o respectă. Anume aceea că eroul principal al unui roman istoric se cuvine să fie un «june prim», în cazul cu pricina Ionuț. Sau o apucătură a caricării "în stil modern" a operelor clasice, admise în principiu, dar *de facto* supuse unei insidi-oase prelucrări, în vederea respectării ideo-logiei. În elogiul lui premiatul pe vremuri film al d-sale, *Tanase Scatiu*, regizorul Dan Pița îl "ștampilează", în consecință, pe boierul Dinu Murguleț, opusul arivistului

arendas, un om rezervat, timid, vulnerabil, dotat cu o bunătate ce-l face simpatic, însă... boier: "Urmarea e că Dinu Murguleț devine în film un fel de tîrîie-briu, pus să intre în conivență - cu cine credeți? - chiar cu nemernicul de Tanase Scatiu" și "obligat să pretindă că ar fi urmașul, lui... Balcescu! Deci așa stau lucrurile pe la noi: Dinu Murguleț, Tanase Scatiu, Balcescu, - toți sînt o apă și-un pămînt!". Verigile istoriei se leagă implacabil: "Nici nu visau realiza-torii filmului acestuia din 1975 (...) că, prin gafa lor, ei prefigurau involuntar o circum-stanță întîmplată aievea în România postde-cembristă: prezența în proximitate, pe băncile aceluiași Parlament, a unor redu-tabili comuniști bine hrăniți și a unor foști deținători politici".

IN NU MAI mică măsură, Sergiu Pavel Dan e un apărător al celor pe care-i socotim pe nedrept perdanți. Inconformismul d-sale nu e doar negativ, ci și reconstituitiv, în virtutea unei mentalități solid tradiționale, potrivit căreia Harap Alb trebuie să deçoace infamele strategii ale Spinului celui obraznic, dornic a minimali-za metodic isprăvile "robului" său, întors victorios din toate probele de foc, spre a asigura cu orice preț victoria binelui. Astfel exegetul pledează în favoarea romanului *Gorila*, refuzat de G. Calinescu, pe felurite motive ce i se par discutabile, afirmînd pe-remptoriu că produsul lui Liviu Rebreanu "este mai bine construit decît rubedeniile sale tematiche", *Bietul Ioanide* al lui G. Calinescu și *Delirul* al lui Marin Preda, "în care invenția epică este covîrșită de dosarele complicate ale istoriei propriu-zise". Asjderea e aparat romanul *Domni-soara Christina* al lui Mircea Eliade, pe care acelasi G. Calinescu se mulțumea a-l prezenta printr-un rezumat "de pomină", ce scoate în relief "vexarea bunelor mora-vuri", prea puțin înțelegător față de specia literaturii fantastice, fapt ce ar sugera că "nu are nici cu o iotă mai multă comprehensi-une", pentru literatura în cauză, decît Georgescu-Cocoș, discipol al lui N. Iorga, "în felul său, sincer preocupat de inge-rințele pornografiei în literatură". Însă cea mai spectaculoasă operație în cadrul străduințelor de "reabilitare" o alcătuiește cea consacrată lui Cezar Petrescu. Sergiu Pavel Dan îl acuză pe Divinul critic (ori, zice d-sa, pitoresc, mai curînd... "împieli-tatul"! de a-l fi defăimat cu bună știință pe autorul *Întunecării*, din dorința de a-și amplifica, în epocă, propriul loc de proza-tor: "Toată această mașină detractoare a reușit să acrediteze trei teze: 1) Cezar Pe-trescu nu este un mare romancier «care să merite a fi pus alături de M. Sadoveanu și L. Rebreanu». (p. 683) Locul al treilea pe podium trebuie așadar cedat altcuiva. 2) Cezar Petrescu nu este un romancier balza-cian. Argumentul? Luciditatea intelectuală îi lipsește spre a înțelege «complexele pro-bleme ale genului». (p. 684) Ce importanță are că vorbim despre opera unuia dintre cei mai cultivați scriitori români, comparabilă cu aceea a modelului francez, atît prin explorarea sistematică (autentic balzaciană) a societății, bizuită pe varietatea tematico-tipologică a unui număr impresionant de volume, cît și prin înbinarea prospeccțiunii realiste cu îndrăzneala imaginației roma-nice? Destul! Cum, necum, și acest loc tre-buie cedat unei cărți scrise de o persoană însemnată (...), anume *Enigma Otiliei*". Demonstrația psihologică, ce, fără a fi neverosimilă, e însă mai puțin convingă-toare decît sesizarea unei inadverente de apreciere pur estetică, anevoie de parat, în sentința călinesciană: "Cezar Petrescu nu e decît un jurnalist cu un bun condei, însă istoricește el a adus literaturii române un element ce-i lipsea: invenția". Pe bună dreptate, exegetul se oprește la "vădita con-tradicție în termeni din rîndurile de mai sus, căci, una din două: sau autorul e un jurna-

list incorrigibil, și atunci nu e capabil să transfigureze realitatea brută a informațiilor cotidiene (decît într-o direcție mobil-jurna-listică), sau, dimpotrivă, el se lasă antrenat de plăcerea de a fantaza pînă în teritoriile imaginației foiletonistice, fantastice și chiar fantastice (ultima însușire nefiindu-i deloc străină), iar atunci nu mai poate fi expedit printr-o simplă și ușurată etichetă". Aci am putea să ne amintim și de recepția foarte favorabilă pe care Șerban Cioculescu a facut-o, la apariție, *Romanului lui Emi-nescu* și sa meditam, în genere, la situația unui scriitor cu poziții extrem de variabile la bursa valorilor literare...

UNA DIN propozițiile lui Sergiu Pavel Dan ne surprinde însă dezagreabil: e vorba de bla-marea lui... Bacovia, socotit nu doar un poet supralicitat ca importanță, ci și un "celebrator" al... stalinismului în baza unică a versurilor din *Cogito* ("Mi-am realizat Toate profețiile/ Politice"), totuși, produs minimal al unor ani tîrzii, cînd personali-tatea poetului era alterată, totuși puțină avea o conotație ironică. Cuvintele incrimi-natoare sună de astă-dată pislos, total inac-ceptabil: "Bacovia o lua de-a dreptul pe scurtătură, fără meandrele unor nuanțări or-exprimări aluzive: Așadar, lui, marea satis-facție a înfăptuirii «tuturor profețiilor politice» nu-i fusese oferită de înfăptuirea visului României întregite, nici de dobîndi-rea deprinderilor democratice după secol de netulburate samavolnicii, ci, dimpotrivă de recăderea țării în jugul mai necrutător a urgiilor comuniste, înstăpînit de oblauire: Anei Pauker și a lui Gheorghiu-Dej". În orice caz, mult mai interesant ni se intă-rișează eseul referitor la "starea de spirit numita sîmănătorism, din unghiul de ve-dere al exegetului pe nedrept «exmatricu-lat»". Putem admite că, pînă la un punc-t "E. Lovinescu își ingaduia să privească c-ochi buni sau rai o plămuire beletristică n-în funcție de valoarea-i intrinsecă, ci d-opțiunea-i tematico-tipologică, - ceea ce, i-cele din urma, înseamnă o preferință m-degradă culturală". Și e adevărat că în con-ponența definiției sîmănătorismului intr-două "finalități antinomice", pe de o parte "gustul, pentru pitorescul blajin, idilic, decorativ și artificialul festiv", pe de alt-parte, "atrakția pentru oamenii stăpîniți d-de pasiuni, instincte sau vicii inexorabil, deci pentru caracterele puternice și vic-lente, înzestrate cu un memorabil relie-fizic și moral". După cum e adevărat că s-coganele exclusiviste ale lui N. Iorga au av-de la început o notă de falsitate ("superior-tatea culturii române asupra celei străine, satului asupra orașului și a trecutului asup-prezentului"), iar propaganda comunistă urmărit a discredita definitiv o mișcare lit-rară axată pe valorile seculare ale satul-românesc pe care s-a străduit a le anihil-Mai puțin credibilă e imaginea unui sîm-nătorism transistoric, bazat pe ipostaze pr-generale pentru a constrînge imanența un-curent local, precum exultanța naturist dezrădăcinarea, revolta etc. Din simpla p-cină că există motive care circula pe culo-rele deschise tematic între valoare și non-v-loare, între producții dintre cele mai diver-in timp și spațiu. Iar personalitățile pe ca-le-am putea socoti drept "suprasămăn-toriste", precum Sadoveanu, Galactio Voiculescu, nu probează decît situația h-bituală a scriitorilor de seamă care "sparg-limitele unui curent, revărsîndu-se în del-propriei lor complexități.

În pofida unor momente, la rîndul l-controversabile, demersul critic al lui Se-giu Pavel Dan e unul care impune prin pe-spacitate și demnitate, mizînd pe insub-donarea la truisme ca la însăși rațiunea-de-a se compune. Și nu e puțin lucru.

Sergiu Pavel Dan - *Fiul craiului și Spinul*, Ed. Dacia, 1998, 188 pag., prețul 20.000 lei.

Actualitatea culturală

PROTEST

În numărul din 18 decembrie 1998 al revistei "România Mare" a rut un articol semnat de Ilie Neașu, plin de insulte incalificabile la esa lui Cristian Tudor-Popescu, scriitor și redactor-șef al cotidianu- "Adevărul".

Nu e prima oară când revista cu pricina adăpostește astfel de insan- i la adresa scriitorilor români. Dar, de această dată, autorul arti- ului, care este și deputat în Parlamentul României, nu s-a mulțumit nsulte, ci și-a permis să instige pe membrii PRM la molestarea scri- ului. Uniunea Scriitorilor protestează împotriva acestui act de tare la ură și violență, nedemn de România contemporană, și eazează Procurorul General al României cererea de a se sesiza in atura cu cazul menționat.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România

Poezia religioasă

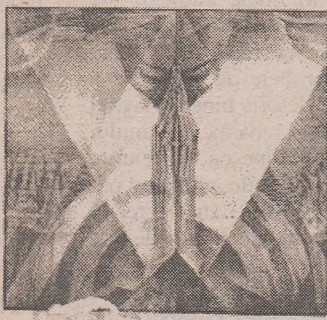
Poezia este titlul unei reviste nea trimestriale al cărei redac- șef este Cassian Maria Spi- n, tot el fiind, cum se știe, re- orul-șef al *Convorbirilor lite-*

Numărul din vara acestui an (an IV) a fost conceput por- l de la juxtapunerea a doi ter- i aparținând unor arii tematice ite: "Poezie și Dumnezeu". O neea alăturare trimite fără z la formele canonice ale lite- ii religioase și apoi, trecind în la poezia modernă de orien- tradiționalista. Lucrurile nu chiar așa.

Un articolul introductiv, care de fapt, un editorial nede- ut, Cassian Maria Spiridon își înă ideea inedită (cel puțin ru momentul literar actual). bordează corect "împletirea iei cu dumnezeirea" alăturind e din Schlegel, Shelley, Sche- , Sfântul Simeon, Noul Teo- Tasso și Hegel. Poetul Adrian escu completează această dare teoretică meditind asu- destinelui poeziei contempo- căci aceasta "în nici un caz e îndreaptă spre o nouă reto- ci spre un discurs mai liber cel dinainte și spre o viziune ioasă (...) care-și apropie le sumbre eretice și le ames- într-o viziune luminoasă". Ca nere a acestei direcții sint de rcat poeziile lui Matei iec ("O meditație în fața unui închis"), Adrian Alui Ghe- e ("Poem"), Daniel Corbu sarea neagră"), Valeriu Stan- "Holodrame scolastice dia-

POEZIA

revistă de cultură poetică

loguri cu umbra"), Dumitru D. Ifrim ("Calul alb"). Un psalmist contemporan este Gellu Dorian cu "Singur în fața lui Dumnezeu", iar Constantin Miu aruncă o pri- vire înapoi prin studiul "Sacru și profan în poezia interbelică de inspirație religioasă". I se alătură o perspectivă comparatistă: Pavel Florenski despre "Ancadramentul turcoaz al Sofiei și simbolistica culorilor albastru deschis și albastru închis", unde albastrul, care desemnează înțelepciunea dum- nezeiască, este doar un motiv pen- tru o incursiune într-o mistică natu- rală și într-un tărâm al fericirii (Chorai-ul japonez sau Olimpul).

În eseu său "Poetul «con- știința a creației»", Liviu Ioan Stoiciu spune că "poezia pre- supune respectul față de tainele de neînțeles, inexprimabile", și intră în conflict deschis cu postmoder- nitatea care "spulberă tiparul Lo- gosului divin din creație". (Tudor Vlădescu)

Itinerariul unei actrite

AURELIA SORESCU

La Editura Noi-Paideia a apărut de curând *In memoriam Aurelia Sorescu*. Cartea recon- stituie itinerariul regretatei ac- trițe pe scenă, la radio, în reci- taluri de poezie și în film însoțit de o amplă iconografie precum și evocări semnate de: Marga- reta Barbuță, Radu Beligan, Liviu Ciulei, Andriana Fianu, Petre Gheorghiu, George Maco- vescu, Dan Mizrahy, Ion Pave- lescu, Irina Petrescu, Dan Pița, Victor Rebengiuc, Rodica Suciu-Stoenescu, Rodica Tapa- laga și Valentin Lipatti.

AURELIA SORESCU

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Artă, Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri, 20 ianuarie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 12,30 - *O sama de cuvinte*. Istoria limbajului filosofic românesc; Arte poetice; Corectitudine și greșală. Colaborează prof. univ. dr. Paul Miclău și prof. univ. dr. Marin Diaconu. *Redac- tor: Emil Buruiană*.

● La ora 20,45, pe C.R.C. - *București, istorii scrise și nescrise*. O copilarie în Parcul Kiseleff. Cola- borează Alexandru Ștefănescu. *Redactor: Victoria Dimitriu*.

● La 21,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare*. Ion Frunzetti. Colaborează Dan Grigorescu, Nicolae Florescu și Ioana Vlasu. *Redactor: Anca Mateescu*.

● Joi, 21 ianuarie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Miorița*. Mihai Eminescu și cultura populară. Parti- cipă: prof. Mihai Pop, cercetător doctor Sabina Ispas și Ion Pogorilovski. *Redactor: Ion Moață*.

● Vineri, 22 ianuarie, pe C.R.C., la ora 21,30 - *Dictionar de literatură universală*. Eneșt Jünger și recursul la memorie. Jumalele scriitorului în comen- tariul critic al lui Dan Hăulică. *Redactor: Titus Vijeu*.

● La 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Poeme de Saadi (poet persan, 1215-1292). Traduceri de George Dan și Vasile Sofinetti. Lectura: actrița Elena Sereada. *Redactor: Dan Verona*.

● Simbata, 23 ianuarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. Florența Albu. Versuri în lectură

autoarei. *Redactor: Ioana Diaconescu*.

● La ora 16,30, pe C.R.C. - *Artele spectacolului*. Invitatul emisiunii: Dan Nasta la 88 de ani; File din istoria teatrului universal: dramaturgia lui August Strindberg. Colaborează Ioana Margineanu. *Redactor: Julieta Țintea*.

● La ora 23,50, pe C.R.C., - Poezie universală. Versuri de Arthur Rimbaud în traducerea Elisabetei Isanos și în lectura actorului Răzvan Ionescu.

● Duminică, 24 ianuarie, pe C.R.C., la ora 12.00 - *Meridianele poeziei*. Pagini din lirica românească. "Mic manual de fericire perfectă". Versuri de Ilarie Voronca. *Redactor: Liliana Moldovan*.

● La 12,30, pe C.R.C. - *Cafenea literar-artistică*. Filatelia - pasiune, artă, istorie. Invitați: membri ai Federației Filatelice Române, Șerban Dragușanu, Sorin Pantiș, Ulm Spineanu, Mircea Stanculescu. *Redactor: Nicolae Breb Popescu*.

● La 17,15, pe C.R.C., - Revista literară radio. Editorialul emisiunii: "Cartea - obiect spiritual" - "Far- mece" de Mira Simian; "Ratacirea Domnului" - un roman la sfârșit de veac - convorbire cu Marius Tupan; Parodii de Stelian Filip. *Redactor: Maria Urbanovici*.

● Luni, 25 ianuarie, pe C.R.C., la ora 21,30 - *Diaspora literară*. Poezia lui Flaviu Cristian între expe- riența existențială și dialog cu transcendentul. Cola- borează Ana Blandiana și Al. Cistelean. *Redactor: Ileana Corbea*.

● Marți, 26 ianuarie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*: Aurora Cornu. Versuri în inter- pretarea actriței Adina Popescu.

● La 11,45, pe C.R.C. - *Viața cărților*. Actualitatea editorială. *Redactor: Dorin Orzan*.

CALENDAR

6.I.1760 - s-a născut Ion Budai-Deleanu (m. 1820)

6.I.1802 - s-a născut Ion Heliade Radulescu (m. 1872)

6.I.1833 - a murit Nicolae Stoica de Hatea (n. 1751)

6.I.1881 - s-a născut Ion Minulescu (m. 1944)

6.I.1897 - s-a născut Ionel Teodorescu (m. 1954)

6.I.1918 - a murit Oreste Georgescu (n. 1891)

6.I.1943 - s-a născut Ion Dragănoiu

6.I.1990 - a murit Traian Uba (n. 1921)

7.I.1882 - s-a născut Ion Chiru Nanov (m. 1917)

7.I.1926 - s-a născut Mircea Sîntimbreanu

7.I.1990 - a murit Ovidiu Bârlea (n. 1905)

7.I.1993 - a murit Ștefan Baciu (n. 1918)

8.I.1915 - s-a născut Aurel Tita (m. 1994)

8.I.1978 - a murit Sarina Cassvan (n. 1894)

8.I.1954 - s-a născut Lucian Vasiliu

9.I.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)

9.I.1900 - s-a născut Henriette Yvonne Stahl (m. 1984)

9.I.1912 - s-a născut Ștefan Stănescu (m. 1956)

9.I.1934 - s-a născut Mircea Tomuș

9.I.1944 - s-a născut Grid Modorcea

9.I.1947 - s-a născut Ioana Ieronim

9.I.1947 - s-a născut George-Virgil Stoenescu

9.I.1961 - a murit Radu Cioculescu (n. 1901)

9.I.1978 - a murit Szeplér Ferenc (n. 1906)

9.I.1980 - a murit Petru Caraman (n. 1898)

10.I.1493 - s-a născut Nicolaus Olahus (m. 1568)

10.I.1869 - s-a născut Valeriu Braniste (m. 1928)

10.I.1873 - s-a născut Haralambie Lecca (m. 1920)

10.I.1896 - s-a născut Alexandru Busuioceanu (m. 1961)

10.I.1913 - s-a născut Ion Moldoveanu (m. 1939)

10.I.1915 - s-a născut Petre Marinescu

10.I.1919 - s-a născut Fényi István

10.I.1927 - s-a născut Ion Serebreanu (m. 1991)

10.I.1940 - s-a născut Ion Iuga (m. 1993)

10.I.1952 - s-a născut Richard Wagner

10.I.1987 - a murit Ion Banuța (n. 1914)

10.I.1988 - a murit Pavel Bellu (n. 1920)

10.I.1992 - a murit Tudor George (n. 1926)

11.I.1878 - s-a născut Zaharia Bârsan (m. 1948)

11.I.1920 - s-a născut Al. Cema Radulescu (m. 1991)

11.I.1926 - s-a născut Leonid Dimov (m. 1987)

11.I.1935 - s-a născut Domițian Cesereanu

11.I.1937 - s-a născut Ion Apetroaie (m. 1997)

11.I.1943 - s-a născut Florin Manolescu

11.I.1957 - a murit I.U. Soricu (n. 1881)

11.I.1972 - a murit Eugeniu Speranția (n. 1888)

12.I.1866 - a murit Aron Pumnul (n. 1818)

12.I.1909 - s-a născut Miliusz József (m. 1995)

12.I.1914 - s-a născut Traian Șelmaru

12.I.1926 - s-a născut Al. Andriescu

12.I.1937 - s-a născut Aurel Stărin

12.I.1941 - s-a născut Anda Raicu

12.I.1983 - a murit Lucian Predescu (n. 1907)

12.I.1988 - a murit Emilia Caldăru (n. 1931)

12.I.1993 - a murit Florin Murgescu (n. 1920)

13.I.1921 - a murit Ion Caragiani (n. 1860)

13.I.1936 - s-a născut Stepan Tcaciuc

13.I.1937 - s-a născut Victor Ernest Masek

13.I.1958 - a murit Dan Botta (n. 1907)

14.I.1915 - s-a născut Mihai Isbănescu (m. 1997)

14.I.1917 - s-a născut Sofia Arcan (m. 1992)

14.I.1917 - s-a născut Ion Roman (m. 1989)

14.I.1929 - s-a născut Grigore Botezatu

14.I.1931 - s-a născut Vlad Sorianu

14.I.1936 - s-a născut Ion Stoica

14.I.1978 - a murit Tudor Ursu (n. 1928)

14.I.1982 - a murit Vasile Florescu (n. 1915)

14.I.1990 - a murit Nicolae Stoian (n. 1935)

15.I.1850 - s-a născut Mihai Eminescu (m. 1889)

15.I.1909 - s-a născut Emil Boldan

15.I.1916 - s-a născut Alexandru Robot (m. 1941)

15.I.1921 - s-a născut Marin Ștrbulescu (m. 1971)

15.I.1937 - s-a născut Valeriu Cristea

15.I.1974 - a murit Ovid Căledoniu (n. 1914)

15.I.1994 - a murit Damian Ureche (n. 1935)

15.I.1994 - a murit Valentin Munteanu (n. 1937)

16.I.1929 - s-a născut Ion Podoleanu

16.I.1942 - s-a născut Aurel-Dragos Munteanu

16.I.1944 - s-a născut Elena Ghirvu Calin

17.I.1909 - s-a născut Marcel Avramescu (Jonathan X. Uranus, m. 1984)

17.I.1916 - s-a născut Antoaneta Bodisco

17.I.1924 - s-a născut Radu Theodoru

17.I.1931 - s-a născut Arahám János

17.I.1936 - a murit Mateiu I. Caragiale (n. 1885)

17.I.1966 - a murit Nicolae Albu (n. 1920)

17.I.1977 - a murit Emilian Constantinescu (n. 1894)

17.I.1985 - a murit Sorin Titel (n. 1935)

17.I.1993 - a murit Nicolae Frânculescu (n. 1925)

18.I.1848 - s-a născut Ion Slavici (m. 1925)

18.I.1898 - s-a născut F. Brunea Fox (m. 1977)

18.I.1911 - s-a născut Nicu Caranica

18.I.1927 - s-a născut Tatiana Vorontova

18.I.1943 - s-a născut Dan Rotaru

18.I.1943 - s-a născut Doina Sterescu

18.I.1963 - a murit Tomcsa Sándor (n. 1897)

18.I.1970 - a murit Ion Crețu (n. 1893)

Torționarul decorat

ORICE an nou s-ar cuveni să-l începem sub semnul speranței. Cu atât mai mult acesta, singurul care ne mai desparte de fatidicul 2000. Las totuși altora o astfel de sarcină. Din motive simple și deloc personale. Mai întâi, nefiind dotată pentru uităciune, nu mi-e la îndemână să mă dezbar de greutatea anului trecut încărcat de semne și reale și simbolice. Apoi, cred că a paria prea insistent pe Bine, când focul mocnește în cetate, revine la a lăsa forțele Răului la adăpost de posibila, necesara lor îndreptare.

Semnele acestui Rău, manifestându-se până în cele mai înalte sfere ale puterii, pridedesc. Simpla lor enumerare ar ocupa mai mult decât spațiul de care dispun.

Cum să mai explicăm și sa ne explicăm scandalul cel mare al legii dosarelor, proiectul inițial al lui Ticu Dumitrescu fiind schingiuit de toate amendamentele ce-i

transformă natura, o bună parte dintre ele depuse de deputații și senatorii unor partide care au fost votate și pentru a pune în aplicare punctul 8 al Proclamației de la Timișoara? Sa mai aruncăm o privire spre soarta arhivelor noastre cele mai închise ale Estului de după implozia comunismului?

Am spus însă că nu voi înmulți exemple. Mă opresc deci la unul dintre ele, poate nu cel mai grav dar, îmi îngădui s-o pretind, cel mai semnificativ. Grăitor pentru adâncimea atinsă de lipsa noastră de memorie. Pentru nerespectul față de morții din închisorile comuniste. Pentru dănuirea acelorasi structuri de tip comunist chiar și în unele dintre asociațiile societății mai mult sau mai puțin civile. Simbolul s-ar putea intitula: *Torționarul decorat*. E vorba, firește, de Vasile Ciolpan, fostul director al închisorii de la Sighet. Cel care, în orice țară cu o minimă demnitate, ar avea de răspuns

de uciderea unui Gheorghe Brătianu, de moartea lui Iuliu Maniu, de aceea a lui Constantin Brătianu și alții, nu puțini, printre oamenii de Stat și de mândrie ai României -, și-a văzut decernată *Crucea comemorativă a celui de al doilea război mondial*, în cadrul unei ceremonii festive la locul crimei - Sighet - printr-un decret semnat de însuși Președintele țării.

N-am comentat imediat această incredibilă știre - chiar în țara uimirilor negative în serie care a devenit România - deoarece după paginile indignate apărute în 22 și probabil a articolelor dintr-un mare număr de ziare, așteptam să se revină rapid, cu scuze oficiale, asupra unui gest ce nu poate fi numit nici măcar gafă, într-atâta îi este de excepțională dimensiunea. Or, a fost nevoie de vreo două luni de zile ca să fie retrasă medalia. În tot acest timp, departe de a-și cere iertare, Președintele a dat vina pe cei care n-au intentat comunismului procesul promis de el însuși înainte de alegeri, iar un consilier prezidențial a dus inconștiența până la a pretinde că din moment ce s-a produs scandalul, nu mai are sens să se revină asupra acestui gest.

Scandalul a trecut într-adevăr. Nici unul nu ține din pricina mentalității noastre deficiente mai mult de vreo săptămână, două. Iar la Cotroceni, înainte de "reparație", s-a mai găsit o explicație: cum să știe Președintele pe dinafară numele tuturor torționarilor? E vina Filialei Maramureș a Asociației Veteranilor de război. Dar care război? Doar cel din vest deoarece din cel de la Răsărit n-au fost admiși decât converții reveniți din diviziile trădătoare Tudor Vladimirescu și Horia, Cloșca și Crișan. (E și cazul ex-decoratului Vasile Ciolpan). Ce s-a întâmplat cu cei care au refuzat să comită acest gest, am văzut-o chiar în familia mea. Vărul meu, Dan Mihail s-a întors tardiv din lagărul sovietic de prizonieri orb și cu întotdeauna de ciuruit în cap și cu înlocuit cu unul de... plastic. El - și alăia ca el - n-au avut nici calitatea, nici timpul să fie... veterani. De ce era obligat Președintele să cunoască această stare de fapt? Fiindcă a acceptat în 1997 să devină, pur și simplu, președintele de onoare al acestei asociații moștenită de la comuniști (sub domnia lor purta un alt nume).

Anii tranziției au fost vitregi cu vic-timele comunismului și prosperi pentru o

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

bună parte dintre cadrele partidului. Astfel călăul de la Sighet din gradul lui inițial de locotenent major a fost înaintat în 1990 la acela onorific de căpitan, iar în '95 de maior!

Nimeni nu auzise deci la Cotroceni, nici Președintele, nici armata sa de consilieri, de celebrul director de la Sighet, găsind normal să-l decoreze tocmai pe locul unde și-a răstignit victimele?

Nimeni, deși, noi, ceilalți, l-am privit cu oroare și dezgust, ca pe Nikolski, pe ecranul "Memorialului Durerii" (singurul loc din România unde, grație Luciei Hossu-Longin, se pastrează imaginea călăilor nepedepșiți). Noi, ceilalți, îi auzim încă vocea ni plângăreată, nu spășită, ci sigură de ea, care enunța cea mai deplină enormitate pe care ne-a fost dat s-o auzim: el și-a hrăni deținuții cu *patru mese pe zi*. Măncau mai bine decât el acasă. Nu e vina lui că era bătrâni, la dietă, și nu puteau înghiți toată trufandalea la care ar fi visat până și e Ciolpan, să i le gătească nevasta. Tot d bătrânețe au și murit pușcărișii aceia. Încolo i-a ținut cu lapte și miere. Buze cărnoase, îngroșate parca de prea multă mîncîună, privire turbure, piezișă, nici urmă d remușcare, dacă-i vorbești de conștiință e c și cum i-ai pomeni unui șarpe boa de prad pe care e gata s-o înghiță. Aș spune că nu pe fața lui nimic uman dacă veacul ce s sfârșește nu ne-ar fi arătat că cei mî înverșunați criminali par a fi - între două măceluri - absolut normali. Banalitate răului - cum ar fi spus Hannah Arendt. Nu mai că locul unui astfel de ins, dacă legii nu permit să fie la închisoare, unde i-ar sta cel mai bine, nu se află în nici un caz într-un confortabil apartament, cu pieptu-i d aramă bine decorat. Din decembrie încoace i s-a luat o medalie înapoi. Tot e ceva.

Cine i-ar putea sugera Președintele Enil Constantinescu să nu se oprească la acest gest și să reclame dizolvarea Asociației pe care o patronază, în favoarea celor născute după '89, Uniunea veteranilor d război alcătuită din toți combatanții din Vest și Est cu excepția celor reveniți în furgoanele Armatei roșii? Nu de altceva d prin astfel de mici gesturi se poate naște speranța și nu prin discursuri în care nu mă crede nimeni.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

mări reale, tipice (precum explozia puter-nică a oclusivei intervocalice, simplificarea grupurilor consonantice finale, pierderea totală a lui i devocalizat ș.a.): "ioppersonal", "fappa riu", "bafînceu unghiile", "nuș cei în capu lor", "finccă", "numaccă", "crecca ud", "fi simm chiar și mireasma", "egzaccaa tunci", "am statodrumu", "va daț seama". Nu lipsesc apocopele limbajului familiar modern: "azi d dimi", "sa casă co mexicancă", "cu priviri rată", lungirea expresivă a sunetelor, realizarea orală a articolului ("autobuzu"), contopirile grupurilor de cuvinte în fluxul vorbirii (în cazurile în care pauzele grafice nu au corespondent sonor): "Doamneajută", "cîntantruna". De acestea se leagă și renunțarea la cratimă sau la apostrof; prin conotația de tipică eroare școlară această absență apare ca una din cele mai violente transgresări ale regulilor: "leas-teaptă", "prindel, stringel, dăi cu pumnun cap". Din păcate, spațiul nu-mi îngăduie reproducerea unor citate mai lungi, în care ar deveni și mai evidentă varietatea combinațiilor de procedee; închei deci cu câteva exemple destul de scurte - "a dadde 2 baxulante", "se mișcăn C D tot", "Așa cam plecașsam fosfericit". Prin fanteziile transcrierilor grafice, umorul lingvistic se realizează ca libertate, ca joc, ca îngăduință pentru formele limbii și ale existenței în genere.

România literară

NEMIRA

Ioan Petru Culianu MIRCEA ELIADE

Traducere din limba italiană de Florin Chirițescu și Dan Petrescu

COLECȚIA „OPERE COMPLETE - I.P. CULIANU”
Monografia lui Culianu despre maestrul său Mircea Eliade este prima scrisă de un român care a fost tot istoric al religiilor. De la apariția ei în Italia (1978), monografia lui Culianu a fost neîncetat luată ca model, mai mult sau mai puțin mărturisit.

Ioan Petru Culianu ARBORELE GNOZEI

Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern

Traducere din limba engleză Corina Popescu
COLECȚIA „OPERE COMPLETE - I.P. CULIANU”
Arborele gnozei pornește de la studiul dualismelor religioase, ca și lucrarea *Gnozele dualiste ale Occidentului*. În noua sa carte însă, viziunea revoluționară a autorului și sistemul său de gândire își găsesc cea mai completă expresie - din câte a avut Culianu răgazul să formuleze.

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Scriere experimentală

INOVAȚIILE formale ale diferitelor limbaje poetice pot fi descrise în termeni lingvistici - și uneori descrierea nu e chiar lipsită de interes. Lingvistul, mînat de fapt de irezistibila plăcere a colecționarului, își justifică mai întotdeauna minuțioasa inventariere de forme noi cu argumentul că acestea ar ilustra posibilitățile creatoare ale limbii; cîteodată, descoperind chiar motivații semantice, textuale, pentru creația lexicală sau pentru devierile sintactice. Ultimul volum, recent apărut, al lui Caius Dobrescu - *Deadevă*, Pitești, Editura Paralela 45, 1998 - e din categoria celor care oferă multe subiecte curiozității lingviștilor; cu riscul, aproape inevitabil, ca analizele acestora să nu mai păstreze nimic din umorul textului. În cartea aceasta, în care aproape totul se petrece la nivelul codurilor ortografice, efectul estetic al experimentelor formale mi se pare indubitabil: prin artificiozitatea inteligentă, bazată pe surpriză, inventivitate, tensiune a raportului dintre formă și sens, se obțin reliefații, înstrăinarea, distanțarea ironică (permițînd abordarea dezinvoltă a unor teme "mari"). Merită însă observată chiar relevanța pur lingvistică pe care o are asemenea formulă poetică: fie și pentru că ne face să repunem în discuție natura convenției ortografice, presiunea normei, să ne întrebăm care inovații sînt posibile în română și de ce, și mai ales unde se află limita de la care acestea devin un simplu joc manierist, incomprehensibil, gratuit. În volumul lui Caius Dobrescu strategiile formale mi se par cîștiga-toare prin varietate: transformările, devie-

rile de la normă sînt atît de multe și de diferite, iar folosirea lor atît de liberă, încît spectacolul nu ajunge să plictisească. Textul poetic pune în evidență caracterul convențional al ortografiei, posibilitatea altor moduri de transcriere: acestea îi conferă un aer străin, exotic, dar nu-i afectează prin nimic identitatea sonoră. Trasături dintre cele mai specifice ale ortografiei românești se amestecă în permanență cu elemente din alte sisteme grafice, cu convenții din alte limbi: "bajetzi", "după *a cobo", "oritsche", "oritschine", "tzechedează" etc. Umlautul folosit pentru notarea diftongilor e unul adaptat, a cărui valoare fonetică se recunoaște prin aproximare: "pălea", "nu ști", "pö ureke". Frecvent - ca în unele transcrieri fonetice internaționale - litera k apare în loc de c: "okii", "kestii", "kiar". Chiar grafiile cele mai stranii nu deformează de fapt pronunția: "Așja cevfa", "zvgnește", "yinstalajii", "yieu". Jocul rebusist, păstrat în limite perfect suportabile, e ușor de descifrat, mai ales cînd transformă instrumentele gramaticale: "p" (= pe), "d" (= de), "k" (= ca); rebusul apare în mod aleatoriu și în alte cuvinte: "pregăteșTT", "d c"; "prea rpd", "desfund QvTa". Se recurge și la alte coduri ale scrisului - de pildă, la folosirea cifrelor - extinsă de la numeral la articol și cu efect umoristic amplificat prin apariția în interiorul unor cuvinte, expresii și locuțiuni: "are 1 mutră dubioasă", "în2ite", "desfund 1 laie". Apar și abrevieri și simboluri tipice pentru textul scris - "ff aproape", "+ ortsche pretz", și mai ales convenții grafice moderne, internaționale, care intră în contrast cu cono-

tațiile unor expresii tradiționale: "dor & jale", "pur & simplu", "k & cum". Surprinzătoare e ușurința cu care mesajul se poate reconstitui, în ciuda tuturor iregularităților, șocante la prima vedere. Una din inovațiile cele mai frapante în raport cu tradiția scrisului românesc mi se pare a fi renunțarea la notarea vocalelor, unele cuvinte fiind indicate doar prin scheletul lor consonantic: "prfkt adaptată". Adesea, vocala absentă e "i", care rezultă oricum din citirea consoanei precedente (ceea ce ne reproprie de formula rebusistică): "cnd", "îșnind", "a tăcut mlc", "mncnd gndaci" etc. Anumite tăieturi arbitrare (nemotivate lingvistic, prozodice) dau un aspect straniu lanțului de cuvinte - "cascadede cioburi"; "nam afla tdect la sfîrșit", "argin tveki", "lobuu rekii ei". O altă caracteristică - folosirea destul de consecvent a literelor "x" pentru grupul "sc" - apare ca o inversare comică, sau ca o hipercorectitudine generalizată, pomită de la perechi de tipul "excursie" - "excursie": "să vopsex", "sâl iubeaxă", "să ne zdrobeaxă", "sîrbeaxo-țigăneaxă". Ajungem astfel la o altă trăsătură lingvistică generală a poeziilor din volum: oralitatea. Majoritatea textelor realizează o transcriere foarte plauzibilă a limbii vorbite - cu fenomenele ei tipice de fonetică sintactică: acomodări, asimilări, afereze, eliziuni. Îndrăznelile de transpunere grafică sînt fără precedent în literatura noastră (poate cu excepția unor pasaje din proza lui Goma). Confruntate cu culegerile de texte transcrise pentru scopuri lingvistice, notațiile poetice se dovedesc foarte reușite, surprinzînd transfor-

Ion BRAD

Mărturisirea lui Odiseu

mi cunoașteți prea bine povestea.
Rătăcirile mele pe mări
Au ajuns ca ulitele bățătorite
Ale copilăriei.
Cu toate acestea, mai am o taină,
O mărturisire:
Pe toți petitorii
Care mi-au batjocorit casa
-am ucis doar cu privirile.
n sulitele lor
Vor sângera multă vreme
După apusul poveștilor...

1979

Cariatide

Surorile mele, mult ostenitelor,
Voi sunteți vinovate sau eu?
Cine-a lăsat măcelarul timpului
Să vă jupoaie
În colțul acesta obscur de muzeu?
Ah, în lumina de sus, în fremătarea
mileniilor,
Sub strivitoarea sacră povară,
Ce tinere, ce neclintite erați,
Cu un singur genunchi ieșit înafară!

Aici, numai piatra pe creștet...
Privirea, strivită pe jos...
Peplosul, veșted...
Piciorul, jegos...

Pe cine-n lumine să chem?
Cum înapoi să vă strig?
= oare blestem?
= numai frig?

Marmori divine,
Surorile mele de-apoi,
Cancerul pândește în mine
Și roade în voi...

1980

Sisif lunatecul

În fir de lună te caută
n viața secretă a simțurilor.
Mătură stelele fricii,
Amețit de mirosul sălbătăciunilor.
Și nu te găsește, nu te găsește...
Se uită la mine, se uită,
Și nu știu să-i dau
Nici o povață.
Cade.
O ia de la capăt.
Cade și caută.
Caută
lunatecul fir al echilibrului...

1989

Număr

Număr boabele rozariului -
Călugăr la Meteore.
Vai am ani?
Vai am zile?
Ori numai ore?

Bat cu toiagul în stânci.
Nu țâșnește izvorul
Zadarnic mă-nchin,
Zadarnic tot strig,
Nu se arată Mântuitorul.

Număr. Tot număr. Tot număr...
Uscate-mi sunt deștele
Și arse buzele...
Îmi port sicriul pe umăr
Ca pruncul lăhuzele...

1996

Să nu-mi fii tu

Să nu-mi fii tu Medeea
Cu glesnele frumoase.
Perfida vrăjitoare
Să nu-m fii tu, să nu-mi fii!
Cine ți-a spus că ți-aș fi fost cândva
Un frate bun?
Nu mă tăia-n bucăți,
Nu m-azvârli
Cu carnea-mprăștiată
Pe munți, la malul mării,
În Tomisul cu sânge botezat,
Al lui Ovidiu, fratele tristetii.
Să nu-mi fii tu Medeea,
Să nu-mi fii tu, să nu-mi fii!

1997

Lethe, zeița uitării

Uite cum vine - înaltă,
Tremurătoare, pe cataligi,
Prin noroaiile veacului vine, tot vine
Lethe, zeița uitării.
De ce mă caută numai pe mine
La marginea vieții ca la marginea mării?
Numai pe mine mă mai dorește?
Și vine, tot vine, și râde prosteste:
- Ha, ha, timpuriile bătrân mohorât,
la-mi toate nopțile să te îmbete!

De ce o lăsați să mă strângă de gât
Zeița uitării, fatidica Lethe?!

1997

Pietre ciclopice

Pietrele tale, Mikene,
Ascund doar securi ce izbesc
În teste auguste.
Stropită de sânge - fata istoriei.
Înflorită de sânge - mitologia.
De-atâta vaier au răgușit
Vocile tragediilor...

Caut. Tot caut
Prin stupii de pietre ciclopice
Linistea umbrelor.
Sub obraze de aur -
Horcăitul din urmă
Îmi sparge timpanele,
Prin creieri tot scurmă...
Tot scurmă...

1997

Nici Himnos

Mă rog în fiecare seară
Să vină Îngerul. Nu vine.
Nici Himnos zeul nu coboară
Să-mbrace orele haine
În mătăsoasele-i dulbine,
Nici Himnos zeul nu coboară.

Aș vrea să strig dar n-am pe
cine
Cum te chemam odinioară.
Cuvintele se-ntorc streine
Când peste nopțile din mine
Nici Himnos zeul nu coboară.

Tot macină perfida moară
Și genele se zbat prea pline
Până în suflet să mă doară,
Până-n trecut să mă-nvenine.
Pe nevăzute sănii line
Nici Himnos zeul nu coboară...

Uriășele broaște testoase

Dinspre Athena spre Epidaur, unde mă
duc
Să-i cad în genunchi lui Asklepios
Să mă vindece de bolile sufletului -
De cele trupești se ocupă prea mulți -
Las totdeauna la dreapta cetatea
Megara.

De sub stâncile ei, niciodată
În cale nu mi-a ieșit
Skiron tâlharul. Tare-aș fi vrut
Să-l văd cum pradă m-aruncă
Urișelor lui broaște testoase.
Nu mă temeam să călăresc
Neagra lor carapace ca luntrea lui
Charon.

Le-aș fi spus o legendă
Despre zânele mărilor din care se trag.
O poveste lungă de-o mie de ani.
Pe mări, pe sub mări, aș fi ajuns
Până la templul rotund
Unde Asklepios încă-și ascunde
Leacul lui ultim - reptilele.
Între muntii sonori, unde amfiteatrul
Trimite șoaptele până la cer,
Acolo-aș putea asculta
Întelepciunile tragedienilor,
Aș vedea vulturii sfărtecându-i ficatul
Lui Prometeu,
M-aș simți cel mai nevolnic
În fața Marelui Orb, călăuza noastră,
Destinul.

Dar niciodată Skiron tâlharul
N-a vrut să mă dea pradă
Urișelor broaște testoase. Târându-mă
Pe viitoarele drumuri ale Sfântului Pavel
Mă amestec în corul Teatrului lumii.
Bolnav, tot mai bolnav
De spaimile-acestui examen suprem
Prin care mă-ncearcă Asklepios-zeul:

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

ASCETII

Interpretează, clonat, Marcel Iureș
Regia: Cerșetorul de cafea

Aeru-i cald și roz ca sub umbrele.
Crini înjugați trag care de parfum.
Fagi ceruiți, în sobe fac un scrum
Mirositor și fin, ca să-i înșele.

Greieri răscopti de cîntece, din rană,
I-ademenesc țîrîitor și dulce.
Oh, pipe cu capac de porțelană
Vor între fumuri trîndave să-i culce.

Iar Vorbele-n pahare sînt purtate,
Pe lîngă dîșii, către depărtare,
Pe vîrf de deget moale de fecioare
Cu sînii albi ca două mari lacate.

Și proaspătă, ca-n nări de bou, răcoarea
La sfat tăcut în jîlturi îi îmbie.
Ei își presară-n carnea crudă sarea
Din solnițe, cu-o gravă bucurie,

Mult răbdători la tot ce se întîmplă,
Și cu ciocanu-și bat suave cuie
De puritate în rotunda tîmplă...

Ori viu, sănătos să m-aleg
Din amfiteatru,
Ori să rămân cu minti rătăcite
Dând ochi în ochi cu reptilele
De sub templul rotund.

1998

1998

La Muntele Athos

În Grădina Maicii Domnului,
Cățarat pe spinarea catărului
Cu nume de sfânt,
Trec pe lîngă prăpăstii
Cu ochi speriați de ispita abisului.
Apostolul Pavel rătăcitorul,
S-ar zice, când bat spre amurg
În portile-acestor cetăți-mănăstiri,
S-ar zice, s-ar zice, dacă păcatele
Celui rămas înafară
Nu s-ar izbi ca liliecii
De ziduri, de turnuri, de pietrele

mucedu.
Epistole? Cui să le scriu, pe cine să cert
Când dinăuntrul cetăților
Rugăciunile murmură ca izvoarele
Muntelui?

Întreaga lume antică m-apasă
Cu necredința ei, cu măști de aur
De pe mormântul regilor uciși.
Numai din cărți îmi vine boala asta,
Din recile statui mutate-n mine
Cu miturile lor răvășitoare.
Vai, nu mai am puterea să mă cațăr
Pe stâncile pustii cu eremiții,
Să mă hrănesc din rouă și din ploi,
Din preacinstite cîntece de greier.
Atuncea n-aș mai auzi urlând
Șacalii ce-și găsesc ospățul nopții
În trupul bieților catări bătrâni
Nici morți, nici vii, uitați ca din greșeală
Între pământ și mare. În zadar
Mai bat la porți închise. Toaca urlă
Și clopotele toate mă alungă...

1998

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

PUBLICICISTICA LUI GOGA

CU DEBUTUL eclatant din 1905 (*Poezii*), Goga se impune ca un poet autentic cu o voce distinctă. Maiorescu îl primește în casa lui din Str. Mercur 1, semn de considerație și, în 1906, îi întocmește referatul care îi va aduce laurii premiului Academiei. La apariția, în martie 1906, a *Vieții Românești*, C. Stere scria entuziastul eseu *Poetul pătîmirii noastre*, Goga devenind prieten și colaborator al revistei ieșene. Numele personalității sale lirice urcă spre zenit, admirat peste tot în lumea românească. Va mai publica, pînă în 1916, alte trei volume de poezie (*Ne cheamă pămîntul*, 1909, *Din umbra zidurilor*, 1913 și *Cîntece fără țară*, 1916), după care, pînă în mai 1938, cînd moare, eul său liric tace. S-a spus că de îndată ce a devenit om politic a încetat să mai scrie poezie (unii au apreciat chiar că a încetat de a mai fi poet, ceea ce e o aberație). Chiar dacă poetul a început militanțismul politic încă la sfîrșitul veacului trecut, e, oricum, sigur că de îndată ce a ocupat poziții fruntașe în harta vieții politice, filonul liric s-a epuizat sau s-a atrofiat. A făcut însă multă publicistică iar în aceste pagini vibrante (Mai ales în volumul *Precursoarii* din 1930, din care nu se antologhează nimic în volumul pe care îl comentez.) îl descoperim lesne pe poet. S-a afirmat, ca poet, în atmosfera sămănătoristă-poporanistă și, în ciuda aprecierii editorului ediției din publicistica autorului *Clăcașilor*, pe care o comentez aici, Goga a fost un îndatorat al atmosferei literare a acelei vremi, careia i-a rămas credincios și dincolo de anul 1916. Mai ales că revista *Lucafeărul*, unde a colaborat de la primul număr, apoi fiind co-director, a fost, pînă în 1906, o revistă din constelația *Sămănătorului*.

A debutat, ca publicist, în 1898 și naționalismul firesc, necesar, în epoca subjugării Ardealului de către imperiul bicefal, pentru dezrobirea românilor a fost continuat, chiar cu o octavă mai sus, și după Marea Unire, din păcate și după 1930, cînd dimensiunea democratismului trebuia să prevaleze. La Goga, s-o spun din capul locului, n-a prevalat, împotriva s-a manifestat cu reprobabilă energie naționalismul xenofob. Dar înainte de a ajunge aici, tocmai în anii treizeci, ar trebui spus că poetul s-a manifestat, înainte de 1918, în mișcarea politică transilvană, împreună cu Ilarie Chendi, parțial Octavian Tăslăuanu, ca unul dintre exponenții aripii oțeliste, condamnînd pasivismul majorității fruntașilor P.N.R. Lucrurile s-au acutizat atît de mult încît declanșase vrajbă în partid. Mai ales că Al. Vaida-Voevod publică în *Tribuna* un articol incendiar împotriva lui Goga, pe care îl acuză că a primit bani din partea ministrului ungar de Interne, Kristofi. Se ajunsese prea departe, îngrijorînd mulți oameni politici din România. Atunci, în 1910, Stere a primit misiunea din partea P.N.L. (cu acordul conservatorilor) de a pacifica dihonă din P.N.R. Stere și-a îndeplinit misiunea, pacificînd lucrurile, izbutind să-l absolve pe Goga de acuzația de vîndut mituit (apoi Stere i-a comunicat lui Ralea, care mi-a relatat mie prin 1958, că, de fapt, poetul luase bani de la Kristofi și n-am aici spațiu pentru a demonstra pe larg, cu argumente din chiar o scrisoare a lui Goga către Chendi, că Stere îi relatase adevărul lui Ralea). Dar o tensiune surdă s-a păstrat de atunci încolo între Maniu și Vaida pe de o parte și Octavian Goga, pe de altă parte, ce va răbufni de-abia prin 1920-1921 și mai tîrziu. În perioada neutralității (1914-1916), Goga, împreună cu părintele Vasile Lucaciu, se află la Bu-

curești, și, ca reprezentanți ai Ardealului, militează - alături de N. Filipescu, Delavrancea, Take Ionescu - pentru intrarea imediată a României în război de partea Antantei. Dreptate n-au avut, atunci, filonantistii impacienți grupați în "Acțiunea Națională", ci Ion I.C. Brătianu care aștepta, tergiversînd lucrurile, pînă ce țara va fi asigurată cu un tratat politic și unul militar. Că tratatul militar încheiat cu Antanta n-a fost respectat de aceasta, nu a fost vina lui Ionel Brătianu, deși Goga, inclusiv în niște însemnări jurnaliere publicate tocmai prin 1935-1936, - îl făcea vinovat numai pe Brătianu (în termeni violenți) pentru dezastrul militar și pentru nevoia retragerii în Moldova. După Marea Unire, Goga revine în P.N.R., e membru în Consiliul Dirigent, cită vreme - puțină - a existat, iar în decembrie 1919, cînd se formează guvernul Federației sub conducerea lui Al. Vaida-Voevod, poetului nostru i se încredințează portofoliul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Devenise, deci, ministru la 38 de ani, scriitorii oferindu-i un banchet sărbătoresc, aspru reprob de Lovinescu. Guvernul lui Vaida-Voevod n-a durat decît pînă la 12 martie 1920 (Goga demisionînd înainte), singurul său merit fiind acela de a fi semnat, de către premier care era și ministru de Externe, tratatele de pace de la Paris și Trianon, prin care România i se recunoștea oficial, de către marile puteri, Marea Unire, în schimbul obligației de a garanta statutul minorităților naționale. Goga se dedulcise însă la funcțiuni ministeriale și - cerea - mărturisește Vaida-Voevod în memoriile sale - fuziunea imediată a P.N.R. cu gruparea generalului Al. Averescu, Partidul Poporului. Ceea ce Maniu, Vaida-Voevod, Al. Mihali, Mihai Popovici și alți lideri ardeleni refuzau. Atunci Goga, în 1920, convingîndu-i pe Vasile Goldiș și pe Tăslăuanu să i se alature, trece în partidul lui Averescu, ajungînd, toți trei, miniștri, în martie 1920 (pînă în 16 decembrie 1921) în guvernul condus de general. Din păcate, partidul lui Averescu s-a compromis total, prin corupție, în timpul primei guvernări și a continuat-o tot așa și în cea de a doua (martie 1926-iunie 1927), cînd Goga a fost chiar ministru de Interne, trucidînd cinic alegerile din 1926. Acum, în perioada 1920-1927 dar și mai tîrziu, Goga a publicat numeroase articole împotriva P.N.R., apoi P.N.Ț., atacîndu-i necuviincios pe foștii colegi de partid Iuliu Maniu și Al. Vaida-Voevod (articolele, unele dintre ele, sînt reproduse în antologia d-lui Const. Schifirneț). După 1927 Goga și-a dat seama că mizase eronat acum pe mareșalul Averescu, în timp ce P.N.Ț., din 1926 de cînd se constituise, devenise al doilea mare partid al țării iar Iuliu Maniu era unul dintre cei mai respectați oameni politici. În precipităriile sale, Goga demonstrase a fi un prea mediocru om politic. A stat în derivă cîțiva ani și, în aprilie 1932, își formează propria grupare, Partidul Național Agrar, neînsemnat pe eșichierul politic. Dar se agăța în struna lozincilor naționaliste, declarîndu-se chiar solidar cu crezurile generației de la 1922, din care se vor recolta, apoi, membri ai mișcării legionare. Considera, și în 1930, că e valabilă, în continuare, deviza ideii naționale, prin necesitatea unificării sufletești a românilor proveniți din vechiul Regat și imperiile vecine ("Și dacă e vorba de o lozincă, de un cuvînt magic, cu care tineretea să strîngă într-o tabără toată simțirea românească, aceasta nu poate fi decît tot deviza dinainte de război: idealul *național*, care astăzi pentru unii pare o împerechere de cuvinte, oarecum anacronică"), acuzînd

elita conducătoare a partidelor de străinism ("clasa conducătoare are în amintirea ei stigmatele străinismului"). Prin 1933-1934 declara unei grupări studențești care îl invitase: "Am crezut că războiul a lichidat în mine toate rezidiile de ură ale trecutului. Văd astăzi însă că nu pot fi liniștit pentru că opera de dreptate nu este făcută iar ideea de dominație națională asupra acestui pămînt nu este îndeplinită". Ideea pe care o vehicula constant, în sens naționalist, retrograd era - aceea că orașele țării (mai ales în ținuturile intrate sau reintrate în 1918 în trupul țării) erau dominate de elementul alogen, în profesiunile libere, printre studenți și chiar în Consiliile municipale. A dezvoltat această idee și într-o amplă interpelare în Camera Deputaților din 3 martie 1934. Ceea ce arăta poetul, acum numai om politic, era adevărat. Dar aceasta se știa încă, în 1919-1920, la semnarea tratatului de pace: România Mare avea parte de un procent de peste 28% minoritari în ansamblul populației, dintre care majoritatea lor locuiau în mediul urban. Acest procentaj se menținuse și la recensămîntul populației din 1930, cînd s-a constatat că românii reprezentau 71,9% din total, maghiarii 7,9%, germanii 4,1%, evreii 4%, ucrainenii 3,3%, rușii 2,3% etc. România se obligase, la semnarea tratatului de pace, că va garanta toate drepturile minorităților, această clauză fiind condiția fără de care marile puteri nu ar fi încheiat cu România tratatul de pace care sancționa România Mare. Goga, ca și alți naționaliști, descoperise, în sens revizionist, (dar unde a dus politica revizionistă a Germaniei, Italiei, Ungariei, s-a văzut limpede pentru noi în 1940) că România a fost înșelată și nedreptățită la încheierea tratatului de pace și semnala deputaților cifre elocvente (la guvernare era Gh. Tătărescu, conducînd un cabinet P.N.L.) despre ceea ce numea anomalia componenței minoritare în unele orașe și accesul lor în profesiunile libere. Cifrele erau exacte. Dar pentru ameliorarea lor nu erau necesare măsuri pentru dislocarea, expulzarea sau nimicirea minorităților. Ceea ce Goga nu a pregetat să o facă. Ideea fixă a sa (ca și a cuziștilor și a legionarilor) era că numărul evreilor era sporit cu 50.000 persoane, prin refugierea, aici, a unor înși fugiți din Rusia și Polonia. Pentru a soluționa această anomalie, periculoasă pentru românism, avea și soluții: "Pentru a scăpa de ei sunt două mijloace, unul așazis civilizat și anume să prezentăm Ligii Națiunilor un tablou al acestor străini necetațeni români după nici un tratat și după nici o lege și s-o rugăm să-i invite să părăsească țara românească, repatriindu-se. Dacă totuși cu acest sistem elegant n-am scăpat totuși de ei, aș face lagăre de concentrare pentru aceste elemente periculoase". Era o propunere în premieră, neexperimentată încă nici de Germania devenită hitleristă din 1933 și era atît de anti-democratică încît și dl Constantin Schifirneț, editorul ediției, de obicei complexent cu opiniile retrograde ale poetului, o respinge într-o notă. Antisemitismul său, prezent încă în articolele dinainte de 1918, capătă acum forme extremiste ("Chestiunea evreiască este reală iar bogăția evreilor trebuie considerată ca o sfidare a sărăciei noastre generale"), condamnînd, în 1937, într-un discurs la Academie, și intrusiunea semită în literatura română, ca un fapt periculos românismului. Această exagerare în naționalism șovin, a plăcut mult naziștilor germani, încît experții l-au recomandat pe Goga lui Alfred Rosenberg (atunci, pînă la instalarea lui Ribbentrop, mai marele peste treburile externe ale partidului nazist) care

Ethnos

OCTAVIAN GOGA

**NATIONALISM
DEZROBITOR**

ALBATROS

Octavian Goga, *Naționalism dezrobitor*. Permanența ideii naționale. Studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Constantin Schifirneț. Editura Albatros, 1998.

era interesat să-și creeze un cap de pod în România. Octavian Goga a fost cel dintîi om politic din Europa care a primit stipendii de la cancelaria lui Rosenberg (am văzut documente irecuzabile, pe care mi le-a arătat, prin 1983-1984, dl Armin Heinen, cînd își pregătea lucrarea despre mișcarea legionară). Curînd, Rosenberg a sugerat - potrivit versiunii din cartea de memorii a lui Radu Lecea - fuziunea dintre partidul lui Goga și gruparea lui A.C. Cuza. Goga a dat ascultare sugestiei și, în 1935, se creează, prin fuziune, Partidul Național Creștin, sub președenția lui Goga, Cuza fiind vicepreședinte. Era, se înțelege, un partid de extremă dreapta, ultranaționalist și șovin xenofob. Cînd, în decembrie 1937, ca urmare a inconcludentelor alegeri, regele cheamă la guvernare Partidul Național Creștin (care nu recoltase, totuși, decît 9,15% din voturi), Goga devine premier. Prima măsură adoptată a fost suspendarea ziarelor democratice, socotite semite, *Adevărul*, *Dimineața*, *Lupta* iar în ianuarie 1934, instituind decretul lege privind revizuirea cetățeniei evreilor, cu care ocazie își pierd cetățenia o treime din evreii trăitori în România (adică de vreo patru ori mai mulți decît acei imaginari 50.000 pomeniți în 1934). Dar Goga n-a guvernat decît 44 de zile, fiind demis de rege nu numai pentru scandalul provocat în străinătate de legea revizuirii cetățeniei evreilor ci pentru că aflase și de înțelegerea premierului cu legionarii și pentru că, în general, pregătea regimul dictaturii personale. Goga a înțeles că fusese folosit numai ca o antecameră spre dictatura regală, a plecat amărît - după demitere, la Ciucea, unde, în mai al aceluiași an 1938, moare în urma unei congestii cerebrale, la numai 57 de ani. Cariera politică, în ciuda tuturor zbaterilor, îi fusese iremediabil mediocră.

Ediția d-lui Constantin Schifirneț e o antologie cuprinzătoare din materia a șase volume de publicistică. Desigur, orice antologie e subiectivă și aș fi preferat includerea în sumar și a altor articole, inclusiv din amintitul volum *Precursoarii*, total exclus din antologie. Din păcate, dl Const. Schifirneț nu-și cunoaște îndatoririle de editor. Nu a menționat, la sfîrșitul articolelor, cum se cuvenea obligatoriu, locul și data primei apariții a articolelor antologate și, firește, nu a colaționat textul din volume cu cel din periodice, semnalînd, unde e cazul, deosebiri. Notele au, ca de obicei în edițiile d-lui Schifirneț, fizionomia unei fișe enciclopedice, nefăcînd referire la aprecierile din text (Ce utilă ar fi fost, de pildă, o astfel de notă la articolul lui Goga despre atît de controversatul în epocă articol al lui Octavian Tăslăuanu, *Două culturi*?). În acest fel, notele sînt o simplă formalitate, nefăcînd corp comun cu textele din ediție. Cit despre prefață, ea e, prea adesea, complezentă, lipsită fiind total de discernămint critic. Dar e bine ca a apărut o ediție cuprinzătoare din publicistica lui Octavian Goga.

T. Maiorescu și condițiunile progresului

IN PREFAȚA primului volum de *Discursuri parlamentare* din 1897, Titu Maiorescu exprima - cu oarecare moderație - o idee principală negativă despre revoluția de la 1848: deși ea “avusese însemnătatea ei, întrucât manifestase, cu oarecare răsunet în Europa, deșteptarea conștiinței naționale în românii din Principate și voința lor de a se dezvolta în conexitate cu civilizația occidentală”, efectele sale au fost mai degrabă negative, pentru că “oamenii de la ’48 nu au lăsat și nu au avut nici o concepție reală. Constituțiunea din 15 iunie 1848... era o operă de fantazie, fără valoare practică... naiva așternere pe hirtie a unui amalgam de idei nebuloase”. Textul este cunoscut și a fost folosit de mai multe ori în istoria ideilor politice românești, începînd chiar cu A.D. Xenopol, în 1910, în *Istoria partidelor politice...* Ce nu s-a observat este că acest text are o anumită istorie și că el este anunțat de alte manifestări publice ale omului politic.

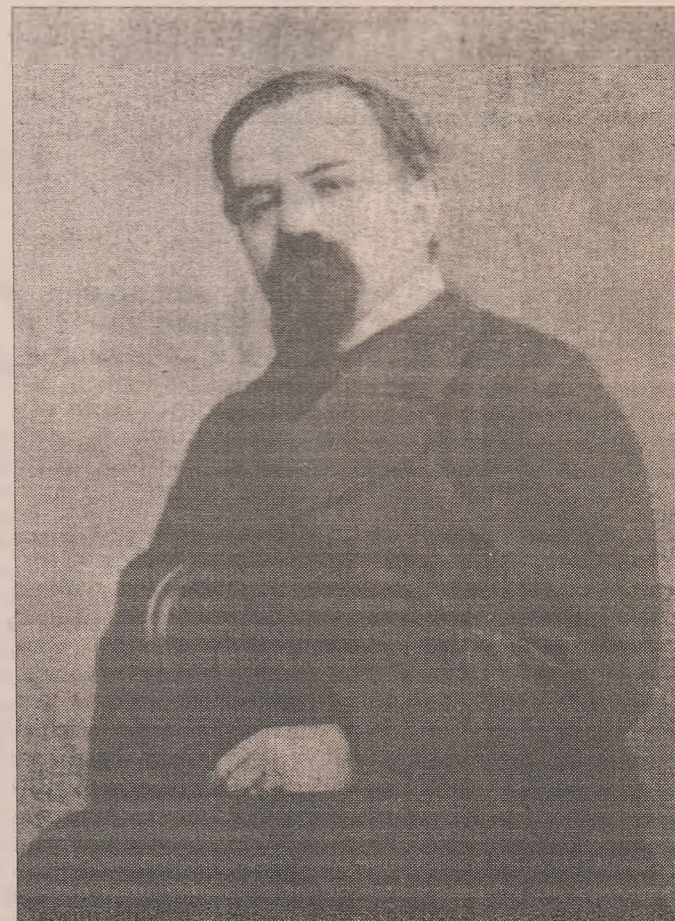
În mai 1892, Titu Maiorescu ţinuse la Ploieşti o conferinţă cu plată, în folosul societăţii de binefacere “Caritatea”. Ea n-a fost publicată niciodată şi, după cât ştiu, nici n-a reţinut atenţia exegeţilor lui Maiorescu (Lovinescu, Z. Ornea etc.). A fost în schimb semnalată şi amplu rezumată de Barbu Delavrancea într-o serie de trei articole din *Voinţa naţională*, în zilele de 4, 5 şi 6 iunie 1892, care au fost republicate, la rindul lor, în seria de *Opere* îngrijite de d-na Emilia Milicescu (vol. VII, 1970, p. 207-220). Deşi n-a asistat la conferinţă, Delavrancea o rezuma pe larg după relatările unui martor competent, un “distins profesor” şi fost elev al criticului la Iaşi, în 1865, când (il citează Delavrancea) “am avut ocazia d-a-i asculta conferinţa de la Ploieşti

din 1892, ş-apoi de la 65 încoap am
auzit-o de mai multe ori: în parlament
de cinci ori şi de două ori în doua con-
ferinţe la Ateneul vechi". Intitulată
Condiţiunile progresului, conferinţa
aşa cum o rezumă Delavrancea - atinge
într-adevăr o chestiune fundamentală
nu numai în concepţia lui Maiorescu
despre progres, dar şi una din dogmele
mai generale ale Junimii: aceea că nu
există salturi în istorie ca şi în natură,
că progresul este rezultatul unui proces
reptat şi natural. Delavrancea îi rezu-
mă miezul astfel: "progresul are nevoie
de timp, de timp îndelungat, la individ
ca şi la popoare, şi fireşte mai ales la
popoare... natura nu procedă prin sal-
turi; deaceia, repedeia noastră dezvoltare
socială şi înzestrarea poporului ro-
mânesc cu instituţiuni de un liberalism
şi democratism occidental este un pro-
gres silit, anormal şi vătămător; res-
ponsabili de acest rezultat este genera-
ţiunea de la '48, o generaţiune de ide-
ologi".

DELAVRANCEA combate, desigur, această idee (ea apare prima dată încă în timpul revoluției la Dim. Ghica, pe care C.A. Rosetti îl invitase să se alăture revoluției, și care răspunde că revoluționarii “cu o singură săritură ați trecut peste un interval de mai mulți secolii” în loc să faceți “reforme politice și administrative...”)) și folosește alta comparatie pentru a arăta nepotrivirea acesteia pe care o folosisese Maiorescu. Dacă vorbitorul se referise la acest progres forțat ca la hainele unui adult îmbracate prea devreme de un copil cu corpul nedevelopat, Delavrancea contestă și ironizează teoria pe temeiul că am putut totuși asimila fără probleme toate descoperirile tehnice ale epocii moderne.”noi românii, cari n-am inventat

praful de pușca, ne armam cu pușca Mannlicher, pușca cu repetiție și praf fără fum. Râu și fără cale. Nu se respectă condiția maiorească: nă a progresului; forțăm progresul; facem salturi, și natura nu admite salturi; noi ar fi trebuit să continuăm firul istoric încet-încet..." etc.

În ultimul foileton al articolului său, al treilea, din 6 iunie, Delavrancea se referă la un text de răspuns din "numărul de astăzi al *Constituționalului*" (cunoscutul ziar conservator la care a fost redactor și Caragiale), despre care vorbește ca și cum ar fi fost un răspuns direct al celui incriminat, al lui Maiorescu adică: articolul său ar fi avut darul "d-a scoate de onor profesor din obicinuita sa liniște", "la sfîrșit... d. Maiorescu își dă în petec" etc. Intitulat *Literatură și politică*, apărut în *Constituționalul* din 5 iunie 1892, textul (o coloană pe prima pagină, care nu conține mai mult de echivalentul a două pagini dactilo) ar putea fi într-adevăr al lui Maiorescu, dacă asemanările stilistice probează într-adevăr ceva: "Cînd în loc de a te ocupa de literatură, care e specialitatea ta, te ocupi de politică, în care nu ești special, cautînd a face și politică și literatură în același timp, atuncea nu poți face decît o politică detestabilă și o literatură contestabilă". Autorul notei recurge mai degrabă la o discreditare a adversarului decît la o combatere a argumentelor (sau a metaforelor) sale. așa cum face de alt-

fel și în răspunsul la învinuirile de “contraziceri”, care survin în exact aceeași vreme: “Literatura și politica se esclud una pe alta”, “dacă pentru a face literatură îți ajunge la rigoare să ai spiritul observator și o limba aleasă, ai nevoie de cunoștințe adânci, însușite deja, în diferitele ramuri ale dezvoltării omenirii pentru a face politică” sau “aceste lucruri sunt grele. Ele cer timp, învătătură, gândire încordată... Nu e mai ușor deci să faci literatură?” etc. Cum lumea era mică pe atunci, iar lumea gazetariei și mai mică, e foarte probabil că autorii articolelor, în general neseminate, nu erau greu de aflat; și probabil că ar trebui să trecem atât conferința niciodată publicată, cât și notița polemică din *Constituționalul*, în beneficiul lui Maiorescu.

Polemica are un ecou în ziarul ieșean *Era nouă*, de orientare junimistă și el, care replică lui Delavrancea că nu înțelege argumentele logicii elementare: “Cînd dl. Maiorescu esplică pentru ce toate formele politicii nu înseamnă nici un progres real și ne produc cel mult jena ce trebuie să o simtă copilul îmbrăcat în haine de om mare, *Voința* îi reproșează dlui Maiorescu că vrea să ia hainele și să-l lase gol, ori măcar că vrea să le strîmteze” etc. Bineînțeles că ziarul *Constituționalul* din 10 iunie reproduce textul, sub titlul *Lupta în contra reacțiunei*.

C ONFERINȚA este consemnata și în carnetele lui Maiorescu, cu titlul ei complet și detalii despre ambianța și despre societatea care o organizase: “iunie 2/14. Ultimele zile ploios și racoare (...) Alaltaieri, duminică, la două ore, conferința mea «Condițiile progresului omenesc» în sala liceului din Ploiești, în folosul micii societ. de binefacere Caritatea”. Apar detaliile obișnuite la Maiorescu (“intrarea 3, 2 și 1 fr.” sau despre gazde: “dna Teodor Ioan... casa bine ținută, chiar eleganta... bun dejun și fara mahalagisme” etc.) dar polemica din presa, bineînțeles, este ignorată (cf. caietul nr. 14 din 1892, f. 54, în ms. 3655 de la Bibl. Academiei). Ea a contribuit însă, fără îndoială, la decizia autorului de a nu da la tipar niciodată textul conferinței, deși tema ei este atît de caracteristică pentru autor și chiar pentru Junimea.

CONSERVATORISMUL TRECUT ÎN REVISTĂ

REVISTA *Polis* se înscrie într-un sistem din ce în ce mai coerent de instituții universitare, asociații, publicații, ce-și propun să discute problemele societății românești pe tonul normalității. La orice nivel s-ar manifesta, astfel de inițiative au în comun eleganță și rigurozitate și obliga (sau ar trebui) la o atitudine în același ton, fie ea pro sau contra ideilor susținute.

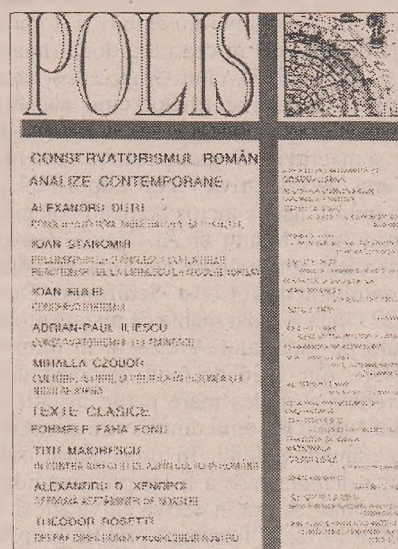
În numărul 2/1998, revista *Polis* își propune să recon-
sidere analitic și documentar conservatorismul și să apere
onoarea conservatorismului istoric românesc "devenit mai
mult sau mai puțin o insultă", "o antiteză a progresului".

Revista se prezintă singură, ca orice publicație științifică respectabilă: scrupuloase rezumate în engleză la începutul fiecărui studiu, o structurare atentă a sumarului - analize contemporane, texte clasice ale conservatorismului românesc, recenzii. Există chiar o sistematizare retrospectivă a doctrinei conservatoare de la noi. Textele autorilor de bază, dintre care unele inedite, sunt așezate în trei secțiuni: formele fără fond, evoluția organică și gradualismul, tradiția și ideea națională. Cu această secțiune, revista devine veritabilă bibliografie științifică pentru specialiști.

Secțiunea de studii, mai ales prin controversatul subiect al publicisticii lui Eminescu, se afla într-o anume efervescență post-dilematică: două tipuri de abordare la câteva pagini distanță. Ioan Stanomir, într-un articol amplu, dis-

cuta poziția lui Eminescu mai ales prin citate din A.C. Popovici. Poetul apare "marcat de un romantism definit printr-o propensiune irațională... de exaltare a trecutului". Adrian-Paul Iliescu este tocmai împotriva acestui tip de lectură și discută, cu etichetelor aplicate gâd de Eminescu în institu Occident nu se întem paseism, ci în princip toare inspirate tot de

Dinamica termenului "conservatorism" în comunism și în tranziția actuală, problema filosofică a spiritului critic conservator și necesitatea lui în haosul axiologic de azi sunt teme de anvergură europeană în articolele unor autori de prestigiu ca Alexandru Dutu și Ion Bulei.

Luminita Marcu

Mircea Anghelescu

În ultima seară a secolului

LA 19 DECEMBRIE 1899, tânărul Grigore Pișculescu notează în jurnalul său: "La 5 ore seara, eram cu Theo în catedrală. După calendarul neamurilor din Apus, aceasta este cea din urmă zi din anul 1899. La miezul nopții, în această catedrală va fi mare serviciu pontifical; altarul e decorat ca niciodată. Stăm pe banca până când soarele expiră în vitralii și de lângă ziduri începe să se înalte vegetația întinericului, bătută de vântul câtorva făclii aprinse". Veacul agonizează estetic în jurul celor doi tineri. Aceștia savurează cu deliciu stingerea culorilor în vitralii, aprinderea lor pe altare, înlocuirea luminii firești a zilei prin jocul artificios al lumânărilor cu tenebrele, pregătind desfășurarea ritului, și așteptarea lor în reculegerea pioasă a tăcerii eclesiastice se umple de fiorii unei voluptăți presimțite, râvnite; aerul e saturat de mirosuri de bună mireasmă duhovnicească. Într-adevăr, amurgul veacului, acest *fin de siècle* în Catedrală, emană - asemenea esențelor prețioase - efluvii îmbătătoare.

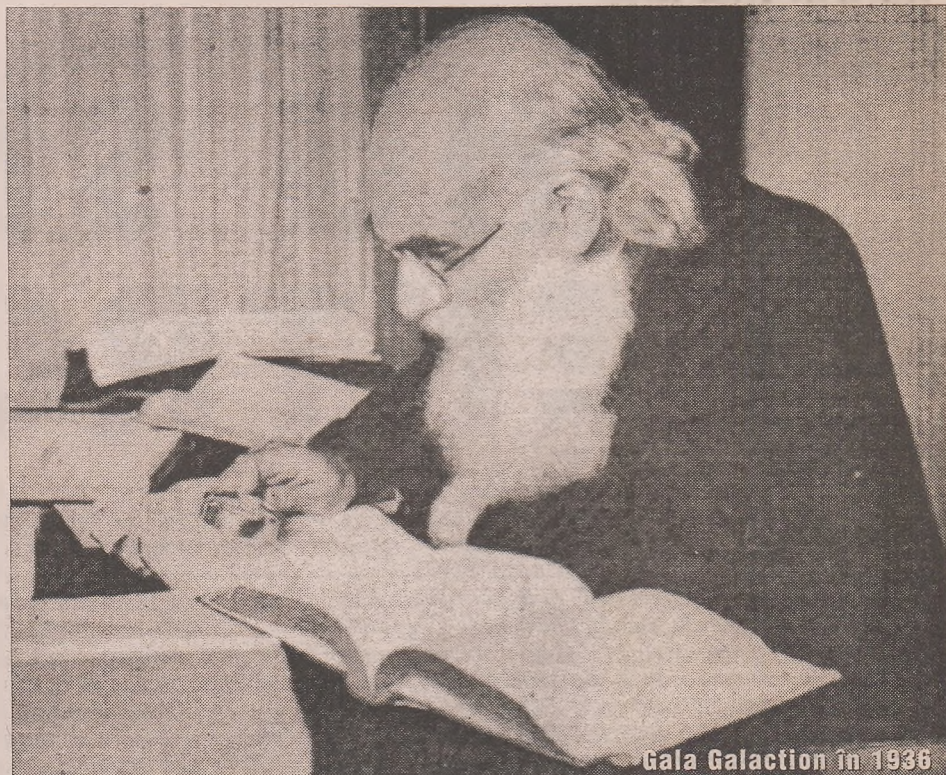
Nimic auster, nimic ascetic în această religiozitate degustată estetic. Cu câteva zile înaintea celui sfârșit de an și de secol, cei doi se aflau în aceeași catedrală, adică în biserica Sfântul Iosif. Ei urmăreau predica din ajunul Crăciunului și prietenul lui Theo nota în caietul său: "Ascult și privesc oficiul divin dintr-un alt punct ca de obicei: amvonul se proiecta pe aripa dreaptă a altarului și pe trei din cele șase sfeșnice mari. Orga părea și ea ca-și variase cursul". Bizar unghi, pur formal, al participării la o misă, la o sfântă liturghie, unghi din care perspectiva se deschide asupra unui raport de volume, de imagini, de lumini și umbre. Întreg serviciul divin pare să se subsumeze unui alt spectacol regizat de ochiul privitorului. Un joc artistic îl înlocuiește pe cel sacru. Dar nu întotdeauna, în însemnările acelei perioade, se produce o asemenea substituție. Despre slujba de miezul nopții a aceiași nativități la care asistă cei doi tineri, în aceeași catedrală, citim: "Cor, violoncel și orgă. În cadrul rugăciunii corului și între violoncel și orgă, așezam simplul și sublimul episod al nașterii lui Christ, după Luca. Și îmi mărturisam în aceasta cel mai splendid motiv de pietate și de artă. Deasupra tuturor luminilor cari erau aprinse în Catedrală, clipeau stelele de pe vârful celor șase sfeșnice mari". Pietatea se conjugă cu trăirea artistică, mângâierile spirituale cu voluptățile artei. Simplitatea evanghelică dispăre sub luxurianta policandrelor, sub plenitudinea acordurilor orgii. Ceea ce își găsește satisfacția este mai degrabă concupiscenta ochilor și a trupului. Ceea ce triumfă este fantazia. În jurul lor și, mai ales în ei înșiși, tinerii acelui sfârșit de secol (dar de astă dată nu ne interesează decât unul dintre ei, căci pe celălalt, pe tenebrosul Theo îl privim doar ca pe un acolit, ceea ce nu era de fapt), tinerii aceștia își filtrează cele mai grave experiențe prin filtrul magic al Artei. Cele șase sfeșnice din Catedrală, pe care de atâtea ori le întâlnim în însemnările intime ale lui Galaction sunt transpuse în ordinea imaginarului metaforic. "Privindu-le printre gene - citim în jurnal - îmi păreau că sunt niște crizanteme luminoase, prinse în ghearele unor calicii negre".

Un bun cunoscător în cele ale demoniei, Toma de Aquino, spunea: "*Furor, phantasia et concupiscentia non sunt in daemonibus nisi metaphorice...*" Diavolul, cu alte cuvinte, nu cunoaște nici o pasiune sensibilă, nu e ros de nici o concupiscentă. Demonii nu săvârșesc nici un *peccatum carnale*, chiar dacă se bucură mai mult decât de orice, de păcatul luxuriei. Nici furie pasională, nici fantazie dezlanțuită, nici luxurie senzorială! Este interesantă consemnarea licențelor imaginației alături de celelalte două rele capitale. După cum te poate îndemna la reflecție acel *nisi meta-*

phorice... Doar metaforic îi putem atribui diavolului pasiunea, fantazarea, pofta ochilor și a trupului.

Toate acestea nu lipsesc însă din *Jurnalul* bunului parinte Gala Galaction și îndeosebi din cea parte a sa care nu manifestă - cum se spune îndeobște "criza sa spirituală" - ci reflectă de fapt consemnarea celei mai interesante mărturii a unei experiențe spirituale de un esteticism *fin-de-siècle* din literatura noastră.

La nouăsprezece ani, o vocație poate să se precipite chiar și în prezența bună catalizatoare a unei fapturi nevrednice. Dacă invitatul lui Bogdan Pitești, mult prea celebrul în epocă Joséphin Péladan, zis Le Sar, nu era un infam excroc spiritual, el avea totul dintr-un mistagog. Fiul unui autor de scrieri apocaliptice, discipolul lui Barbey d'Aureville, excentricul conferențiar de la Esthetic Club, fondatorul pompoasei *Rose-Croix, Croix du Temple*, și autorul nu lipsit deloc de interes pentru gustul nostru al unor fii ai unui alt *fin-de-siècle* - al seriei de romane *Décadence latine*, l-a fascinat, o știm, pe simplul și indeajuns de candidul Grigore Pișculescu. Dacă ivirea magului pe cheiurile Dâmboviței a însemnat pentru el "cel dintii eveniment, dintr-o serie de evenimente providențiale", este pentru că era bine pregătit, constituțional, pentru receptarea unor asemenea semne și minuni - fie și false. Nu acest "prooroc și șarlatan" - cum îl va defini cu o sceptic-potolită judecată mai târziu - îl duce în Catedrala catolică, dar acolo îl vede "adâncit și cucernic", și spectacolul îl impresionează. Fapt e că, fie singur, fie împreună cu amicul său Theo, el cercetează des Catedrala Sfântul Iosif, și întotdeauna spre o plenară satisfacție a simțurilor și simțirii. Însemnările sale vorbesc toate despre trăiri emanante estetizante: despre fastul catolic care-l subjugă ("mantie lungă violetă a cărei coadă era purtată de un paj, mânuși violete, rochie de dantelă..."). Parfumuri, muzici, superbe formule latine totul slujește, la acest tânăr spre titilația simțurilor și flatarea afectelor. Între volutele sonore ale orgei, cele șase stele ale sfeșnicelor mari și cele trei vitralii, fantazia sa evadează, se ek-staziază. Dar considerată mai de aproape, această exaltare nu apare ca o exuberanță simplă sănătos-juvenilă. Sentimente crepusculare, motive ale unei reverii a amurgului, a descompunerii, a unei consumpțiuni voluptuoase i se asociază. Exaltarea pompei ritului catolic își are echivalentele terminologice în exaltarea muzicii wagneriene, ca și în lauda unor peisaje melancolic-desfătătoare, a unor spectacole ale naturii în amurg. Emblemele sonore ale lui Wagner, ca și apusul soarelui pe crestele munților Neamțului, cu "melodia lui de aur și de purpură", se conjugă în imaginarul acesta cu simbolurile Catedralei. Și căutând mai departe descoperim alte conjuncții ale motivelor. Chiar Galaction scrie, într-o epistolă adresată valetudinarei doamne Sacara: "Coardele Asfințitului vibrau cu amplă majestate motivul do..." Or, doamna Sacara era o intrupare a Bolii grațioase. Cînd ea îi trimite tânărului ei emul un "*foulard*" și o "cartă *mauve*", joacă întrucâtva rolul emisarului psihopomp care s-ar voi convertit la viață prin intermediul celui pe care-l dirijează delectabil spre o moarte sensuală. Morbul doamnei Sacara (cu compania căreia într-o zi de toamnă tirzie face o vizită "morților și trecutului", la Belu) e un morb rafinat, estetizat la extrem în retorica Jurnalului. Doamna - ni se spune - e "streină de rutina rușinoasă a Vieții", e "domică de sine însăși și de acele vaste acalmii sufletești, pe care le cunoaște boala, comparabile acalmilor oceanului și delicios tăiate în aripa de goeland a visului. O înclinare de plantă exotica (visând infinit în pervazul unei ferestre tăietă pe-o zi de iarnă - tărâm de pe care a fost răpita) o mână pe dânsa către

Gala Galaction în 1936

reflexivism, către reculegeri nesfârșite, către tăceri de catedrală". Dacă există un dandysm feminin, el este întrupat de acest personaj care - asemenea definiției baudelaire-iene a unui dandy, își duce existența într-o oglindă. De altfel, în spațiul imaginar al fantazărilor tânărului Pișculescu, o moartă - de astă dată cu adevărat moartă - pare investită cu însemnele unei Euridice de readus în lumea muritorilor: e Iulia Hasdeu pe care, cuprins de un fel de necrofilie ideală o cercetează la mormântul ei, o visează - pal inger al Morții "în alb invest-mântată" - făcându-i apeluri thanatice.

JURNALUL acelor ani, "la răspântie de veacuri" abundă în expresiile unui esteticism decadent, ale unei experiențe amintind-o pe a lui Des Essaintes. Voluptați și dezabuzări într-un univers estetizat la extrem, descoperiri sau, mai curând, proiecții ale unor corespondențe rare, între felurite tărânnuri senzoriale și spirituale, eul *mitizat firește* al Jurnalului desenează o psihologie a *jouisseur*-ului. Știm că tânărul Galaction ca și prietenul sau au savurat cu deliciu *La Cathédrale* a lui Huysmans, din care cel dintâi citează în Jurnalul său un lung pasaj care începe: "*Or, le symbole existe depuis le commencement du monde...*". Totul nu e decât simbol - consideră, făcându-i ecou prestigiosului magistru - tânărul nostru. Dar ce simbolizează? "Mister inspiământător" - *mysterium tremendum* peste tot taine, lacăte și incuitori, cum va repeta prietenul său, când va înceta de a se mai numi Theo. Catedrala însăși este spațiul privilegiat al simbolului și misterului și tot ce face parte din ea trimite spre altceva și spre sine - ca într-un univers al corespondențelor infinite, al unei analogii universale. Iată, de pildă, prezența estetic-simbolică a crizantemei, motiv care revine ca o obsesie în paginile Jurnalului. Peste tot crizanteme, floare crepusculară, autumnală, a morților. Crizanteme "în aurul de seară și de toamnă", crizanteme ning în lacul din Cișmigiu; biserica Sfântul Spiridon troienită de crizanteme dispuse "caturi-caturi", albe "*mauve*", "*crème*" galbene ca rugina; crizanteme pe "un sacos cu câmp verde brun inecat de crizanteme «*vieil-or*» al episcopului Nifon Ploieșteanul; și desigur crizanteme din mâna soarei iubite de la Agapia "*des pétales de chrysanthème*" cum scrie într-un Post-scriptum tânărul înamorat, care adaugă "*Une de ces fleurs - jaune tout enfleur - traîne encore, sur ma table, en «canaf» d'or; je la froisse pour en ajouter ses pétales resserés à celles toutes lisses, qui ont été pressées. Je les secoue toutes, à l'aurore de 1900, au-dessus de votre tête sur laquelle, j'appelle toute la bénédiction de Dieu. C'est de l'or de la beauté morale et de la grandeur artistique (dont je rêve pour vous, cher enfant élu), que je voudrais vous voir couvert!*"

O, farmec naiv - mai mult qri mai puțin naiv - al destăinuirilor amoroase! Jurnalul tânărului Galaction din cea aurora a lui 1900, jurnal al seducătorului-sedus, plin de

ingenuități și prețiozități, spune fără să spună totul, menajează mistere, amână, uzează de restricții mentale, lasă să planeze îndoilele. Confesiunile sunt regizate și textele împrumută prestigiile îndoielnice și savorile dulci-amare ale divulgării, revelării sau trădării unui secret. A face o confidență, pentru tânărul nostru la răspântie de veacuri, ca și pentru maestrul său - ai unui *fin-de-siècle* estet - este o contraparte a disimulării sau a rezervei, tenebroasă sursa de voluptăți estetice ca și acestea. Artă a discreției, a dezvăluirii încântătoarelor arcane sufletești, secretul iubirii mărturisite pentru sora îndepărtată evoluează între limitele clandestinității la care e îndeobște condamnat eros-ul, ale enigmei pe care acesta o păstrează în pofida universalei vulgarități. În pădurea simbolurilor, iscusitul șarpe al tentației erotice se strecoară cu o consumata artă.

Des Essaintes sfârșea într-o infundatură. După eșecul tentativelor sale extravagante de a găsi sensuri estetice existenței sale, el trebuie să recunoască deșertăciunea estetismului ca o soluție de viață: "Hotărât lucru: nu-i mai rămânea nici o radă, nici o vâgăună în care să se adăpostească" - spune Huysmans, cronicarul său. Disperarea sa aparținea unui rau al secolului sau, sau al aceluia ce avea să vină? Atmosfera *fin-de-siècle* nu este doar crepusculară. Semne ale unei noi aurore apar. Și cei doi tineri din Catedrala scufundată în tăcere - așteptând sfârșitul anului 1899 și al secolului - erau sensibili la acele semne. Voluptățile estetismului lor crepuscular se vor stinge, și în trezia zorilor răcoase ale unui ev nou vor trebui să caute, să gasească alte temeuri, alte adăposturi. Deocamdată, cei doi părăsesc Catedrala, și cum scrie cel dintâi, prietenul lui Theo, în aceeași seară, ultima a secolului, se despart, după ce ciocniseră "într-un restaurant de pe aproape - ca și în alte seri - două regale". Căci tinerețea are nevoie de multe de toate, pe la 1900, într-o seară: de crizanteme *vieil-or* și de carte *mauve* ale Doamnelor mai mature și delicat bolnave, de rafinate exaltări ale simțurilor troienite sub parfume rare, sub valurile de tămâie ale bătrânei Ecclesii catolice, sub scânteierile gemelor false ori adevărate - cine le mai putea distinge? - ale maestrilor Poeziei, sub efluvii turburătoare ale inimii unei fapturi liliiale și, de ce nu, de modesta ameteală racoroasă a unei stacane de bere.

"O zi apasă și nesfârșit de dragă îmi apare - fantasma scumpă - printre pilastri înserați" - notează tânărul Galaction în jurnalul său - "Am stat chiar în această bancă și am deznodat în lacrimi și în rugăciune acel plexus de simțire ce mă sufoca delicios. Ah, cu cât farmec am sorbit dulcea mea durere din ziua aceea!"

Ah, cât de tânăr și de ingenuu trebuie să fii pentru ca durerile ca și desfătările să te *sufoca delicios*, și să poți trăi un sfârșit de secol ca pe un început!

Nicolae Balotă

„NU SÎNT FOART PENTRU VIITORUL

Au trecut aproape douăzeci și cinci de ani de cînd am avut onoarea să-l întîlnesc pentru prima oară pe dl. Tzvetan Todorov. Era atunci profesor la Școala Normală Superioară, unde mergeam, ca „auditeur libre”, să-i ascult cursurile ce vor constitui baza cărții sale de Teorii ale simbolului, publicată în 1977 la Editura Seuil. La un deceniu de la plecarea din Bulgaria, se afla în avangarda cercetărilor de poezie europene: după ce alcătuisese o importantă culegere din textele formalistilor ruși (1966), iar în anul următor publicase Literatura și semnificație, prezenta, în volumul colectiv din 1968, Ce este structuralismul, direcțiile poeticii structurale; alte titluri - Gramatica decameronului (1969), Introducere în literatura fantastică (1970), Poetica prozei (1971) - îi consolidaseră prestigiul în rîndul teoreticienilor noi ai literaturii.

În martie 1974, cînd am avut primul dialog, Tzvetan Todorov lăsa deschisă, în ce-l privește, posibilitatea unei „depășiri a literaturii ca obiect de studiu” spre o mai largă problematică a „comunicării verbale cu semenii”; ea s-a produs, într-adevăr, în anii următori, cînd altor cărți de poezie precum Genurile discursului, Simbolism și interpretare (1978), sau Mihail Bahtin. Principiul dialogic (1981), îi succedea suita de studii despre „relația cu celălalt”, ilustrînd o semiotică a comunicării, dar și un angajament etic, întemeiat pe analiza unor momente istorice semnificative; dintre ele, - Cucerirea Americii (1982), Noi și ceilalți (1989), Moralele istoriei, Confruntarea cu extremele (1991), Omul dezrădăcinat (1996).

Convorbirea transcrisă aici urmărește tocmai acest traseu al reflecției - de la poezia structuralistă inițială către acele „morale ale istoriei” în descifrarea cărora omul „dépaysé” care este Tzvetan Todorov s-a angajat în ultimii ani cu o pasiune exemplară pentru epoca pe care o traversăm și pentru o conștiință de intelectual ce înțelege să rămînă lucid-interogativ în fața provocărilor istoriei. (I.P.)

- Aș dori să începem dialogul nostru cu o întrebare privind evoluția scrisului Dv. din ultimii vreo douăzeci de ani. Aveți un trecut prestigios de teoretician al literaturii, de poetician, - dar, începînd cu un anumit moment, spuneți că „literatura nu e făcută numai din structuri, ci și din idei și din istorie”. - și aceasta implică, desigur, o judecată privind marea epocă a structuralismului triumfător, la care ați participat în prima linie. Întrebarea pe care aș dori, așadar, să v-o pun este: cum s-a produs această schimbare de atitudine sau, mai degrabă, această deplasare de accent?

- Fraza care spune că „literatura este făcută deopotrivă din structuri lingvistice și din istorie și idei” este o banalitate. Atîta doar că, multă vreme, mai ales în Franța, a existat o anumită neglijență privind studiul formelor și structurilor literare. Iar cînd am ajuns eu în Franța, în anii șaizeci, am fost frapat de această carență, de absența interesului pentru o întreagă dimensiune a studiului literar. M-am gîsit, deci, în mod cu totul firesc implicat în acea mișcare ce-i cuprindea de altfel pe Roland Barthes, Gérard Genette și pe alții, desigur, și în cursul căreia s-a creat tendința pe care o numeam poezică. În orice caz însă, n-am crezut niciodată că acesta ar fi singurul mod de a vorbi despre literatură. Este vorba mai curînd de a completa o carență, o lipsă, o slăbiciune. Deci, după '68 și mai ales în cursul anilor '70, numeroase publicații au răsturnat în întregime situația; iar astăzi, dacă privim chiar învățămîntul școlar, din liceele din Franța, observăm că este profund influențat de această revoluție, dacă vreți, structuralistă. Mi s-a părut, așadar, în acel moment, că era, dimpotrivă, necesar să reamintesc cealaltă jumătate a propoziției, să se inverseze puțin această mișcare a balanței; și să se reamintesc, deci, faptul că, fără ideile pe care le vehiculează, fără dezbaterile de idei ce se desfășoară în interiorul literaturii, nu se mai poate vorbi de literatură; evident, literatura nu e un simplu joc. Dar acestea sunt, la urma urmei, niște justificări de ordin istoric, general. În ceea ce mă privește, cred că schimbarea are o altă motivație, mai personală; și anume că, în momentul cînd am ajuns în Franța, veneam din Bulgaria, unde singurul mijloc de a scăpa de influența pseudo-științei marxist-leniniste era acela de a face studii foarte formale, foarte lingvistice. În numărarea unor silabe, nu putea exista marxism-leninism. Eram, deci, angajat pe acest drum. După vreo

cincisprezece-douăzeci de ani de viață în Franța, eram transformat eu însumi, nu mai exista acea presiune negativă ce se exercitase asupra mea în cursul anilor de studii, - pentru că, în Bulgaria, studiasem literatura - încît am putut examina faptele literare într-un mod mai echilibrat și, dincolo de ele, faptele culturale... Pentru că, de prin anii '80, n-am mai scris numai despre literatură.

- Dacă ar fi să vă situați între structuralism și post-structuralism, care ar fi locul Dumneavoastră?

- În post-structuralism, mă simt pierdut. Căci, în afară de faptul că vine după structuralism, nu știu care-i conținutul; și, la drept vorbind, în Franța această denumire n-a avut niciodată un preț prea mare. E greu, prin urmare, să te identifice cu ea. Aș spune însă că, pînă spre mijlocul anilor '70, făceam parte, evident, din ceea ce se putea numi orientarea structuralistă. Am ieșit, apoi, din ea, - dar nu mai cred că aparțin altei mișcări; am devenit un autor oarecum particular, care urmează o istorie, însă într-un fel mereu orientat spre dezbaterile contemporane, spre ceea ce aș numi o „istorie exemplară”. Această istorie exemplară, fie că este cea a cuceririi Americii, ori a lagărelor de concentrare din cel de-al doilea război mondial (cărțile mele pe aceste teme au apărut și în România), încerc să cunosc faptele istorice cu cît mai multă precizie posibilă, ca să trag apoi din ele concluzii pentru o dezbateră actuală. Mă aflu, deci, la jumătatea drumului dintre filosofia morală și politica, pe de o parte, și istorie, pe de alta.

- Această perspectivă mai largă, pornind dinspre structuralism spre altceva, spre istorie, se datorează în vreo masură contactului Dv. cu opera lui Bahtin, pe care l-ați studiat, cu acea „critică dialogică” despre care vorbiți în legătură cu el?

- Nu cred că s-ar datora lui Bahtin, - cred că a fost o evoluție pe care am suferit-o, legată, cum vă spuneam, de transformarea interlocutorilor mei, ca și de transformarea situației din Franța. Erau deci mai multe motive. S-a întimplat însă că, tocmai în momentul cînd treceam de la o orientare la alta, am studiat opera lui Bahtin, astfel încît el a fost pentru mine un fel de moment de răscruce, care mi-a permis să trec de la una la alta, într-un mod cu totul spontan, pentru că cunoșteam deja cercetările lui Bahtin, însă voiam să scriu o monografie despre el.

Lucrînd la ea, mi-am dat seama cît de vastă era deschiderea intereselor sale și am urmărit, oarecum, aceeași cale. Pînă astăzi, Bahtin rămîne unul dintre autorii esențiali pentru formația mea.

- Cred că adevărata cotitură în viața Dv. și în ceea ce privește interesul pentru istorie și, ca să zicem așa, pentru împrejurimile literaturii, pentru „moralele istoriei”, se datorează și situației dv. de exilat care - așa cum spuneți, de altfel, în Omul dezrădăcinat - v-a făcut mai atent față de „relația cu celălalt”. Cum comentați această etapă a biografiei Dv. umane și intelectuale?

- Ceea ce s-a petrecut este faptul că, de la un moment dat încolo, mi s-a părut, că în științele umaniste, în istorie chiar, problemele muncii noastre nu mai puteau fi tratate în mod cu totul izolat față de existența ființei care sîntem fiecare dintre noi. Mi s-a părut că dacă am ridica acest zid, această barieră de netrecut între existență și munca noastră, am risca să producem doar o transformare scolastică a unei cunoașteri anterioare. Aceasta nu vrea să spună că trebuia să faci o autobiografie în locul cunoașterii, ci că reflecția ta trebuia să fie orientată de o motivație profundă. Mie, anumite teme mi s-au impus ca obiect de lucru nu pentru că voiam să-mi cercetez propria viață - acest lucru nu m-a interesat niciodată -, ci pentru că eram de două ori motivat pentru a mă ocupa de ele. Iar aceste teme erau, pe de o parte, situația exilului, deci diferența culturilor față de unitatea speiei umane (ce însemna ea, cum trebuia ea înțeleasă) și, pe de altă parte, situația democrației față de amenințarea totalitară, care era pentru mine, de asemenea, o mare temă de reflecție, din rațiuni evidente, legate de biografia mea. Dar, încă o dată, în această cercetare, eu n-am căutat să-mi povestesc viața, iar Omul dezrădăcinat, care este un fel de autobiografie intelectuală, este totodată o

autobiografie în filigran, căci nu-mi povestesc decît foarte puțin viața, la începutul și sfîrșitul cărții, iar esențialul îl constituie interesul meu față de societatea în care am trăit în diferitele momente ale existenței mele.

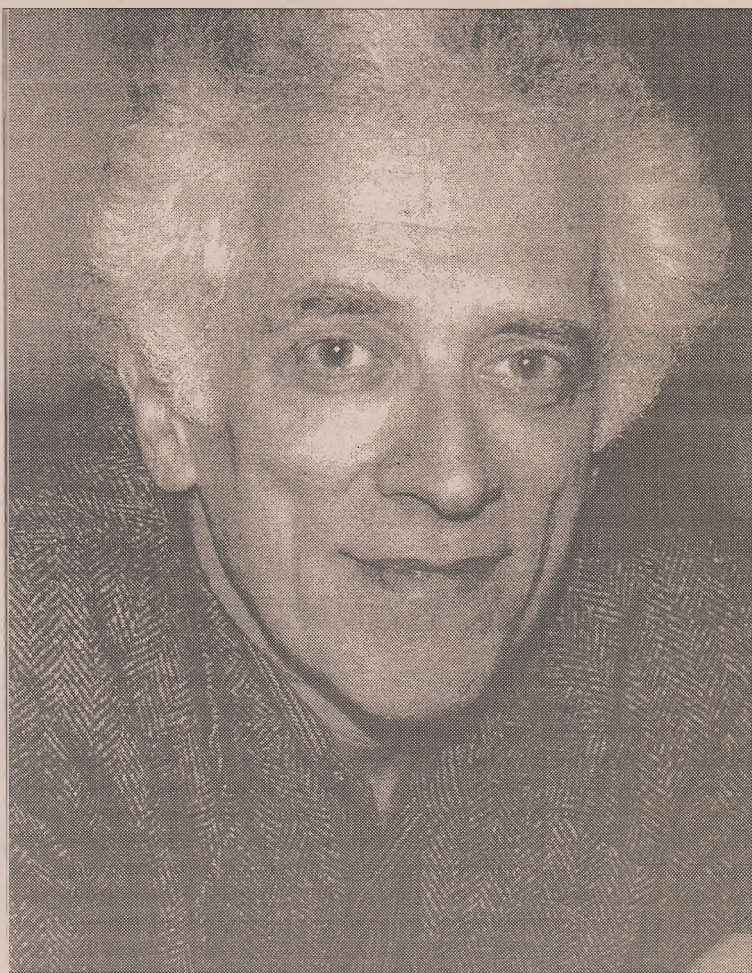
- Ați vrut și vreți să extrageți învățăturile moralității istoriei, ale unei anumite istorii? Acest fapt ar putea pune și problema „angajării” scriitorului. Ce legatură s-ar putea face pe de altă parte, între aceste „morale” ale Istoriei cu majusculă și „istoriile” pe care le povestește literatura, „istoriile” din literatură?

- Este o întrebare foarte largă... vă voi răspunde oarecum la repezeală, în diferite direcții pe care ea le deschide, căci s-ar putea scrie o carte întreagă despre întrebarea pe care ați formulat-o. Aș spune mai întîi, ca să vorbesc puțin despre angajare, că angajare este un lucru extrem de facil și nu e cazul să te mîndrești cu faptul de a fi angajat, cu altă cuvînt, de a avea opinii despre viața socială sau despre viața publică în general. Foarte mulți autori, artiști, savanți au fost mereu angajați, din momentul în care puteau să-și facă urmări grave asupra carierei lor, și adesea aceasta angajare a fost catastrofa din punctul de vedere al judecății istoriei. Ca să vorbesc despre Franța în care locuiesc acum și lăsîndu-i de-o parte pe bulgari și pe români, în Franța majoritatea intelectualilor s-a angajat alături de Uniunea Sovietică și de „viitorul luminos” pentru care pledau partidele comuniste în Europa de Răsărit, crezînd tot ce difuzau partidele comuniste și ignorînd evoluția reală a democrației din țara lor. Spun adeseori, ca să rid, deși nu e deloc de ris, că dacă dreptul de vot ar fi fost limitat doar la intelectuali, într-un timp foarte scurt Franța ar devenit o republică socialistă, o „democrație populară”, ca România, și n-ar mai fi fost deloc nevoie să se voteze, deoarece puterea nu ar mai depinde de vot... Așadar, angajarea în sine nu e deloc o virtute. În schimb, se

poate spune că artistul ori savantul n-ar trebui să se dezintereseze de versantul public al activității sale...

- Acest interes face parte, de altfel, din chiar definiția intelectualului...

- Desigur... Aș spune, deci, că pentru un geolog, pentru un fizician, acest lucru este poate mai puțin necesar, dar cineva care cugetă asupra sociologiei, a psihologiei, a istoriei, este în mod necesar angajat în dezbaterile valorilor și a relațiilor cu viața publică a țării sale, și prin urmare are tot interesul să le explice, să facă în așa fel încît ele să devină coerente cu propria sa gîndire. Ceea ce mi se pare, așadar, prețios este mai degrabă anumita responsabilitate decît simpla angajare; oricine se poate angaja... A fi responsabil, adică a-ți asuma consecințele publice ale gîndirii tale private,

OPTIMIST IMEDIAT"

ale muncii tale...

- A nu te supune puterii...

- Nu numai asta, căci în Occident nu aceasta era dificultatea... O asemenea dificultate ținea mai curînd de dictaturi, de regimurile autoritare. În Occident, dificultatea era - și rămîne - aceea de a profesa o doctrină ale cărei consecințe asupra propriei tale vieți nu ești gata să ți le asumi. Toți cei care predicau revoluția, răsturnarea burgheziei etc. etc., în anii '40, '50, '60, '70, nu erau deloc gata să renunțe la privilegiile vieții individuale, burgheze, pe care, de altfel, o duceau. Există deci o lipsă de responsabilitate, care era cealaltă față a angajării lor... Așadar, eu sînt pentru asumarea acestor răspunderi atunci cînd lucrezi în domeniul cercetărilor publice. Acestea fiind zise, "moralele istoriei" sînt, evident, o problemă care o depășește de departe pe cea a angajării scriitorului, a intelectualului... Întîi de toate, ne putem întreba dacă aceste "morale ale istoriei" există... Aș spune că ține de condiția umană faptul de a căuta un sens desfășurării evenimentelor, istoriei. Poate că nu există nici unul, dar noi, ființele omenști, sîntem o specie care încearcă să organizeze trecutul, să vadă în el ceva mai mult decît simpla acumulare a unor fapte haotice. Noi nu acceptăm haosul, ființa umană caută mereu să treacă de la haos la cosmos, la organizare, și își pune, deci, această întrebare. Eu particip la o asemenea tendință, am scris o carte cu acest titlu, pentru că toate cărțile de istorie pe care le scriu sînt în același timp cărți orientate spre tentativa de a degaja o anumită "morală" politică sau individuală, de a reflecta, pornind de la trecut, asupra comportamentului pe care l-am putea avea astăzi. Această atitudine nu e deloc nouă, în Antichitate se vorbea despre o "historia magister vitae", care ne spunea, deci, că istoria trebuie să ne dea lecții despre felul cum să ne conducem viața, iar pe vremea dominației religiei creștine, Biblia era interpretată în mai multe feluri, și unul dintre sensurile ei, cel de-al treilea, a sens al istoriei sfinte, era înțelesul tropologic, care privește implicațiile ei asupra conduitei noastre politice și morale de astăzi. Ei bine, această atitudine, deși pur laică în cazul meu, mi se pare încă necesară, și în acest fapt vîd interesul pentru studiul istoriei.

Cît despre a treia deschidere a întrebării Dv., privind "morală literaturii", aș spune că nu sînt, desigur, pentru transformarea literaturii într-un rezervor de povestiri morale. Cred că morală scriitorului se raportează, în mod fundamental la propria creație. Un scriitor moral nu e cel care oferă bune lecții de morală, ci unul care scrie cu cea mai mare exigență interioară față de sine, care ajunge la gradul de adevăr omenesc cel mai înalt. Un Shakespeare - ca să luăm un exemplu incontestabil - nu ne oferă lecții de morală la sfîrșitul pieselor sale, dar noi continuăm să extragem reflecții morale despre conduita ființelor umane în existența lor. Prin aceasta este el, desigur, un autor moral. Aș spune, deci, reunind toate aceste lucruri, că nu scăpăm de morală, de valori, de dezbateră, de reflecția asupra valorilor, pentru că ființele omenști sînt făcute în așa fel încît nu se mulțumesc cu ceea ce le este dat, ci înfățișează întotdeauna datul în raport cu un ideal, care se afla dincolo de realul din jurul lor.

- Pentru că vorbești despre ideal, e de observat că asistăm la o situație destul de ciudată, privind atitudinea intelectualilor angajați de partea comuniștilor - de exemplu, în

Franța -, care refuză nu să constate căderea, evidentă, a comunismului, ci să accepte o anumită înfrîngere, care ar fi, la urma urmelor, înfrîngerea propriei lor conștiințe intelectuale. Cum vedeți Dv. din Franța această situație, revenită în actualitate cu ocazia apariției Cărții negre a comunismului, care a repus în discuție anumite lucruri ușor de acceptat de o parte, și foarte greu de acceptat de către cealaltă parte...

- E adevărat, însă aș spune că frontiera care desparte ceea ce menține anumite iluzii, privind nu regimurile comuniste reale, care au existat, ci ideile comunismului, înaintea constant, de la un an la altul. Cred că, astăzi, există cu adevărat doar o mică insulă de ireductibili, - situația nu se poate compara cu ceea ce era Franța acum douăzeci sau patruzeci de ani. Acum patruzeci de ani, toată lumea era de partea comuniștilor, cu cîteva însemnate excepții, precum Raymond Aron, David Rousset, François Mauriac, Camus, cîteva indivizi... Cu excepția acestora, și am numit oameni din familii diferite -, marile plutoane ale intelectualității erau în întregime înfeudate partidului comunist. Apoi, au existat valurile succesive de dezamăgiri care au hrănit tabăra celor ce nu credeau... Aș spune deci că astăzi acest grup este totuși foarte redus. Cu toate acestea, el există și e activ, iar acest lucru s-a văzut, aveți dreptate, cu ocazia apariției Cărții negre, cînd s-a manifestat o rezistență destul de puternică, ce se exprima mai ales, în mod surprinzător, în ziarul *Le Monde*, care a fost polul opoziției față de această carte, în timp ce *Liberation*, ca să iau exemplul unui alt ziar de stînga, nu s-a opus deloc, ci, dimpotrivă, a mers în întregime în acest sens. Ca să nu mai vorbim de *Le Figaro*... Cred că acest lucru se explică mai puțin prin dificultatea de a te despărți de propriul trecut, căci cei ce se manifestă în felul acesta sînt oameni tineri, care s-au născut la multă vreme după război, la douăzeci de ani de la război; e mai degrabă din nevoia, ce poate fi înțeleasă, de a se lega de o utopie, mai mult decît de un ideal. Pentru că, așa cum spuneam mai înainte, un ideal îmi pare a fi caracteristic speciei umane, care nu se poate lipsi de un dincolo care depășește datul imediat; ci de o utopie, de o societate ideală, de o soluție globală la toate problemele noastre, - din păcate, fără o reflecție critică. În orice caz, eu o înțeleg mai degrabă ca pe o nevoie mereu nesatisfăcută de a respinge în bloc realitatea existentă și de a visa la o societate ideală. Ei bine, se întîmplă că comunismul a oferit elemente ale unui asemenea vis, iar dacă te angajezi pe această cale, îți poți mereu imagina că perversitățile pot fi înlăturate și că poți ajunge la ideea pură, la idealul pur, la vis, la utopie, și deci poți visa în continuare. Este, evident, o altă ilustrare a acelei separații despre care am vorbit, dintre convingere și existența reală. Acea lipsă de răspundere, legată de angajare...

- O nouă "trădare a cărturarilor", cum s-a spus...

- ...o supunere a căutării adevărului la ilustrarea unei ideologii, - ceea ce este, oarecum, acea "trădare a cărturarilor".

- Pentru că vorbim despre comunism și despre stînga și angajarea de stînga, cum apreciați situația marxismului în domeniul criticii literare?

- Există niște grupuri care continuă orientarea marxistă, - dar ele sînt atît de departe de realitatea comunismului, încît trăiesc ca într-un fel de nor, și pot continua să-și apere utopiile. Așa ceva se întîmplă în Anglia, unde

există în universități unele tendințe pe care eu le înțeleg foarte greu, niște tendințe foarte artificiale; e ca și cum ar locui în niște lumi pur virtuale, pe planeta Marte... Îmi pare dificil, chiar și în Franța, care nu e totuși Europa de Est, - însă un asemenea contact permanent cu Europa, încît nu mi se pare că astăzi pot fi menținute multe iluzii de acest gen...

În critica literară, nu cred că au existat opere importante de critică literară marxistă în acești ultimi ani, dar, la urma urmelor, ea poate continua, căci marxismul nu se epuizează în comunismul așa cum l-am cunoscut; marxismul e un determinism, un mod de a explica faptele culturale prin condiții economice și sociale care, sistematizate la extrem, se adevăresc a fi false, dar care conțin o parte de adevăr; deci, nu e deloc imposibil să se scrie noi lucrări în această optică... Dar aș vrea să vă spun, într-un mod mai general, că critica literară n-o duce foarte bine în Franța. Pînă la mijlocul anilor '70, cînd structuralismul s-a aflat în faza lui ascendentă, există o înnoire a criticii literare, erau publicate lucrări de toate felurile... Critica literară nu mai este un centru de interes care să suscite o dezbateră publică, așa cum se întîmpla pe vremea lui Roland Barthes și a celorlalți...

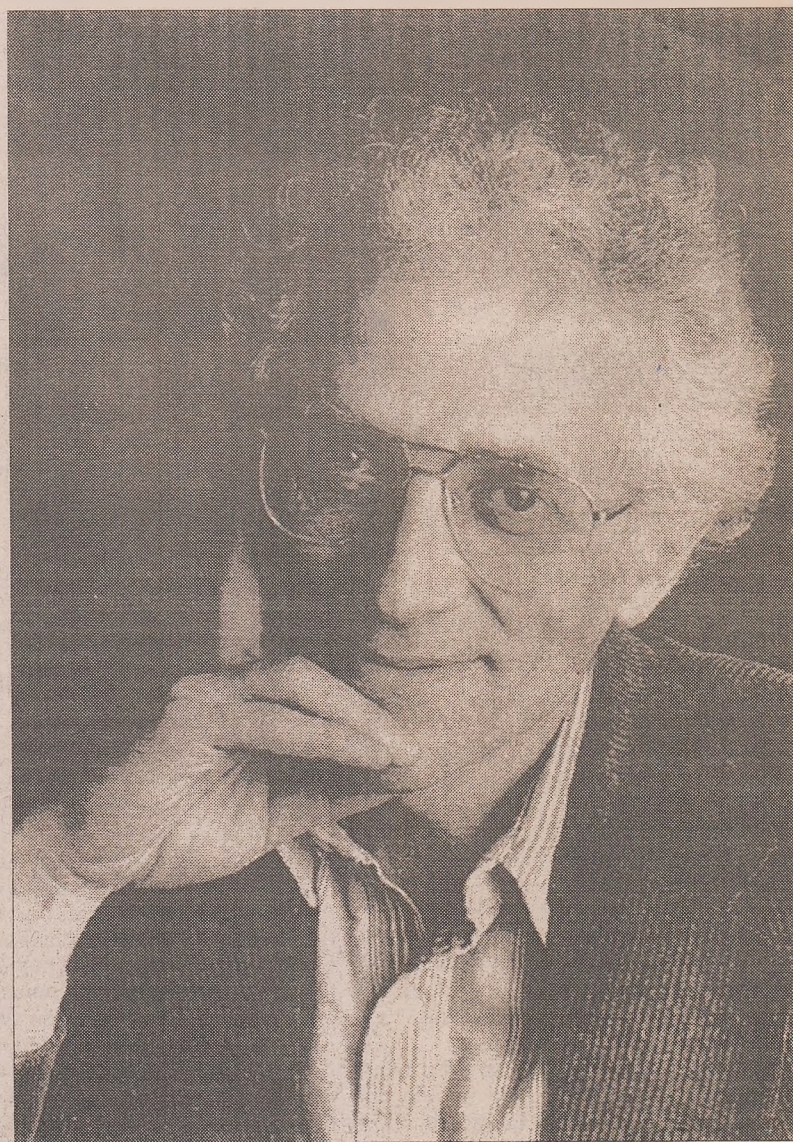
- Credeți că se orientează mai degrabă spre publicitate, spre articole de prezentare pe jumătate publicitare...

- Există, desigur, critica ziaristică, dar care în Franța nu este de un nivel foarte bun, fiind foarte legată de promoțiunea mutuală...

- În România, acest fenomen e deja vizibil, și aș spune că din păcate, deoarece la noi a existat o tradiție foarte importantă a criticii jurnalistice, a "cronicii literare", cum va fi existat, probabil și în Bulgaria...

- Această tradiție continuă în țările anglosaxone unde există bune reviste precum *New York Review of Books*, *Times Literary Supplement*, *London Review of Books*, - sînt într-adevăr mai multe, - și nu există nimic comparabil în Franța, iar suplimentele săptămînale ale presei sînt foarte orientate de grupurile amicale și casele de editură etc. Nu vad, așadar, un mare interes pentru critica literară. Aș spune că există o anumită critică erudită, care continuă, dar că dezbateră publică s-a deplasat mai curînd spre lucrări fie de istorie (istoria trezește mereu un mare interes), fie spre o disciplină care nu există cu adevărat în urma cu treizeci de ani, care este filosofia politică, științele politice; - o dezbateră privind nu politica obișnuită, a partidelor, ci probleme de fond; iar în acest domeniu cărțile se vînd bine, există o dezbateră care continuă.

- Dacă trecem, acum, la cealaltă extremă, a "dezangajării" literaturii, aș dori să vă opriți un moment asupra deconstructivismului, pe care îl puneți în discuție și în Omul dezrădăcinat, în legătură cu situația din Statele Unite; mă gîndesc însă la un Jacques Derrida, care e totuși francez, care a dat teoria și care încă se bucură, cred, de un mare pres-

tigiu în Statele Unite, dar care în Europa are, poate, o situație puțin diferită.

- Cred, întîi de toate, că instituția "studiilor literare" este infinit mai importantă în Statele Unite decît este în Franța. În Franța, profesorii de literatură din toate universitățile țării nu constituie un mediu omogen și închis în sine, ca în Statele Unite. Pentru că acolo ei sînt indeajuns de numeroși pentru a-și alimenta, între ei, propria existență și au o legătură foarte slabă cu lumea din afară. În Franța, acest lucru este imposibil. Aici, profesorul de literatură e foarte adesea cineva care este scriitor și ziarist, ori istoric, sau care scrie cărți de filosofie, însă el nu se adresează în primul rînd, ba chiar în mod exclusiv, colegilor săi. Dacă ar face-o, n-ar vinde decît cincizeci de exemplare din cărțile sale... El se adresează deci unui public mai larg, care trebuie să fie de natură diferită. Chiar din această cauză, o mișcare de idei în critica literară, cum este deconstrucția, nu poate avea în Franța o importanță comparabilă cu cea din Statele Unite. O vreme, în Statele Unite (și poate că acum situația s-a schimbat) deconstructivismul a dominat studiile literare. În toate facultățile, în toate departamentele literare, el era nu forța exclusivă, ci forța dominantă. În Franța, acest fapt nu corespunde cu nimic. Deconstrucția există ca teorie-filosofică, sînt și cîteva critici care se inspiră din ea, dar nu mai constituie un curent sau o școală publică voluminoasă, așa cum oricine le publică. Așadar, sînt oarecum obligat să mă retrag în fața întrebării Dv., pentru că nu există subiect nu avem despre ce să vorbim, în fond, căci nu există o mare dezbateră între, să zicem, niște "reconstructiviști" și deconstructiviști; pur și simplu, această dezbateră nu are loc. Derrida este un filosof respectat, publică cărți, are discipoli, însă alături de el există mulți alți filosofi, tot atît de respectați, publicînd și cărți, avînd discipoli. N-aș spune cîtuși de puțin că el ocupă o poziție comparabilă, în constelația franceză, cu cea din Statele Unite. Nu cred că aceasta direcție s-a epuizat, există persoane care au lucrat și continuă să lucreze în această direcție, scriu cărți desigur interesante, pe care eu nu le cunosc, dar ea nu domină, după părerea mea, viața literară și nici viața studiilor literare din Franța.

Dialog realizat de
Ion Pop

(Continuare în pag. 22)

Dana GRIGORCEA

CĂLĂTORIE ÎN

DANA GRIGORCEA este elevă în clasa a XII-a a liceului german Hermann Oberth. În urma unui concurs, a câștigat o bursă de studii din partea Fundației Youth For Understanding (YFU), petrecind un an în Germania unde a urmat liceul din orașul Oldenburg. Cât a stat aici, a fost găzduită de o familie din localitate, - "părinți de adopție", - vreme de un an. La invitația gazdelor, în primăvara lui 1997, autoarea rîndurilor de mai jos a făcut o excursie în Israel, notindu-și impresiile într-un jurnal de călătorie.

Este o fată puternică, înaltă, avînd aspectul unei schioare de anvergură. Sincera, directă, plină de umor, prinde și scrie tot ce aude și ce vede cu multă spontaneitate și cu un talent înnăscut. Ne aflăm, cert, înaintea unei autentice prozatoare, al cărei debut, vertiginos (18 ani), vestește fără îndoială o personalitate.

Constantin Toiu

LA ZIDUL PLÎNGERII, cu batic pe cap, m-am rugat pentru prima dată cu voce tare, fără să mă simt superficială. Cu fruntea pe pietrele reci, avînd soarele în spate, m-am putut sustrage cîntecelor de păsări și vaietelor credincioaselor. M-am rugat și am pus un bilețel între pietrele zidului. M-am îndepărtat de zid și am văzut niște tinere mergînd nervos spre zid. Cîta căință, cîta credință! Ce tineri minunați sint cei ce cred!

Pe scara care duce de la zidul plîngerii la ulițele arabești, s-au întîlnit doi copii evrei, de vreo 10-12 ani, înalți și slăbuți, cu perciuni și chipii, cu patru copii arabi creoli și grăsuți. Când au trecut unii pe lângă alții, unul a "strecurat" un ghionț ușor în tabăra adversă...

Trecem pe străduțele arabești, unde am mîncat stafide și curmale de la aproape toate tarabele. Aud: "Dana, how are you?". Cum de-mi țin minte numele? Vati se gîndește dacă să mă vîndă unui arab, care a oferit 150 de canile pe mine, sau unui soldat israelian, care vrea să plătească în capre...

Suntem în centrul modern, lângă clădirea poliției celei mai solicitate din tot Israelul. Un polițist îi răspunde lui Ruwen, ghidul, care l-a muștrat că nu face curățenie în fața secției: "Scrie superiorilor!".

Trecem pe lângă monumentul ridicat în memoria victimelor - printre care și 7 români - unui atentat sinucigaș. Străzile par occidentale.

30 MARTIE Christos a înviat! Dumnezeu îmi dă bucurie în ziua asta, bucurie, oleranță și înțelegere pentru celelalte religii și pentru liniștii evanghelici. Am rut să mă duc singură în oraș, însă nu mi-a fost permis, deși frau Haak a interzis pentru mine. Va trebui să merg cu grupul la biserica luterană germană, și sper că va fi bine.

La dejun, pe masă, fiecare avea în fața un ou-lumânare, un ou de marțipan și o gîrgăriță. Nemții se înclină ceremonios. Eu și o braziliancă ne urăm sărbători ericite (fiecare pe limba ei) și ne pupăm pe ambii obraji. Indieni trec pe lângă noi, e înclină și zîmbesc cu dinții lor albi-lbi: "Happy Easter!"

Am mai trecut odată prin grădina hotelului, până la macheta vechiului Ierusalim realizată la scara 1:50. M-am lăturat unui grup francez și am mai asultat o dată povestea celor trei ziduri.

Am ajuns la biserica evanghelică germană. Soarele strălucea, păsări zburau, ar inima mea nu-și mai încăpea de ucurie. Atunci, m-am gîndit că aș putea tudia teologia. Multă lume crede că religia este opusul bucuriei de a trăi. Eu nu red asta, ba dimpotrivă.

Biserica evanghelică este mare, rece și întunecoasă. Pastorul, un om înalt și nericios, a spus că vine din partea X a Germaniei, a salutat lumea care vine din acei loc și a ținut o predică seacă și tare, încercînd să explice rațional existența lui sus. Mi s-a pus în față coșulețul pentru donații. Cu prima ocazie - împărțășania, e care n-am putut s-o iau într-o atmosferă

feră atât de înghețată și apăsătoare - am ieșit din biserică... La soare și lumină, inima parcă mi s-a mai dezghețat.

Afară, o mulțime de turiști, un arab cu "Change money", copii cu cărți poștale de vânzare, mutre posomorâte de arabi. Unul citea un ziar; o poză reprezentă o mână pârtoasă apucînd pămînt: azi e ziua în care Israelul a pus stăpînire pe niște teritorii arabe. Un musulman striga: "Church is nothing! You all are nothing!". Nemți care se tocmesc pentru o geantă de piele, cerșetore cu șal pe cap și bebeluși în brațe, grupuri de români, majoritatea de la țară; toți sunt în blugi. Foarte politicoși - "săru'mîna" - și prietenoși, mi-au spus că paștele ortodox e pe 28 aprilie.

Grupul meu de nemți iese din biserică. Toți sunt impresionați că l-au văzut pe strănepotul fostului împărat al Germaniei. Cred că mă doare capul!

Ruwen ne duce să vizităm spitalul Haddasah, un centru foarte renumit în care, pe lângă evrei, lucrează și medici arabi. În Haddasah, se află o sinagoga cu 12 vitralii pictate de Chagall, fiecare reprezentînd câte un neam evreiesc, câte un copil al lui Israel. Când strălucește soarele, aerul sinagogii se umple de raze albastre, galbene, roșii, verzi... Tot mă doare capul. Ceva nu e natural. Sinagoga este plină de turiști tăcuți care își ascultă atenți ghizii. Acest loc ar trebui să fie plin de credincioși acoperiți cu mantaua albă cu dungi albastre, balabănindu-se nervos și murmurînd rugăciuni și, din centrul luminilor, ar trebui să se înalțe energie descătușată, dor și jale. Aici, încordarea este prea mare.

Suntem duși la muzeul holocaustului, Jad Vashem.

Îmi este greu să cred că evreii de care am auzit sau pe care i-am întîlnit fac toți parte din același neam. Bătrânele zbîrcite care apar în emisiunile televizate povestind tuturor de pogrom, oportunistul Mozes Rozen, soldații cu fața maslinie și zîmbet irezistibil, rabinii ruși roșcați, pistruiți și îmbrăcați în negru... sunt ei toți copiii celui care s-a luat la trîntă cu Dumnezeu?

La început, am crezut că este total nepotrivit să vizităm un loc ce poartă rîni atât de oribile și de dureroase tocmai de Paște, de sărbătoarea bucuriei. Însă muzeul (cu toate că am văzut o mulțime de astfel de muzee și în Germania) m-a pus pe gînduri. Un milion și jumătate de copii au fost omorâți. Mici sufletele nevinovate, căci copiii se nasc puri (evreii spun că au cinci suflete, pentru că sunt curați și nepătați) în toate neamurile. Poporul ales a fost batjocorit și torturat, însă nu și-a pierdut credința. Pe lângă sculpturi, fotografii, inscripții, monumente, se află în muzeu o clădire întunecată, în care ard reflectate 1,5 milioane de lumînări.

În acest labirint de luminițe care scriesc într-un întineric rece, se aude o voce, un glas al destinului: "Miriam Goldberg - 11 ani - Polonia; Isac Strauss, 3 ani - Belgia; Rachel Barak, 8 ani - Germania..." Toată lumea a plîns, iar pastorul a spus că nu oamenii, ci diavolul a fost la mijloc. Ce ușor ies oamenii cu o conștiință împăcată! E atât de ușor să plîngi și

să spui "Nu-mi pot imagina cum de s-a putut întîmpla așa ceva!"

Pastorul Heil face o comparație între Iisus și poporul evreu.

La muzeu, o mulțime de soldați exersau pași de paradă pentru o sărbătoare israeliană. Fete zâmbitoare trec pe lângă noi. O ofițeră mititică s-a ciocnit cu mine. Mă întreb cât de adevărata o fi teoria cu aurele ce se potrivesc. Ne-am zîmbit și ne-am dat mîna. Mai ca ne-am pupat... și nici n-am vorbit... Pe urmă, mi-a arătat mîndră pușca ei - aproape cât ea - și a spus: "For my country!" Ruwen a adăugat că azi nu se mai poate repeta istoria, pentru că Israelul are o armată bine organizată. Ah, Ruwen, dar crimele rămîn crime și nu pot fi scuzate! Dumnezeu a spus până și în Vechiul Testament: "Păstrați pace!" Ca să nu mai vorbim de Noul Testament, în care Iisus ne îndeamnă să ne iertăm și să ne iubim dușmanii. Cu Dumnezeu în suflet, pot fi îndurate până și torturi, ca cele din timpul holocaustului.

După cină, ne-am întîlnit cu un neamț, care locuiește de trei ani în Israel, să ne răspundă la întrebări. Numai eu l-am hărțuit cu vorba, pentru că ceilalți picau de pe scaune de somn. Foarte interesantă discuția despre religie și politică! Am avut impresia că țin mai mult partea evreilor, pe care îi înfațișează drept victime ale teroristilor. I-am spus părerea mea și a recunoscut că, în politică, nu există alb și negru. Mi-a povestit niște întîmplări foarte instructive și mi-am dat seama că situația politică în Israel este mult înflorită, mutilată și interpretată în străinatate (la fel și cu România; câți străini cunosc adevărata situație?). Fapt este că oamenii pot fi ușor manipulați de către politicieni. Doamne, ajută-mă, să nu păcătuiesc, că multe sunt influențele din exterior asupra minții mele slabe!

31 MARTIE. Parasim Ierusalimul. "Ierusalim, să mi se usuce cerul gurii și să-mi cadă mîna dreaptă dacă te uit!" - vorba evreiască.

Ierusalimul întrece orice închipuire! Trecem cu autobuzul pe străduțe de evrei ultra ortodocși. Un bărbat cu o pălărie mare neagră se joacă cu o fetiță. Trecem mai departe. Într-o stație de autobuz, un soldat își îmbrățișează prietena. Eu îmbrățișez Ierusalimul. Shalom, oraș al credinței!

La ieșirea din orașul lui David, maci și beduini.

Ne-am oprit în Ierihon. A unsprezecea pedeapsă: omizi. Colcaie de omizi până și pe nisip. Călcînd cu grija și încercînd să nu strivim prea multe viermuitoare, am intrat în micul "hotel" din "oraș". Prietenul meu palestinian - care m-a tratat data trecută cu o prăjitură - mi-a oferit banane și suc de portocale.

Trecînd din nou peste pamîntul mișcător, ne-am deplasat spre ruinele din fața clădirii. Ruwen ne-a arătat o groapă în care se puteau vedea, pe lângă omizi, diferite straturi de construcții. Am aflat atunci amănunte din istoria Ierihonului, istorie care, și aici, ca de altfel peste tot în Israel, este o istorie a credinței, un timp care-și are rădăcinile în biblie.

Ierihonul este un oraș vechi de cel puțin 10.000 de ani.

Mă simt atât de bine în Ierihon... Simt o infinită liniște, cu toate că rațiunea mă contrazice, situația fiind aici destul de încordată.

Parcellele de pamînt din jurul primului oraș cu autonomie palestiniană sunt ieftine, pentru că israelienii vor să înconjoare locul. Orașul este o ruină plină de palmieri și cerșetori. "Allah e mare și vrea să trăim așa!"

Suntem din nou în autobuz. Pe câmp, araboaiice, cu fundul în sus și nasul în

straturile de verdețuri, și stoluri de berze. Totul e verde aici. Până și uniforme poliției palestinene și noile numere ale puștelor mașini. La orizont, spre munții Iordaniei, curgea odată un râu pe nume Iordan.

Traversăm valea Iordanului. Granițe peste granițe, West Bank, dealuri verzi și pline de flori - maci, plante galbene și albastre. Pe drum, evrei ortodocși și beduini. Trecem prin Bet She'an, un oraș al evreilor ortodocși. Apoi, kibutzuri lângă kibutzuri.

Ne oprim lângă rezervația Bet She'an. Mergem printre flori galbene, un covor de flori. Poteca este plină de cioburi cărămizii și de pietre cu fel de fel de inscripții. Nu le mai adun, ca la început. M-am obișnuit să calc pe istorie. Aici au murit regele Saul și fiul său Jonathan. Filistenii, dușmanii israeliților, au agățat trupul lui Saul pe zidul orașului. David a recuperat cadavrele vitejilor, le-a îngropat sub un stejar, a compus un cîntec de jale și a blestemat muntele pe care a fost ucis prietenul său, Jonathan. Parcă ieri ar fi plîns și blestemat David, căci ecoul cuvintelor lui răsună în toată regiunea: munții din Ghilboa, unde a avut loc lupta, sunt stînci sterpe, pentru că evreii refuză să-i împădurescă, iar vorbele durerii "Fala ta, Israele... Cum au căzut vitejii!" sunt în mintea oricărui copil de pe aici.

Ne-am făcut loc printre tufișurile cu miros îmbătător și am coborât la ruinele unui oraș roman. Am închis ochii să-i aud pe romani mergînd pe străzi, zgomotul unui oraș plin de viață, căruțe trecînd pe pietre, femei strigîndu-și odraslele, lumea bună vorbind despre teatru, zarzavagii tocmindu-se, tropote de cai... am auzit numai rîsetele arheologilor negricioase și ciripit de păsărele. În rest, liniște. Soarele nemilos albește ruinele civilizațiilor dispărute.

Am trecut cu autobuzul pe la granița iordaniană, unde, acum doua săptămîni, au fost impușcate șapte școlărițe israeliene și am coborât să vedem dealurile - că a munți nu prea arată - Iordaniei.

În apropierea graniței, se află kibutzul Log, unde a copilărit Ruwen. Kibutzul e mare, plin de pomi, păuni, câini, pisici și copii. Ruwen nu vrea să mai locuiască în această comunitate evreiască, pentru că "kibutzul este numai o coajă fără substanță, fără ideologiile de altă dată. "Pe vremuri, adăuga el, era o cinste să muncești pe plantația de banane, ajutînd unde e greu. Azi, toate treburile murdare sunt rezolvate de străini. Evreii numai dirijează. Kibutzul nu mai este kibutz, unde copiii trăiesc la internat până la 18-19 ani și unde toată lumea se adună să discute problemele comunității. Kibutzul de azi e paradis numai pentru sugari și bătrîni, încheie, plin de nostalgie, Ruwen...

Ne-am întîlnit cu o femeie roșcată, cu un băiețel pe bicicletă ei. Este mama unuia dintre cei doi piloți de elicopter care au murit cu puțin timp în urmă. "Viața trebuie să meargă mai departe" - spune ea, străduindu-se să zîmbească.

Mama lui Ruwen - 75 de ani - este un specimen rar. Înfiptă, cu umor și accent austriac (a trăit la Viena, unde se mai duce și acum, ori de câte ori are ocazia) ne-a însoțit prin kibutz pe bicicleta ei, dotată și cu o baterie, ca să nu se obosească prea tare. Ne-a spus că se duce la gimnastică.

Spre seară, ajungem în Tiberia și suntem cazați la hotelul Carmel, în centrul orașului. Avem vedere spre lacul Hennesareth, spre dealurile Golan (în spatele cărora se află Siria), niște dealuri în ale căror măruntaie se ascunde orașul roman construit de Tiberiu, și spre dughenele din orașul vechi.

După cină, ne-am plimbat prin orașul plin de lumini, adolescenți, pescari și restaurante pescărești. Pe lacul pe care plutesc vapoare a mers Iisus.

ISRAEL

1 APRILIE. Ieșim din parc. La intrare, o tânără tuciurie și frumoasă mă reține. Îmi da prospecte, vorbește cu mine și râde din toată gura cu dinți albi-albi. Îi sunt simpatică și, când află că sunt româncă, e plăcut impresionată. Îmi spune că arată israeliancă. Îi mulțumesc. Îi sunt și mai simpatică. E atât de plăcut să simți că aparții și nu ești doar musafir. Și Ruwen îmi spune că arată ca o compatrioată de-a lui. Zboară fluturi, albinuțe și alte insecte. E soare.

Trecem de-a lungul graniței cu Siria. Autocare pline cu elevi evrei în excursie, soldați, stație ONU, sat druz (au alt profet decât cel al mahomedanilor). Flori galbene, pomi... e cald, soare, dar batjocoritorul munte Hermon strălucește alb, cu o căciulă de zapadă.

Ne continuăm călătoria printr-un orașel de druzi, apoi pe lângă kibutzul *Neve Ativ*, ai cărui locuitori trăiesc de pe urma turiștilor care vin la ski.

Cetatea cavalerilor cruciați de pe un munte plin de tufişuri cu flori galbene. Interiorul cetății - umed și rece - era întunecos. Am făcut o întrecere: cine gasește primul ieșirea secretă. Eu și alți câțiva am găsit destul de repede o ieșire. Ruwen și un grup mai mare au găsit o altă ieșire: un tunel!

Am coborât muntele. E o căldură umedă, greu de suportat; peste tot, se simte parfumul florilor galbene din tufişurile țepoase, în care mi-am zgâriat și sufletul. Verde și galben... roșu numai pământul de pe drum. Ruwen m-a pus ghid în fruntea grupului, însă am renunțat repede la acest rol, pentru că prea era de admirat peisajul. Am mirosit toate florile, am văzut sopări, pasari și am găsit o broscuță testoașă cu ochi mici caprui.

În vale ne-am întâlnit cu elevi excursioniști. Soldatul care-i păzea mi-a spus o glumă și a râs. Am râs și eu. He, He... Deci e adevărat că arată israelianca. La Ierusalim, am auzit că par a fi araboică. Mi-ar merge bine aici!

Am văzut o fântână sau ceea ce a mai rămas din Cesarea Filipi, o moară de apă, cascada Banias, un pom cu ramuri lungi și subțiri ca acela în care s-a spânzurat Iuda. Era înflorit... sârmanul Iuda, dar sunt sigură că Dumnezeu l-a iertat.

Un druz roșcat mi-a dat o pâine mare și subțire (ca de clatite) în care a introdus brânză și mirodenii...

2 APRILIE. În drum spre biserică Sfântul Gabriel, ne-am plimbat prin bazaruri și am gustat

În biserică, am băut apă din fântâna la care Mariei i-a apărut Sfântul Gabriel. M-am răcorit pe față, gât și mâini cu aceeași apă din care a băut Maria. Din spatele altarului, se aude clipocind un izvorăș.

Din Nazaret, am mers la Zippori (înseamnă "pasăre"). Pe aici, a trecut o mulțime de nații: egipteni, evrei, romani, arabi. Printre ruinele orașului, se află fel de fel de mozaicuri.

Am intrat într-o grotă mică, strâmtă, rece și întunecoasă, ca aceea în care au locuit părinții Mariei. În fața grotii, am văzut un mic șarpe uscat, cu o piele tare frumoasă.

În rezervația naturală, pot fi întâlniți numai copaci menționați în Cartea Sfântă. Fiecare copac are o tablă explicativă legată de trunchi, tablă pe care sunt notate pasajele din Toră în care se face referire la ei.

Am adormit în autocar și m-am trezit într-un sat, Arbel, plin de măgaruși. Am coborât muntele porumbeilor, pe unde a mers și Iisus, printre flori. Drumul n-a fost defel "Babyleicht", cum spune Ruwen de fiecare dată când facem o excursie. Am coborât pe cuie bătute în stâncă. N-a fost foarte obositor, însă atmosfera, soarele, peisajul te imbiau la somn.

Apoi, am coborât într-un sat arab, construit de evrei pentru aceia care și-au trădat frații în războiul de 6 zile. Ruwen n-are mare simpatie pentru spioni, însă e mulțumit că israelienii au obținut informații foarte importante de la aceștia.

Ce înseamnă să fii patriot? A fi sau a nu fi?...

Suntem în Tiberia. La cină, când m-a săsă cu autoservire, te ciocnești cu indonezieni, japonezi, sud-americani, nemți, arabi, evrei... Un du-te vino care împiedica orice comunicare. Dacă aș locui în hotelul asta, m-aș simți singură. Degeaba atâta lux!

După cină, am făcut o șezătoare, Ruwen răspunzând la toate întrebările noastre despre iudaism.

Steagul Israelului este un șal de rugăciune, alb cu benzi albastre, având în centru steaua pe care a purtat-o David pe scurt. Primul triumfi din stea este al lui Adonai - Creator, Eliberator, Împlinitor -, iar cel de al doilea îl reprezintă pe om - spirit, suflet și corp...

În fiecare locuință - casă particulară sau hotel - în partea dreaptă a ușii este agățată *Mezuza*, un sul ce conține un pasaj dintr-a cincea carte a lui Moise:

"Acum, Israele, ce alta cere de la tine

Mezuza este sârutată de toți evreii la intrarea și la ieșirea din casă. Rugăciunea *Mezuzei* este cea mai sfântă rugăciune și nu poate fi spusă decât într-un grup de bărbați.

După terminarea șezătorii, ne-am dus cu toții să dormim.

A apărut și olandeza Like, a cinstit o bere cu Frau Kucewski și s-a culcat cu noi într-o cameră. Simpatice cucoane!

3 APRILIE. Am vizitat Karei *Deshe* (pernă de iarbă), o vilă. Vedere spre lacul Genezareth (strălucitor în soare și plin de vapoare antice), verdeața, palmieri și copii.

Am fost și în Capernaum, orașul preferat al lui Iisus. Aici, a locuit soacra lui Petru, vindecată și mântuită de Fiul lui Dumnezeu, iar pe locul unde a fost casa ei, se află acum o biserică modernă.

În apropierea Capernaumului, se află ruinele negre și sfărâmcioase ale orașului Corazim. Locuitorilor acestui oraș, Iisus, le-a spus: "Vai de voi! Dacă s-ar fi întâmplat minunile de aici în alte părți, oamenii și-ar fi pus țărâna pe cap și s-ar fi căit! Însă voi..."

Nu ne oprim aici, ci pe Muntele Binecuvântării. "Ferice de cei săraci cu duhul... de cei ce plâng... de cei blânzi... de cei flămânzi și însetați după neprihănire... de cei milostivi... de cei cu inimă curată... de cei împăciuitori... de cei prigoniți din pricina neprihănilor..."

O bisericuță cu farmec: altar în mijloc, bancuțe de ingenunchiat și vedere spre un deal cu flori și - după deal - spre lacul Genezareth, pe care pluteau bărcuțe. Locul era inundat de măicuțe mici și cenușii, care se rugau în spaniolă. Una dintre călugărițe m-a salutat zâmbitoare. Erau și alți turiști și fiecare s-a rugat pe limba lui.

Am coborât dealul cu flori la Tapha, Biserica Înmulțirii Pâinilor, în care se găsește pâinea pe care ar fi stat Mântuitorul când a înmulțit pâini și pești, hrănind 5000 de bărbați, femei și copii. Lângă piatră, se află un frumos mozaic înfățișând un coș cu trei pâini însemnate cu o cruce și doi pești încadrând coșul. La poartă, doi ucrainieni cântau la vioară. Le-am dat o floare și s-au bucurat mult...

Am intrat într-o mică fabrică de lumânări: lumânări împletite pentru sabbat, subțiri și simple pentru Hannuka, galbene sau colorate, figuri de ceară, miros de ceară și de mirodenii conținute în lumânări.

Străduțele orașului sunt înguste și liniștite. Din când în când, câte un copil cu ochi mari și perciuni cărlionțați ne taie calea, jucându-se. Geamuri și uși sunt vopsite în albastru, culoarea cerului și a paradisului. Pe uși, este agățat un talisman de forma unei mâini, în palma căreia se află un ochi, talisman împotriva duhurilor rele. Peste tot (pe case, afișe, magazine, este scris ceva, într-un cod descoperit la un rabin) în roșu sau albastru. Locuitorii orașului speră ca se va ivi cineva care să poată descifra scrisul enigmatic, descoperind astfel când va veni Mesia.

De pe o stradă laterală, se puteau vedea dealuri împădurite cu palmieri și brazi. Din autobuz, am zărit două vulpi roșcate, cu urechi ascuțite și ochișori rotunzi.

Ne-am oprit lângă o vale stâncoasă și am traversat Wadi Amud pe jos. Ne-am croit drum prin tufişuri, în căutarea unei poteci. Am sărit din piatră în piatră, mâncând mană găsită prin tufişuri, am intrat

IERUSALIM

în grottele lui *homo sapiens*, am admirat zborul lin al vulturilor, florile mov ale copacilor lui Iuda (de un astfel de copac s-a spânzurat ucenicul trădător), plantele, ierburile și am ascultat orăcăitul broaștelor și strigătele unor mici animale maronii...

Este seară și sunt în hotelul din Tiberia. Jos, în salon, e mare show. Fete temperamentale și băieți gălăgioși, îmbrăcați scilpitor, cântă și vorbesc evreiește. Spectatorii, majoritatea arabi și nemți, se holbează adormiți printr-un pahar de "drink", cu ochi înțepați de fum de țigară.

Camera noastră salta de muzică ritmică lălăită. E aproape miezul nopții, și, acum câteva clipe, s-a ivit în ușă un negru cu un pahar în mână. L-am expedit, adormită. Simpatice Like, care-și comandase paharul, a repetat chemarea. Angajatul *nopturiu* va reveni! Ba nu! Adineauri, un alt băiat serviabil a apărut cu paharul. Oare o fi dormind cineva cu muzica asta duduitoare? Las, lai, lai... eu o să-mi fac bagajul!

4 APRILIE. Am părăsit Tiberia (ci-că aseară a fost nuntă). De pe acoperișul hotelului, am văzut strălucirea micilor valuri ale lacului Genezareth. Soarele era tare luminos și nu trebuia să te uiți spre el ca să nu ai impresia că începi să orbești.

Am trecut prin Haifa, oraș aglomerat, poluat, în care sunt casele templierilor germani. Deasupra fiecărei uși ale acestor case cu parter și etaj stătea scrisă în nemțește o binecuvântare. Acum casele sunt sedii de ateliere de reparații, benzinării... Aerul miroase a gaze. E cald...

Schimbăm atmosfera. Muntele Carmel, orașel druz. N-am avut nici o jumătate de oră ca să ne plimbăm prin oraș.

Toată lumea s-a dus pe strada principală (trotuar mic, câteva magazine de suveniruri și o stradă largă, plină de mașini iuți) la cumpărături. Am luat-o pe o straduță laterală, cu locuințe mici, albe bătute de soare. Am mers, având mereu strada principală în stânga mea.

Liniște, numai pasări ciripind alintate, la umbra tufişurilor înflorite. Un bărbat cu un copil în brațe vorbea cu o femeie de pe celălalt trotuar. În rest liniște, soare. Căldură! M-am întâlnit cu Herr Müller. Un bătrânel sprinten, mereu bine dispus, doritor de noi descoperiri și de imagini pentru camera lui video.

Din curtea unei case, se prelingea un miros oriental de mirodenii. Arunc o privire prin poarta deschisă. Pe niște covorașe, stau trei femei plinuțe, sănatoase, cu șaluri albe pe cap frământând coca. Lângă ele, arde un cuptor. O fată cam de vârstă mea și un băiețel dolofan cu ochi caprui și gene lungi, stau pe treptele casei, când și privind - pe poartă - spre stradă. Copilul ne vede și dă alarma... Herr Müller și cu mine mergem să servim prajitură de portocale și cu mirodenii.

Femeile au sporovăit în araba, din n-am înțeles nimic, râzând cu o mare nărație. A fost chemată o altă membră familiei, o tânără prietenoasă care înțelegea câteva boabe de engleză (mi-a dat adresa ei).

Matriarhatul s-a lăsat filmat și fotografiat, ne-a scuturat calduros mâinile și ne-a aprovizionat cu prajituri pentru drumul până la autocar...

(fragment)

CAPERNAUM

fistic, stafide, alune, nuci, curmale și alte bunătăți din toate coșurile unei tarabe. Cred că simpaticele arabe, de la care am cumpărat niște mirodenii, mi-a pus în punguțe mai mult decât am cerut.

Domnul, Dumnezeuul tău, decât să te temi de Domnul, Dumnezeuul tău, să umbli în toate căile Lui, să iubești și să slujești Domnului, Dumnezeuului tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău?"

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

FABRICA DE VISE

UNUL dintre cei mai importanți scriitori ai generației '80, poet, prozator, eseist, deținător a numeroase și prestigioase premii naționale și internaționale, tradus în franceză, germană, maghiară, spaniolă, olandeză, Mircea Cartărescu a pășit, de curând, în lumea teatrului. Și nu oricum. L-a ajutat sau a invitat să treacă pragul regizoarea Cătălina Buzoianu. Cum? Dramatizându-i poemul *Levantul*, scris în 1988, publicat în 1990 la "Cartea

Românească" - pentru care obține și Premiul Uniunii Scriitorilor pe 1990 - și reeditat anul trecut la "Humanitas". De fapt, un proiect mai vechi al Cătălinei Buzoianu și al Valeriei Seciu, care a și înființat un teatru cu numele *Levant*, proiect care n-a prins viață nici aici, nici la Teatrul Odeon, unde demarase pe vremea primului mandat al directorului Alexandru Dabija (și a fost oprit după demiterea sa), ci abia acum, la Theatrum Mundi, un teatru, de altfel, axat pe texte ale dra-

maturgiei românești contemporane.

Nu cred că există cineva care să mesterească mai cu pricepere, să metamorfozeze romane, romane în versuri-epopee, cum este cazul *Levantului*, în texte dramatice, cu replică și tensiune dramatică așa cum o face Cătălina Buzoianu. Vă aduceți aminte de *Dimineața pierdută*, după romanul Gabrielei Adameșteanu, pe scena Teatrului Bulandra, de *Chira Chiralina* după Panait Istrati de la Teatrul *Maria Filotti* din Brăila? Cătălina Buzoianu are un simț în plus: acela care-i semnalizează dacă o construcție literară nedramatică are substanță dramatică. Cătălina Buzoianu are o voluptate în a construi scenarii, cu decupaje cinematografice, care re-ordonează lumea autorului (nedramaturg) după o idee-manușă pentru un demers regizoral propriu. Metoda ei este post-modernă. Deconstruind, prețuind valoarea cuvintului și încărcătura lui, defrișând într-un hățis de sensuri, ea își deschide un drum nou, respectând reguli dramatice, revelat prin propriile percepții și obsesii trezite, susținut coerent printr-o demonstrație estetică, regizorală. În ceea ce-l privește pe Mircea Cartărescu, declara că este un dramaturg autentic, lucru vizibil nu doar din *Levantul*, dar și din *Nostalgia* și *Orbitor*. În orice caz, sa prinzi într-o formulă dramatică și scenică 7000 de versuri scrise într-o limbă extrem de flexibilă, plină de inovații, o limbă cam de pe vremea lui Bolintineanu, încărcată de autor cu invenții, cu dezacorduri

comice, cu combinații multilingvistice, să sui pe scena toate peripețiile junelui poet Manoil, ale sorei sale Zenaida și ale piratului aromân Iaurta Chiorul, toate acestea mi s-au părut inițial fantasmă de artist. Dar simțurile Cătălinei Buzoianu au funcționat perfect. Theatrum Mundi a avut premiera cu *Levantul*, spectacol găzduit de Teatrul Bulandra la Sala "Toma Caragiu".

Mărturisesc, mai întâi de toate, că m-a uimit curajul Cătălinei Buzoianu de a face spectacol după un text atât de complicat, așa zice elitist chiar, cu rape-uri culturale de o fină erudiție și uneori greu decodabile, cu o poveste în sine care se complica după procedeul *boule-de-neige* și care conține și elemente de teorie literară, de satiră politică, un joc, de fapt, elevat de idei, de cuvinte. Restructurat, simplificat într-o prea mică măsură, poate la nivelul story-ului, *Levantul* rămâne o epopee, de proporții mai mici, speculată de regizoare în registrul ei comic, oniric, ca un basm plin de peripeții și obstacole. Am văzut spectacolul cu un public obișnuit, nu de premieră, iar reacțiile au venit de multe ori prompt. E drept că în sală erau foarte mulți tineri ce păreau familiarizați cu propunerea culturală. Nu-mi dau seama cit va ține acest spectacol, deghizat de regizoare într-un costum mai comercial, dar cu un fond, repet, elitist. Este o experiență care aduce publicului un stil greu de regăsit astăzi, o minte strălucitoare, un farmec al versificației și o vioiciune a ideilor. Faptul că mulți spectatori vor pleca

Imagine din spectacol. Theatrum Mundi. Regia: Cătălina Buzoianu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

Trei ipostaze ale autenticității

DEȘI nu au, la prima vedere, nimic comun, trei expoziții care s-au deschis în ultima vreme în mod spontan dorința privitorului de a le asocia. Este vorba de expoziția de tapiserie a *Georgiei Lavric*, deschisă la *Palatul Parlamentului*, de expoziția de pictură a lui *Aureliu Răzvan Ionescu*, deschisă la *Galeria Bancorex*, și de expoziția de ceramică, mai exact de porțelan, a *Gherghinei Costea*, deschisă la *Galeria Imeza*. Ceea ce unește aceste expoziții nu este nici perioada în care au fost deschise, ci întâmplarea că două dintre ele sînt de factură decorativă și nici măcar faptul că sînt etichetate în mod egal de presiunile tot mai puternice ale unui cotidian care a început să patrundă cu agresivitate și în gesturile noastre cu bătaie mai lungă, ci o anumită particularitate a autorilor înșiși. Atît *Georgie Lavric*, cît și *Aureliu Răzvan Ionescu* și *Gherghina Costea* sînt artiști cu o prezență publică discretă, cu o conștiință profesională riguroasă și profundă și, mai ales, cu o creație artistică a cărei primă însușire este o enormă delicatețe. Într-un fel sau altul, ei trei folosesc mijloacele tehnice și elementele de limbaj cu acel rafinament pe care numai stăpînirea desăvîrșită a acestor tehnici poate determina și susține. În al doilea rând, ei sînt seduși în egală măsură de memoria culturală, de spațiile livești, de propria propriu domeniul de manifestare în lumea de istoria mare, dar și de gratuitatea creației artistice, de jubilația lui pură în care contemplarea clipei festive se întîlnește cu plozia ludică și cu tot spectrul bucuriilor artistice în scop. Sinteza acestor componente complementare - și chiar, uneori, diferite esență - este un spațiu artistic de un imbecabil profesionalism, spectaculos fără

ostentație, profund fără crispări și străbătut de o sensibilitate adevărată, care nu face nici o concesie sentimentalismelor declarative și ieftine.

Expoziția de tapiserie și obiecte a *Georgiei Lavric*, gîndită, în linii mari, ca o retrospectivă, a adus în imensele săli ale Parlamentului cam toate motivele și tehnicile pe care artista le-a impus în ultimele decenii. Din punct de vedere iconografic și stilistic, spațiul său de interes este cel bizantin și postbizantin, cu hieratismul, tematica și schemele compoziționale specifice. Dar arta *Georgiei Lavric* nu este nicîdecum un exercițiu de pietate pură, oricît de multe ar fi temele creștinismului răsăritean care se găsesc în lucrările sale, pentru că dincolo de fascinația pe care o exercită asupra sa iconografia consacrată, mai există și un alt motiv al interesului pentru această zonă stilistică și morală; anume tehnica și materialele. Folosind exclusiv materiale prețioase și vechi - de la mătase la catifele și la plușuri, de la dantele și broderii la firul de aur și la perle, de la țesătura țărănească frustă și pînă la strălucirea prețioasă a odăjdiilor - pe care le recuperează fizic și le reconstruiește expresiv și simbolic prin colaj, *Georgia Lavric* nu-și găsea în nici o altă parte un cîmp de repere mai potrivit. Sonoritatea acestor materiale, parfumul lor arhaic, aerul acela arheologico-muzeistic, precum și regimul lor astronomic și moral marcat de crepuscul, rimează perfect cu nostalgia Bizanțului și cu nostalgia nostalgiilor acestuia. Însă dincolo de hieratismul formal și de severitatea construcției, înfiorată de o autentică vocație spirituală, *Georgia Lavric* este o artistă voluptoasă și senzuală, cu o mare capacitate de a vibra în fața materiei

și de a-și regiza bucuriile tactile. Obiectele tridimensionale însele sînt personaje ale acestui joc subtil, în care spontaneitatea juvenilă duce o luptă surdă și tenace cu melancoliile maturului.

Tot un conflict, rafinat și seducător în aceeași măsură, administrează și *Aureliu Răzvan Ionescu* în pictura sa. Asemenea *Georgiei Lavric*, el este, simultan, un spirit auster și voluptuos, un contemplativ sever al ritmurilor geometriei și un epicureic al revărsărilor cromatice. Dar așa cum geometria este fie imponderabilă, fie abil camuflată în hățisuri serialiste, și voluptățile sale cromatice sînt discret aparate de orice suspiciune de sălbăticie; după cum nu este un grafician prin incizia și prin claritatea desenului, pictorul nu este nici un colorist prin retorica tonurilor. El este grafician prin memoria și prin ordinea construcției, iar colorist prin manipularea materiei cromatice și prin ridicarea tonului unic pînă la pregnanța tridimensionalului. Sprijinindu-și discursul plastic pe repere culturale din categoria *textului* (a literei sau a paginii scrise), cu atît mai fertile vizual cu cît gradul de ambiguitate este mai mare, pictorul detunează livrescul și exacerbează valorile optice pure. Această repetiție de semne suficiența sieși, care împinge meditația către misterul unor coduri corupte și care, din punct de vedere logic, este un factor de confuzie și dezordine, din punct de vedere plastic este echivalentul unei construcții geometrice: sobre, riguroase, definitive. Asocierea semnului analitic cu sinteza cromatică îl plasează pe *Aureliu Răzvan Ionescu* undeva între *Florin Mitroi* și *Nistor Coita*; el are sensibilitatea coloristică și rafinamentul primului, pe cînd dinamica suprafetei și privirea amănunțită

amintesc de cel de-al doilea. Dar această trimitere nu este decît una strict tipologică, pentru că stilistic și formal identitatea pictorului este incontestabilă.

Cum tot în afara oricărei îndoieli este și originalitatea celei de-a treia expoziții, cea de porțelan, semnată de *Gherghina Costea*. Alături de expoziția, deja amintită, a *Georgiei Lavric* și de aceea mai veche, tot de porțelan, a *Danielei Făniș*, expoziția *Gherghinei Costea* este unul din semnele sigure că artele decorative ies din amorteală. Spre deosebire, însă, de programul *Danielei Făniș*, care este unul amplu, viril, de tip eroic, programul *Gherghinei Costea* este unul feminin, grațios, de un rafinament extrem-oriental. Ea dematerializează ceramica, o aduce la delicatețea filigranului și o constrînge să ia înfățișări imponderabile. Deși modelele imediate par a fi luate din lumea vegetală, de la ipostaza de sămîntă la aceea a exploziei germinative și pînă la forma eflorescență și aeriană, în fond, modelele artistice sînt tot culturale. Vegetația de porțelan a *Gherghinei Costea* este una feerică, fictivă, născută dintr-o reflectare culturală a naturii, un fel de răzbunare a frumuseții reci și eterne față de fulgurațiile frumuseții organice, față de instabilitatea și de iluzia acesteia. Și aici, ca și în cele două expoziții amintite mai sus, se îngîna și se confruntă aspirații și stări contradictorii: transparența se luptă cu materia opacă, gravitația cu plutirea, amorful cu forma ascensională. Și de cîștigat, în mod sigur, cîștiga privitorul, dar și zona profesionalismului, a rigorii și a discreției din arta românească de astăzi.

Mariana Mihut (Zoe) în *Levantul*.

robind numele poetului Cărtărescu mi se pare un câștig enorm.

Intr-un decor simplu, pinze pictate foarte suav cromatic, realizat de scenografa Velica Panduru, cu o muzică impregnată de sunuri ciudate, o muzică semnată de Iosif Herța și cîntată live, pleacă la drum ceata lui Manoil și a lui Iaurta Chiorul. Din păcate, cea mai mare parte a distribuției numeroase creează o atmosferă, mai degrabă decît compoziții. Rostirea lasă mult de dorit, se joacă superficial, fără a se însuși nodurile și semnele unui metatext post-modern. O propunere regizorală dificilă, dar, cred eu, incitantă pentru orice actor. Prea puțini din distribuție pleacă cu adevărat în aventura spirituală și scenică a Catalinei Buzoianu. O ratare însă cu implicații, pentru că este vorba de Manoil-poetul, personaj principal, o înregistrează tînărul actor Gheorghe Ifrim, nu doar depășit de nuanțele rolului, dar care joacă un alt personaj, într-o cheie alături de drumul, uneori și vulgară. Nici Mihai Bisericanu în Auctorele nu mi se pare a fi prins frământările, bîntuiețile, chinul și histriionismul poetului, artistului. La poli opuși se află Antoaneta Zaharia în Cri, muza, un fel de Puck ghidus și tandru, Papil Panduru în Iaurta, viguros și pontos aventurier aromân, Tudorel Filimon, în special în Iancu Aricescu - scena cu cenzura - și Vodă. Clou-ul spectacolului este, fără discuție, Mariana Mihut în Zoe, un rol nu foarte generos în epopee, dar care devine, grație ei, de prim-plan în spectacol. Prin contribuția ei, Catalina Buzoianu câștigă pariul cu *Levantul*. Apariția Mariane Mihut ridică în mod evident tonusul și valoarea interpretativă a punerii în scenă.

Maestra în adaptări și chiar metamorfoze, în care se include și această recentă experiență, *Levantul*, Catalina Buzoianu are și o știință în a-și alcătui distribuțiile, mizînd, atunci cînd nu are încotro, fie și pe doi-trei piloni. Unul este, fără doar și poate, Mariana Mihut, care, deși intră doar în partea a doua, domină scena, da suflu montării, rostind textul poetic minunat, atît cu grație, dar și cu forța combatantă a republicanei Zoe. Respectînd indicațiile pe care Auctorele le dă în varianta *Cîntului al unsprezecelea* [...] Aici este absolut necesar ca rolul Auctorelui să îl joace însuși Mircea Cărtărescu, așa cum este în realitate. Nimeni nu îl poate înlocui, Catalina Buzoianu îl aduce pe scenă, în final, pe însuși Mircea Cărtărescu, la multe reprezentări, cînd, probabil, programul acestuia îi permite "să joace". Cupa de șampanie ciocnita cu propriile fantasmе, personaje ale *Levantului* amplifică dilema: A fost vis sau realitate? Veți găsi răspunsul doar văzînd spectacolul.

CLUJ

Festivalul Mozart

ÎNCEPÂND din 1991, în fiecare ultimă lună a anului are loc la Cluj *Festivalul Internațional Mozart*. Coordonată cu admirabil talent managerial de către muzicologul și profesorul Francisc László, cea de-a opta ediție recent încheiată ne-a propus un afiș cât se poate de atractiv. Concertul inaugural a fost interpretat de corul și orchestra simfonică ale Filarmonicii "Transilvania" din Cluj, dirijor Tamás Vásáry, solistă Ildikó Line, ambii din Ungaria, avînd în program Uvertura la opera "Le nozze di Figaro" și Concertul în la major pentru vioară și orchestră de W.A. Mozart. Simpozionul de-a doua zi a fost consacrat temei centrale a festivalului creația celor trei compozitori ce au dat strălucire numelui Mozart - Leopold, Wolfgang Amadeus și Franz Xaver. În paralel s-a desfășurat concursul tinerilor interpreți, mai exact al celor 31 de duouri vioară/pian, avînd ca piesă obligatorie - în prima etapă - Sonata în sol major KV 301 de W.A. Mozart. Juriul prezidat de pianistul Malcolm Miller din Marea Britanie a acordat următoarele premii: I. Raluca Stăncel/Horea Haplea (1000 DM); II (ex aequo) Corina Crețu/Gabriela Antoneta David și Greta Caciora/Doriana Caciora (750 DM); premiul special al Ministerului Culturii: Ionuț Iliescu/Mirela Mocănița (3 milioane lei); premiul Covent Garden, acordat celui mai tînăr duo admis în etapa a doua: Andrei Cristian Fatu/Andrei Enoiu (500 DM). Au urmat: un concert cameral susținut de Louise Jones/vioară și Malcolm Miller/pian, ambii din Marea Britanie; o seară în interpretarea Orchestrei de camera a Filarmonicii "Transilvania"; premiera în România a operei *Idomeneo*, *Re di Creta* de Wolfgang Amadeus Mozart; un recital de pian Malcolm Miller, cu lucrări compuse de W.A. Mozart și de fiul său, Franz Xaver Mozart. Concertul de închidere s-a desfășurat pe scena Filarmonicii "Transilvania", unde orchestra instituției l-a avut ca dirijor pe austriacul Alexis Hauser și ca solist pe pianistul bucureștean Viniciu Moroianu. În program au figurat "Cassatio în sol major" de Leopold Mozart, părintele geniului născut la Salzburg, și două lucrări ale acestuia din urmă: Concertul în do minor pentru pian și orchestră și Simfonia în do major ("Linz").

Ma opresc, în limitele spațiului tipografic disponibil, la două momente de vîrf ale festivalului. Concertul Orches-

trei de camera a Filarmonicii "Transilvania" - concertmaestru: Albert Markós - ne-a oferit încântătoare mostre din creația lui Leopold Mozart (Serenada în re major și Simfonia în sol major), ca și a fiului său, W.A. Mozart (Mica serenadă în sol major). Muzica ascultată confirmă opinia exprimată de dl. Francisc László în competentul său eseu introductiv din programul festivalului: "Mozart avea, din belșug, ambele daruri de la providență: atît codul genetic care îl predestina pentru o carieră muzicală, cît și un anturaj muzical stimulator. Cariera sa este de neînchipuit fără aportul părintelui său, care a fost mult mai mult decît un modest «tată al geniului». Numele lui Leopold Mozart ar fi azi un nume sonor chiar și dacă el ar fi dispărut fără urmași." Dacă orchestra camerală și-a susținut partitura cu un aplomb frizînd virtuozitatea, surpriza concertului au reprezentat-o cei doi soliști Gabriel Posdărescu, la trompetă piccolo în si bemol acut, și Mircea Neamț Gilovan, la trombon. Micile inadvertențe de articulare sesizabile pe alocuri devin explicabile prin eternele probleme pe care le au instrumentiștii noștri în procurarea unor "obiecte ale muncii" performante: trompetistul cînta pe un instrument împrumutat, iar colegul său avea de transpus în registru tenor o partitură concepută pentru trombon alto (această variantă a instrumentului fiind de negăsit într-un centru muzical de importanță Clujului!). Oricum ar sta lucrurile, cei doi tineri soliști au reușit să impună ascultătorilor splendoarea timbrală proiectată de Leopold Mozart în prim-planul Serenadei sale. Și nu cred că greșesc atunci cînd detectez într-un asemenea gîtuier orchestral surse din care se nutrește, de pilda, performanța jazzistică atinsă astăzi de un ansamblu, precum Vienna Art Orchestra, sub conducerea lui Matthias Rüegg.

Punctul culminant al Festivalului Mozart, ediția decembrie 1998, l-a constituit premiera operei *Idomeneo*, *Re di Creta*, realizată de corul și orchestra Academiei de Muzică "G. Dima" în colaborare cu tehnicienii și personalul de scenă al Operei Maghiare din Cluj. Subintitulată *Dramma per musica*, această complexă lucrare mozartiană a avut premiera în anul 1781 la München. În pofida succesului inițial, ea a fost ulterior rar pusă în scenă, probabil și datorită dispariției convenției de a avea un castrato în distribuție, sau a caracterului ei mai static,

asemănător unui oratoriu. Or, recenta montare a cărei regie artistică e semnată de profesorul și rectorul Academiei "G. Dima", Alexandru Farcaș, transformă acest handicap într-un neașteptat atu: atenția spectatorilor este captată, primordial, de forța expresivă a muzicii, iar nu prin "efecte speciale" mai mult sau mai puțin gratuite. Desigur, nu putem neglija valențele educativ-pedagogice pe care le va fi avut lungă și dura perioadă de repetiții asupra întregii... suflări a facultății de canto/muzică instrumentală. Important e însă că tinerii ce dau viața unei asemenea opere de dimensiuni coplesitoare (spectacolul durează aproximativ trei ore și jumătate) au depășit stadiul simplei corectitudinii scolastice, trecînd în sfera imponderabilă a artei. Cele trei compartimente - orchestra (dirijori György Vashegyi din Ungaria și Gh. Victor Dumănescu de la Opera Română din Cluj), cor (dirijor Constantin Ripă), soliști (pregătirea muzicală și continuu: Ștefan Rónai) - se îmbină într-un tot unitar, modelat cu autoritate de către regizorul Alexandru Farcaș. Minuția cu care acesta elaborează fiecare detaliu al edificiului teatral-muzical denotă nu doar înzestrare regizorală, ci și viziune fundată pe o solidă cultură a genului.

Nu ascund faptul că am fost fascinat în primul rînd de orchestrația mozartiană: cînd transparentă și grăcilă, cînd tenebroasă și închietantă, acopera prin sine însăși întreg spectrul emotivității umane. Pe de altă parte, prestația impecabilă a corului - într-o formulă de componență augmentată a deja binecunoscutului Ansamblu "Antifonia", condus de C. Ripă - creează necesarul climat de tranziție între instrumente și voci. Pasijele de tip cantată sunt memorabile, animate de un spirit viu, pe care îl resimțim drept...contemporanul nostru.

La rîndul lor, soliștii își intonează convingător partiturile, deși libretul imaginat de Abbot Giambattista Varesco implică evenimente mitologizante și personaje împovărate de griji, deloc asemănătoare celor studențești. Spectacolul s-a jucat în două distribuții; în rolul principal apar tenorii Marius Brenciu și Marius Budoiu, secondanți de solista Viktoria Vizin în travesti (Idamante, fiul lui Idomeneo), sopranele Ramona Eremia și Tatiana Lisnic (Ilia, prințesă din Troia), Andrada Roșu/Anastasia Buruiană (Electra, fiica lui Agamemnon), baritonii Gh. Pețean/Vasile Dinea (Arbaces), Iurie Ciobanu (Marele Sacerdot), bașii Ioan Ardelean/Liviu Burz (Vocea lui Neptun).

Pentru compartimentul tehnic al spectacolului, profesorul Farcaș a mobilizat cîteva tinere cadre didactice ale Academiei de Muzică "G. Dima", ce și-au îndeplinit *con brio* misiunile: Ina Hudea și Anca Mihut (asistența de regie), Adrian Morar (asistent dirijor), Ion Tîbrea (asistent dirijor cor), Luminița Gorea (regia tehnică). Eternele carente financiare și-au spus cuvîntul în materializarea, pe alocuri precară, a scenografiei și costumelor concepute de Mariana Pachis (convenției deja existente, într-o operă în care un rege din antichitatea elină cîntă arii de grand opera barocă, i se suprapun cîteva detalii de vestimentație incongruente - bentițe tip karateka pe capetele solilor, cizme policrome - și o butaforie marcată de materiale și vopsele sintetice). Programul de sală, foarte reușit, a fost alcătuit de Iosif Katona și Anca Bunea. Concluzia: un spectacol grandios, debordînd de energie juvenilă bine pusă în valoare și îndrumată.

Festivalul Mozart mi-a fortificat credința în școala muzicală a Clujului și în publicul său mereu avid de cultură. Pentru încă o dată, divinitatea muzicii ne-a alinat sufletele însetate de pace și frumusețe.

Virgil Mihaiu

EDITURA UNIVERS

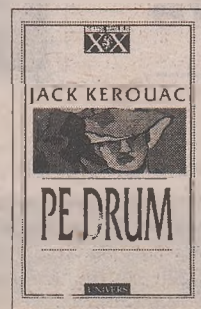
Colecția Romanul Secolului XX

Sylvie Germain
Cartea nopților

J.M.G. Le Clézio
Steaua rătăcitoare

Jack Kerouac
Pe drum

În curs de apariție:
Franz Kafka, **Opere**, volumul IV
Russell Banks, **Deriva continentelor**

PREPELEAC
de Constantin
Zoiu

Școala ardeleană rediviva!

(simplă anexă)

Avind, - după cum notează, - și o ascendență armeană și germană, amestec exploziv, clujeanul N. Balotă m-a impresionat încă de la început, în anii '50, cu intelectul său colosal. Un umanist frenetic și-un catolic fervent, oarecum pedant, care, pe mine, ca regătean și ortodox, drept să spun mă calca pe nervi uneori... Îl cunoscusem prin amiciei mei bucureștenizați de la *Cercul* din Sibiu... Negoțescu, Doinaș, I.D. Sârbu... În foarte scurt timp, în ciuda diferențelor, sau tocmai datorită lor, aveam să mă înțeleg perfect cu "papistașul". Mai era și ceva la mijloc: și unuia și altuia "îi plăcea femeia". Sau, cum spune Balotă însuși, "adora, venera Femeia", nu știu dacă citez exact. Fapt e că, deseori, lăsam la o parte duelul nostru teoretic și vorbeam "despre muieri", cum zice el ardelenese. Adevărul e că amindoi frecventam un mediu de... nu spun, dar se înțelege... înaintea căruia amindoi fuseserăm taxați de "auxiliari". Țin minte că Gary Sârbu, cu ironia lui grea de miner abia ieșit la suprafață, ne făcea "gagicari", într-o lume rafinată de umbroase lunecări. De unde ne ieșise în societate o faimă greșită. Da' noi, nu ziceam nimic, fiind prea de tot buni fii ai Naturii. Așa se explică deesele mele apariții în *Caietul albastru*, de curind publicat, îmbogățind literatura română de azi. În notele amintite, cel mai des apare Ion Negoțescu, a cărui existență savuroasă umple paginile cărții. El, care cel dintâi vorbea cu atât umor despre condiția sa libertină, cu atâtea consecințe pentru el și ceilalți și în general pentru lumea estetică a Bucureștilor. Cel mai bine ne simțeam în prezența lui, - Balotă și cu subsemnatul. Din perioada aceea mi se și trage numele de *Costachel* pomenit în *Caiet*, nemaiintâlnit de cititori, legat de aceiași ani '50, în care exist și eu în însemnările clujeanului așezat acum pe treapta cea mai de sus a literaturii noastre, de pe culmea căreia poți să strigi din toată inima: *Vivat școala ardeleană rediviva!*

E bine de știut că numele glumeț mi-l aplicase în joacă un mare stilist, (și stilizator, - vezi Dostoievski) romancierul intimist Ovidiu Constantinescu, mult delicatul și sfiosul de Ovidel, căruia tocmai de aceasta i se zicea "Șoricelul". *Costachel*, - de la personajul sturlubatic al lui Păstorel

Teodoreanu. E o poreclă de epocă, având un caracter de epocă și care, mă mir, cu vremea, s-a stins. Astfel încât, întâlnind-o în evocările prietenului Balotă, parcă ar fi vorba de altă persoană, de un străin abia mai deslușindu-se în amurgul lasat... Mai există două-trei femei de pe vremea aceea care, văzindu-mă, rar de tot, mă striga așa... Atunci tresar, ca de-o confuzie.

Caietul albastru are la baza limba, cultura germană - în comentarii -, plus latina umanista a Romei celei mici de la Blaj, tipică transilvănenilor. Macar din unghiul ascuțit al culturii, avem în față încă un argument din argumentele temeinice ale românilor de dincolo de munți uniți cu Roma. Români prigoniti ca în războaiele religioase, făcuți, cu oroare, *papistași*, uriti citeodată mai mult decît paginii. E paradoxul poporului român, atât de tolerant și atât de latin, istoria sa-l amestece de secole în oala fierbînd de slovele chirilice și de vorbele de la răsărit, - groaza, uritul, năpasta și mai tot ce-i negativ, în raport cu cerul, lumina, apa, stelele, binele și pacea. Nu-i vorba de patriotismul istoricizant. Balotă este un exemplu de intelectual universal și conștient de valorile națiunii sale în același timp. E vorba de greutatea, de densitatea pe care Școala ardeleană, greco-catolică o avu în dezvoltarea civilizației noastre. Domnitorul Petru Cercel, în paranteză, încercase ceva... N-a fost să fie, și nici nu putea fi. Așa încît numai o șansă, irațională, ne-ar fi așezat acolo unde astăzi rivnim a fi. Iar a putea fi, neîncapîndu-ne încă de lenea orientala de raia turcească... Cred că Balotă este de acord cu mine: *faut pas mâcher les mots*...

Ce-l frapează pe cititorul acestui *Caiet albastru* tipărit în două volume e faptul că, vrînd să fie un jurnal al ultimilor ani din anii '50, înaintea reclusiunii, textul ajunge să capete alura unui roman, alura unei incitante narațiuni epice, începînd cu *Prologul* extraordinar, una din prozele cele mai tulburătoare din literatura română. *Caietul albastru* uitat dinadins în plasa vagonului în timpul călătoriei de la Cluj la București în ianuarie 1956 spre a fi salvat în momentul cînd indivizii navaliseră în vagon să-l aresteze pe autor înainte de a ajunge în

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LIX

Hohenheim, duminică...

Domnului Ignățiu Rosza
Kehl

Venerabile,

ÎȚI MULȚUMESC pentru scrisoare. Mi-a părut bine că ești sănătos și că te afli deocamdată în libertate. Este o performanță că ai trecut de la științele spirituale la cele naturale. Te rog, să nu cumva să vii să mă cauți aici, că voi refuza să te văd. Sînt de acord că, într-un fel, conviețuirea noastră mi-a dat o largă experiență a vieții. Îți mulțumesc pentru aceasta, dar acum, lasă-mă în pace! Și te somez să nu mai scrii Josefei, că nu cumva să-ți trimit eu o mașină de făcut grindină, nu ploaie, să te prefaci într-o stană ca ființele blestemate din povești. Enache.

capitală, este de fapt eroul, - un *caiet*, un text-erou! - al cărții. Se spune că experiența unei detenții îndelungate transformă omul, uneori punîndu-i în valoare resurse nebănuite. Nu putem fi siguri de aceasta eventualitate. Cert însă e că Nicolae Balotă se sprijinea pe profunda lui credință religioasă...de care eu mă amuzam pe vremuri, cînd spuneam *și tu crezi chiar așa că există un rai și - un iad în care intrăm cu toții după purtări?* (cu exclamația aceea în mine, ironică, "Ce-s copil?!") - la care Balotă, senin, îmi răspundea: "Bineînțeleș ca da!"

Avem printre noi, la acest sfîrșit de secol, un nou prozator, nu numai un mare umanist. Un alt mărturisitor de texte, opunînd răului, nu răzbunarea pătimașă, opunîndu-i, ca unui analfabet agresiv neștiind ce face, *textul*, reflecția, gîndirea, conștiința creștină europeană, care, alăturate, izbăvesc... Cîți autori care au făcut închisoare nu se arunca în descrieri care mai de care mai terifiște și mai patetice, desfrîmînd subiectul, real în sinea lui, însă prost abordat, după cum procedează piticul basarabean penibil cu barbă de la cîrcul din Bălți și pe care avui greața de a-l pomeni cîndva...

N. Balotă a fost închis datorită unui text ce trebuia să ajungă în Occident. Dai fiind relațiile noastre, ar fi trebuit să fie de față în acea zi fatală... Întîmplarea a făcut că ceva mă împiedicase să particip, astfel încît abia după ce fusese arestat de securitate, aveam să află de textul imprincipat. E greu să te aperi în astfel de cazuri. Totuși, fiindcă am fost tîrit la tribunal ca "martor al acuzării", fără să acuz absolut nimic! trebuie să menționez că dacă nu aș fi lipsit în ziua aceea de la citirea "textului subver-

siv" conceput de Balotă, aș fi fost arestat pe loc. Repet, numai întîmplarea a făcut să ies din lot. De altminteri, prietenul Balotă și-a dat seama de acest lucru mărturisindu-l în scrierea sa recentă și alungind orice bănuieți, care, puțin după arestare puteau să apară. Adevărul e că *nu am știut de eveniment*. Și că neștiința asta a mea m-a ferit să fiu închis. Nimic, dar absolut nimic altceva. Mărturisesc că dacă aș fi știut, cine știe, poate că, incolît, aș fi cedat. Cine știe? Dar, în nici o clipă, ori de cîte ori ne vedeam cu toții împreună, nu puteam să cred că se pune la cale un contact cu Occidentul. De altfel credeam că orice fel de încercare în acest sens, s-ar fi putut termina cu vreo turnatorie. Cîndoarea m-a ferit totdeauna. Sau m-a păzit. Onest fiind, de acest lucru sunt sigur. Nu se știe însă. Dacă scapi, nu înseamnă că aceasta este și o salvare reală...

Am în fața ochilor imaginea lui Alexandru Paleologu în boxă. Ma aflam în sala de tribunal cu un general-procuror gras, falcos, dominînd tribuna înaltă. Ce aveam să spun în fața acestui tribunal cocoțat, avînd aspectul unei ghilotine, fusese înregistrat de urechea atît de fidelă a lui Paleologu... Cînd ne-am revăzut, după ani, el mă felicitase pentru că "sfidasem tribunalul" declarînd că "nu se făcuse nici un fel de politică". N-aș fi crezut. Ca eu fusesem în stare de un asemenea lucru. Probabil, de frică. Îi mulțumesc confratelui Paleologu pentru cuvintele lui generoase de după, și, - de ce nu aș spune? - pentru împăcarea avută. Dar Balotă, catolicul, umanistul profund, naratorul cel nou, rămîne în ochii mei cel mai important dizident.

POLIROM

NOUTĂȚI
ianuarie '99

F.M. Dostoievski
Scriseri politice
evenimente internaționale

Ernest Stere
Din istoria
doctrinelor morale

Alexandru Paleologu
Despre lucrurile
cu adevărat importante

Ediția a II-a)

pregătire:

an Pavel

Leviathanul bizantin

De ce scrieți? Anchete literare din anii '30

menzi la CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Bășov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
mail: polirom@mail.dntis.ro

BURSE NEW EUROPE COLLEGE - RELINK

CONCURS PENTRU BURSELE 1999-2002

"New Europe College" anunță concursul pentru 10 burse RELINK pentru perioada 1999-2002. Programul RELINK sprijină tinerii cercetători români din domeniile științelor umaniste, economice și sociale (sociologie, drept, și discipline conexe), care au beneficiat de burse/stagii de cercetare în străinătate. Bursa, în valoare globală de 18.000 USD, va permite fiecărui bursier:

- efectuarea unei călătorii de cercetare de o lună/an în străinătate;
- achiziționarea de literatură de specialitate;
- folosința personală a unui computer (notebook).

CONDIȚII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaților avînd sub 45 ani;
3. candidatul trebuie să facă dovada unui stagi de cercetare în străinătate;
4. foarte bună cunoaștere a cel puțin două limbi străine de circulație internațională.

CONDIȚII ALE BURSEI:

Programul RELINK presupune, de-a lungul celor trei ani ai bursei, organizarea de către fiecare bursier a unui seminar pe probleme de specialitate, ținerea unui număr de conferințe, participarea la diverse colocvii, simpozioane, mese rotunde, etc., organizate de către New Europe College

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formulare de participare la concurs pot fi ridicate de la sediul Colegiului în zilele de luni, marți, joi și vineri, între orele 12-17. Pentru candidații din provincie, formularele vor fi expediate, la cerere, prin poștă sau e-mail

Termenul limită de depunere a dosarului completat:
8.02.1999.

Relații suplimentare se pot obține la tel/fax (01) 642.54.77 sau 210.76.09
între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare sau la e-mail nec@ap.nec.ro

Adresa: New Europe College, Str. Matei Voievod 18, 73222 București

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

NOSTALGIA

RĂTĂCITĂ între multe și gravele tomuri de filozofie, sociologie, ori istorie aparute în cursul anului trecut, *Mașenka* lui Vladimir Nabokov, o poveste înduioșătoare despre amintiri și nostalgii, despre treceri și popasuri, mi-a scăpat atenției. Cartea e ceva mai veche, a fost publicată spre finele anului 1997, dar trebuie să revin asupra ei. Am citit-o în avion, alegând-o după criteriul meschin al formatului ei: subțirică, lesne de împachetat și de ținut în mîini în împrejurări incomode. Dar pricep acum că avionul e, metaforic vorbind, locul cel mai nimerit pentru lectură ei: căci *Mașenka* este o carte despre plutirea între lumi, despre acea stare de așteptare cumva oarbă și suspendată pe care o presupune o călătorie deasupra norilor. Teoretic, pari că știi către ce țintă te îndrepti, în realitate însă nu vezi nimic și poți oricînd nimeri altundeva.

Personajele sînt o mină de emigranți ruși, ca în multe dintre cărțile lui Nabokov, poposiți la o pensiune berlineză, de unde fiecare așteaptă, mai mult sau mai puțin conștient, o schimbare a norocului. O pensiune sărăcăcioasă, locuită de inși amăriți și

rescu e un comentariu succint dar subtil și perfect adecvat, după părerea mea, al întregului roman. Criticul vede în *Mașenka* un fel de sumă a tuturor romanelor de mai tirziu ale scriitorilor, pentru că personaje, teme, idei, stări reflexive ce vor apărea mai tirziu, există, latent, cu toate aici. Cred că are dreptate, căci *Mașenka* poate fi pur și simplu citit ca un manual al nostalgiei, în felurile ei chipuri.

Nostalgic în chip agitat și ușor speriat e personajul oarecum grotesc al romanului, un oarecare Alfiorov, fost profesor de matematici, despre care nu se știe cu ce fel de afaceri dubioase și păguboase se indeletnicește în Berlinul anilor '30. Așteptîndu-și soția, Mașenka, pe care nu a mai văzut-o de patru ani, Alfiorov trăiește o săptămînă în care tot fragilul său echilibru de nesimțit deliberat, de insensibil cu ștaif, se dărîmă. La cîteva ore înainte de sosirea ei, profesorașul e o epavă: speriat, fericit, tulburat, panicat. El e pe cale de a-și întîmpina în Mașenka trecutul, pe care se străduise atît să îl uite, dosîndu-l în caragialești politiciarde comentarii despre maica Rusie aflată pe moarte, despre soarta rusului în exil etc. Dar tot pe Mașenka o așteaptă, cu amestec de bucurie stupefiată, oroare și melancolie contemplativă, un alt personaj al cărții, care ipostiază intelectualul, aflat în cele mai multe dintre cărțile lui Nabokov. Ganin, pe numele lui, este singurul ins lucid din sărăcăcioasă pensiune a doamnei Dorn, refugiu al emigranților; singurul care nu și-a uitat trecutul și nu are vise, ci trăiește din cinismul exploatarei altora (a unei femei pe nume Liudmila, cu care are o aventură ce îl plictisește peste măsură) și a propriei sale persoane. Dintre locatarii pensiunii, Alfiorov este cel pe care îl disprețuiește cel mai intens, tocmai pentru că sînt atît de diferiți; dar tocmai cu el, cu acest individ jalnic care îl scoate zilnic din sîrite, se nimereste să aibă ceva fundamental în comun. Pe Mașenka. Cedînd într-o bună zi efuziunilor profesorului și acceptînd să vadă portretul soției mult așteptate, Ganin constată, înlemnit, că femeia este aceeași cu marea iubire a vieții sale. Ceea ce urmează este o așteptare în paralel, ca la un circuit electric, numai că firele conectate funcționează într-atît de diferit încît rezultatul este un soi de implozie a întregului circuit. În așteptarea Mașenkăi, adică a trecutului și a unei stări de fericire trăite cîndva, Ganin și Alfiorov devin amîndoi bolnavi de nostalgie, fiecare în felul său, declarat, inconștient, resemnat sau nu. Dar ei contaminatează întreaga pensiune, fără să o știe. Nostalgia, ca durere în sens etimologic, și totodată ca întoarcere către un *acasă* simbolic, devine maladia

protagoniștilor, iar amărîta pensiune, camerele prăfuite ale fiecărui locatar, locul carantinei lor. Dan Grigorescu vede în pensiune un fel de închisoare, cam ca în Kafka. Analogia se justifică perfect, mai ales că un alt personaj, bătrînul poet Potdiaghin, se chinuie să plece la Paris, dar taman cînd izbutește, după îndelungi și grele strădanii, să obțină autorizația autorităților germane, își pierde pașaportul. Ca dintr-o închisoare, ieșirea din pensiune, din acel limbo al emigrantului, e imposibilă.

Și totuși, mie mai nimerită chiar mi se pare analogia dintre pensiunea doamnei Dorn și un sanatoriu, iar ca atare, trimiterea nu la Kafka, ci mai curînd la Thomas Mann. Există o anumită seninătate tristă a personajelor, reflectată mai ales de Clara, o tînără care își cîștigă existența ca dactilografă, neavînd pe nimeni în Germania, decît iubirea ei secretă și jenată pentru Ganin, care dă protagoniștilor o alură thomasmaniană. Toți sînt suferinzi, dar nici unul cu disperare, nici măcar Potdiaghin odată ce descoperă ca și-a pierdut pașaportul. Ce-i drept, revelația îi dă un atac de inimă, iar mai tirziu va muri, vegheat de ceilalți locatari ai pensiunii, dar moartea lui e mai curînd semnul unei înțelegeri a sfîrșitului care s-a consumat cu mult timp în urmă, la plecarea sa din Rusia. Agonia lui este a unui om împăcat, care și-a acceptat nostalgia ca durere adîncă și îi cedează pentru că nu crede în vindecare. Lui Potdiaghin nici prin mîinte nu-i trece, de pildă, să își caute cu adevărat pașaportul. El pricepe imediat rostul simbolic al rătăcirii lui.

Dar poate o imagine mai clară a nostalgiciului ca saltimbanc, așadar ca ins care își joacă suferința camuflînd-o prin vocație în seninătate, sînt cei doi dansatori, Colin și Gornovetov, "amîndoi puși pe chicoteală ca niște femei, cu nasuri pudrate și coapse musculuoase", cum îi descrie, într-una dintre puținele, dar semnificativele dați cînd vine vorba despre ei. Travesti-ul, ca ascunziș de sine și de ceilalți, reprezintă tot un element fundamental al nostalgiei, al depărtării de o identitate pierdută pe care încerci să o suplinești negîndu-i necesitatea. Interesant, acești dansatori par nu doar cei mai împliniți dintre toți locatarii, în sensul că au ce lucra și deci se pot întreține altfel decît din mici și obscure afaceri, dar și cei mai fericiți. Chicotelile lor, profesioniste, sînt, poate, sincere.

Nu am spus nimic despre Mașenka. Dan Grigorescu vede în ea, deși personaj absent, fapturna cel mai puternic conturată a întregului roman. Și Mașenka este, într-adevăr, o eroină emoționant construită: fetișcană ciudată, isteată și prostută în același timp, pasionată și ciudat detașată, alintată și severă, o sumă de paradoxuri și contradicții care fac din ea

o făptură fermecătoare, așa cum o reconstituie filmul amintirilor lui Ganin. Cu toate acestea, ea rămîne, după mine, personajul în chip fundamental absent. Nu numai pentru că tot ce aflăm despre ea reprezintă proiecția nostalgică a lui Ganin, ori pentru că misterul căsătoriei ei cu mediocrul Alfiorov rămîne o piedică în priceperea unei logici a personajului, ci mai ales pentru că e esențial ca ea să fie absentă, să nu știm cu adevărat cum a fost. În măsura în care Mașenka simbolizează acel trecut care le lipsește tuturor membrilor pensiunii, făcînd din toți mai mult sau mai puțin niște infirmi, e important ca ea să rămînă o proiecție. Nostalgia înseamnă durere după ceva ce și-a pierdut conturul inițial, după o nălucă, iar nostalgicul nu încearcă (pentru că știe că nu poate) să își limpezească privirile, ci preferă să le lase pierdute în ceață, să stră-vadă, cu alte cuvinte. Tocmai de aceea, din clipa în care a zărit portretul Mașenkăi, viața lui Ganin devine o recapitulare înduioșată a marii lor iubiri. Dar e o recapitulare fără obiect și fără concluzie. Există multe spații goale în povestea lor de dragoste (războiul, despărțiri oarecum aleatorii, scrisori rămase fără răspuns etc.), pe care nu vrea și nici nu ar putea să le umple. Nostalgicul din el nu caută să structureze trecutul, ci-l conștientă, ca dintr-un scaun de cinema, cînd plîngînd soarta eroilor, cînd amuzat, cînd mirat, cînd pur și simplu indiferent. Există, de altfel, o scenă extrem de impresionantă, și totodată relevantă din acest punct de vedere în roman: cînd Ganin merge cu amanta sa de ocazie (mai mult sau mai puțin) Liudmila, la un cinematograf, recunoscîndu-se pe sine pe ecran, ca figurant într-o imensă mulțime. Pe ecran, în film, figura sa are un rost și un loc anume în mulțime; dar el știe că aceea figură e doar umbra lui, pe care și-a împurmat-o fără voie, sau de nevoie. Din scaunul său de privitor, Ganin își conștientă umbra inciudată, pentru că știe că aceea aparentă coerență de identitate pe care i-o conferă filmul nu e adevărată. Faptul că Ganin e un nostalgic resemnat să își mestece cumva trecutul ca pe o grămăjoară de tutun, fără să îl înghită, fără să îl mai asimileze, o dovedește plecarea lui, cu cîteva ore înainte de sosirea Mașenkăi. Pe care nu vrea să o vada.

Ganin scapa din sanatoriu, cu alte cuvinte. El pleacă din "casa cu umbre", la fel ca și poetul care moare. Dar plecarea lui nu e neapărat o evadare autentică: Ganin pleacă spre Franța, spre Provence, unde știe că îl așteaptă marea. Greu e de spus dacă pentru el marea înseamnă sinucidere, sau simplă re-punere a identității sale de nostalgic într-un abis al nesfîrșitului, al imensității care te cuprinde și te vedează din interior. La urma urmelor, marinarii secolului XVIII au fost primele victime, ne-o spune istoria medicinei, ale nostalgiei.

Ingmar Bergman – *Copil de duminică*, traducere și note de Elena Maria Morogan, Editura Univers, București 1998, 143 pagini, preț nementionat.

Cum arată nostalgia celor care nu au plecat niciodată de acasă? Nu nostalgia emigratului, a înstrăinatului, ci dimpotriva, cea a fiului, a celui care prin definiție aparține. Ne-o arată Ingmar Bergman, într-o emoționantă saga de familie, cu nuanțe autobiografice și fabulos mitice totodată. *Copil de duminică* este și el un roman al pendulării între lumi, între prezent și viitor. Dar nu o carte a amintirii și a retrospectiei, ci mai curînd invers, a anticipării și călătoriei în viitorul personal. Personajul principal, Pu, este cînd copil, cînd adult, dar de cele mai multe ori vocea lui narativă și episoadele pe care le notează sînt ale copilului care voiajează, cu o înțelepciune intuitivă și misterioasă, către propria sa viață de adult. Bergman, ca regizor, descoperă în acest roman, o problemă fundamentală, implicată la un scriitor, dar scormonită pe față de el: cea a realității. Ce înseamnă realitate pentru personajele lui? Pu aluneacă de la visele lui de copil temător, la segmentele de pașnic interior familial, la scenele de mai tirziu ale unei relații tandre cu un bătrîn ciudat și placut care întîmplător e același cu tiranicul tată din copilărie. Care dintre aceste realități este, nu autentică, firește, întrebarea e absurdă, ci mai curînd aptă de a deveni reper? Care este cea de care le poți apoi lega pe toate celelalte, căutînd astfel să le dai un rost? Cea mai impresionantă scenă din roman mi s-a părut a fi aceea în care copilul Pu se trezește brusc din somn, neștiind "pe ce parte a realității se afla: în a sa proprie, cea stăpînită de Pu însuși și bine controlată, cea care e, desigur, amestecată cu imagini și figuri ciudate, dar oricum, a lui proprie, o realitate ușor de recunoscut, sau în cealaltă, cea nouă și înspăimîntătoare, care a început să-i invadeze gîndurile și simțurile" (69). Pentru nostalgic, dilema aceasta e fără ieșire. Iar nostalgia adevărată este, la urma urmelor, cea după copilărie, după acea primă realitate, singura care ne aparține nemijlocit, chiar dacă aparent e cea mai ireală dintre toate.

Vladimir Nabokov – *Mașenka*, traducere de Adriana Liciu, prefată de Dan Grigorescu, ediție îngrijită de Janina Ianoși, Editura Albatros, București 1997, 170 pagini, preț nementionat.

jerpeliți, cu un trecut vag sau pur și simplu complet uitat chiar de ei înșiși. Tema e banală: emigrantul captiv într-o lume străină, pe care nu vrea să o părăsească pentru cea odinioară familiară, căci nu poate, dar în care greu izbutește să trăiască, intrucît nostalgii greu domolite îl subminează din interior. Firește, la Nabokov fermecător este stilul, acea unică pecete a universului lui romanesc. Povestirea e simplă și totodată solemnă, mini-tragediile vieții protagoniștilor au totodată un umor isteric, de care ei înșiși sînt conștienți. Prefața semnată de Dan Grigo-

John BAYLEY

Iris Murdoch și

DUPĂ 22 de ani de corespondență neîntreruptă, începută din 1974 - anul când am cunoscut-o pe Iris Murdoch în Anglia - și punctată de câteva vizite reciproce, brusc, în 1996, răspunsurile ei savuroase și englezesc punctuale au încetat să mai vină. Pentru ca în scurt timp să aflăm vestea sfîșietoare că spiritul efervescent, mintea scriitorului erudită, memoria prodigioasă a acestei mari scriitoare și încântătoare persoane s-au pierdut în negurile maladiei lui Alzheimer.

În literatura contemporană britanică, Iris Murdoch este un nume celebru, cu o operă tradusă în numeroase limbi și cu o activitate pe cit de prolifică, pe atît de variată: peste douăzeci și cinci de romane substanțiale (cite-

va traduse și în limba română), piese de teatru (dintre care continuă să se joace și la noi *Prințul Negru*) și un număr de tratate și eseuri filozofice, scriitoarea fiind dublată și complementată de profesoară de filozofie cu lungă activitate pedagogică de la colegiul St. Anne din Oxford. Romanciera a avut o sinuoasă traiectorie literară, de la romanul picaresc cu tentă suprealistă de la începuturi, la universul existențialist apropiat de Simone Weil și glisînd apoi spre mișcarea narativă a romanului psihologic post-proustian, saturat însă de simboluri și reminiscențe gotice, celtice. Opera ei a fost distinsă cu numeroase premii literare și încununată prin titlul nobiliar acordat de curtea regală britanică.

Iris Murdoch este căsătorită de peste patruzeci de ani cu criticul literar și eseistul John Bayley, profesor de literatură engleză la Oxford, împreună cu care a alcătuit o ciudată simbioză, concretizată prin numeroase turnee

la universități din Anglia și din alte țări, în care debateau și polemizau în jurul creației murdochiene în calitate de autor și de critic. Acum, simbioza cunoaște un transfer de calități, cei doi rămînînd, însă, într-un fel, tot actor și spectator. Numai că, printr-o stranie inversiune, elementul activ creator a devenit pacient, iar mai mult sau mai puțin pasivul observator critic s-a transformat în neobosit îngrijitor.

Un îngrijitor care simte nevoia să-și consemneze reacțiile *lui* stimate de reacțiile *ei* în fața tenebrelor lui Alzheimer. Notații pătrunse uneori de o rece detașare și curiozitate științifică și alteori de temperata duioșie a englezului învățat să-și inhibe emoțiile. Și pe alocuri de un umor amar.

Cartea se compune din două părți: *Then* și *Now* (*A-tunci* și *Acum*), care marchează grandoarea și prăbușirea vieții insolitului cuplu oxfordian.

15 aprilie 1997

CHINUL unei călătorii, astăzi! Iris a fost întotdeauna pasionată de călătorii și acum s-ar zice că tinjește mai mult ca oricînd să voiajeze. Eu unul detest să plec de acasă și în trecut eram recunoscător că nu trebuia decît s-o conduc la gară și să-i urez drum bun. Acum, însă, încerc o reală fobie - taxiuri, bilete, orarul trenurilor. Pe Iris n-au deranjat-o niciodată asemenea lucruri. Obişnuia să vină devreme la gară, ca un tărânoi rus, și să aștepte sosirea trenului.

Și, cu toate că Iris e nerăbdătoare să "plece" - undeva, oriunde - în gară e la fel de speriată ca și mine. Îmi repetă întruna: "De ce nu mi-ai spus că plecăm?". I-am spus-o de nenumărate ori. Și acum i-o spun din nou, cu asprime, ba îi repet chiar pe tonul îmbufnat pe care-l folosește și ea. Lumea se uită la noi. Scotocesc în portmoneu ca să verific dacă am toate biletele. Le separ cu greu și, după ce le întorc pe o față și pe alta, constat că îmi lipsește unul dintre biletele de întoarcere. Întreg sistemul e absurd - de ce e nevoie de patru bilete separate, cînd două dus și-ntors ar fi fost perfect suficiente? Categorie, n-am biletul. Iris mă prinde spasmodic de braț și mă împinge spre un tren care tocmai a intrat în gară, bineînțeles altul decît cel pe care-l așteptăm noi. Ah, de ce nu putem să ne întoarcem pur și simplu acasă? Iris nu înțelege care-i problema și mă trage spre tren. În clipa aceea apare un om care îmi întinde un bilet. E impiegatul de la ghișeu de bilete, ciudat de golăș și de străin acum cînd nu-i în spatele geamlicului. Nu-mi explică ce s-a întîmplat, dar îmi oferă biletul lipsă însoțit de un zîmbet complice și se întoarce repede la locul lui de muncă.

În tren, continui să-mi număr biletele. Perechea în vîrstă, așezată în fața noastră, se uită la Iris compătimitor. Clar că eu sînt acum cel care ridică probleme. Sînt complet epuizat și scaldat în sudoare. Văgi senzații neplăcute în regiunea inimii. Și explicația e meschină. E limpede că Alzheimer m-a luat în vizor - și pe mine și pe omul de la casa de bilete. Ca și pe Iris - și pe cine nu?

Oare îngrijitorul bolnavului mimează, involuntar, simptomele lui Alzheimer? Sînt convins că eu o fac.

Niște prieteni draguți care locuiesc pe strada noastră ne invită într-o duminică dimineața la o mică petrecere cu băutură. Eu am îndrăgit întotdeauna diminețile tîhnite de duminică, zărele de duminică, micul dejun luat pe îndelete în timp ce Iris lucra în camera de la etaj, absența grijilor de dimineață în legătură cu ce am de făcut în ziua respectivă. În trecut, aș fi inventat o scuză și nu m-aș fi dus la petrecere. Și Iris s-ar fi arătat de acord cu mine deși ei i-ar fi făcut plăcere să se ducă. Acum, însă, invitația îmi oferă o distragere binevenită. Pînă la ora 11 nu suflu o vorbă. Dacă i-aș vorbi despre petrecere, ar

intra în panică. Acum nu mai face deosebire între ceea ce dorește și ceea ce se întîmplă în realitate.

- Plecăm la Londra? mă întreabă.

- Nu, mergem numai pînă la capatul străzii. Cînd o să ajungem acolo ai să vezi că-i cunoști pe toți. Sunt oameni draguți. Ai să te simți bine.

Știu că toate acestea sînt adevărate, dar ei îi produc "grimasa pantalonilor", cum am ajuns s-o numesc în sinea mea. În fiecare seară ducem o adevărată bătălie a pantalonilor. Vrea să se culce îmbrăcată cu ei și cu tot ce a purtat peste zi.

Rezistența opusă de mine nu e nici pe departe atît de aprigă ca tenacitatea hotărîrii ei. Uneori o biruiesc și, mai mult sau mai puțin, îi smulg pantalonii. Iris renunță la luptă dar arborează o grimasă înfricoșătoare, o expresie cu totul nouă și diferită de tot ceea ce oglindit vreodată fața ei. Mă scoate din minți. Nu ca mi-ar păsa de pantalonii, deprinderile noastre nu au fost niciodată excesiv de igienice, dar faptul de a diferenția ziua de noapte mi se pare vital pentru salvarea rutinei noastre. De două ori pe zi, la zece dimineața și la cinci după-masă, se lasă asupra-ne o panică și o senzație de pustietate, nu pentru că am avea ceva de făcut, ci pentru că nu avem nimic de făcut. Rutina nu-ți oferă sugestii. Tot ce pot face în asemenea momente este să mă agăț de următorul pas rutinier: o băutură, prînzul, cîna.

Spaima lui Iris de oameni străini, atunci cînd nu sunt eu de față, e atît de patetică, încît nu mă lasă inima să-i angajez alți îngrijitori, care "să-i țină companie", sau s-o duc la centrul de terapie grătarică.

Deocamdată o pregătesc cu necrutare pentru petrecere, convins că, odată ajunsă acolo, o să se simtă bine. Și într-adevăr se simte bine. E o reuniune agreabilă. Mă minunez, cum m-am minunat adeseori, văzînd cit de mult le place musafirilor să fie musafiri. Să stai în fața cuiva și să te străduiești să întreții comunicarea, să menții contactul privirilor în același fel experimentat și precar în care-ți îi în mîna paharul sau sandvi-ciul! Ca o bătălie navală din vremea lui Nelson: navă la navă, vergă la vergă. Citeodată o altă navă se nalucesc prin larma bătăliei. Oare trebuie să-mi schimb obiectivul de trageră și să-mi îndrept tunurile de la bord spre noul oponent?

Lucrul extraordinar este că Iris reușește să-și folosească tunurile ei și să răspundă la focuri, ca toți ceilalți. N-aș fi adus-o dacă n-aș fi fost convins de acest lucru. Fața i se însuflețește - nici urmă de "grimasa pantalonilor"; își joacă și ea rolul ca noi toți. Oare nu-i o bună terapie? Dar știu că această fericită distragere nu poate fi decît vremelnică. Mă apropiu, prudent, de pupa (automat gîndesc încă în termeni nelsonieni) musafirului care îi vorbește lui Iris. Creează o puternică impresie de eficiență în munca lui și de satisfacție profesională. Îl ascult cu o ureche în timp ce sînt angajat în bătălia cu propriul meu oponent și aud o entuziastă descriere a minunilor care se desfășoară într-o compa-

nie de asigurări. Iris zîmbește și asculta cu concentrare - atenția ei trebuie să fie extrem de măgulitoare. Pe urmă o aud întrebînd: "Cu ce te ocupi dumneata?". Judecînd după expresia chipului din fața ei, întrebarea trebuie să fi fost repetată de mai multe ori în ultimele câteva minute. Fără să se descurajeze, omul ia întreaga poveste de la capăt.

Unii ar putea considera foarte odihnitor să trebuie să vorbească, la o masă, cuiva aflat în condiția lui Iris. Mie așa mi s-ar părea. Facînd abstracție de sentimentul că îndeplinești o misiune socială, îți solicită mult mai puțin efort de încordare nervoasă și de imaginație decît arta convențională a conversației.

Cînd ajungem acasă, încerc să-i mențin interesul legat de mica reuniune. În retrospectivă, petrecerea pare să fi fost bine-venită, mă și gîndesc la ea cu nostalgie. Dar Iris nu și-o mai amintește. Pornește iar să mă întrebe cu anxietate: "Cînd plecăm?" Oare de cite ori l-o fi întrebă pe agentul de asigurări cu ce se ocupă?

10 mai 1997

IRIS mi-a spus cîndva că ea nu posedă "fluxul vorbirii interioare". Că nu-și spune niciodată "Acum fac asta și după aceea va trebui să fac ailaltă". Sau: "Norii - copacii - cerul arată atît de frumos azi!"

Se spune că oamenii cu un puternic simț al identității devin cei mai dificili pacienți Alzheimer. Nu pot împărtași celorlalți ceea ce își formulează încă în mintea lor. Oare Iris vorbește, în launtrul ei, despre ceea ce i se întîmplă? Oare se întreabă încă în sinea ei, precum orbul din romanul lui Faulkner: "Cînd au de gînd să-mi dea drumul?"

Evadare. Cuvîntul bîntuie, deși nu-l rostește niciodată. Acasă e locul cel mai neplăcut. Ca și cum aici ar trebui să i se întîmple ceva, ceva care nu se întîmple nîcînd. Anxietatea o frămîntă clipă de clipă. Culege tot felul de gunoaie de pe jos, din curte, ca și cum ar vrea să le pună la adăpost. Le ține în fața ochilor, ca pe niște cuvînte. Simt dorința sălbatică de a-i striga în ureche: "Pentru mine e mai rău. Mult mai rău!"

Asta cînd se încheie programul la televizor. Evident că mie îmi lipsește televizorul mai mult decît lui Iris, dar absența lui o face să devină neliniștită. Sedativul recomandat de medic nu ajută la nimic. "Cînd au de gînd să-mi dea mie drumul?"

4 iunie 1997

AMINTIREA coșmarescă a unei zile de vară fierbinte de anul trecut. Nu știu ce-o fi provocat-o, în afară de arșița și de câteva picături de alcool la prînz (cînd, de obicei, mă fereș că beau; Iris își băuse și ea cei cîțiva stropi de vin alb amestecați cu oranjada.) Probabil că eram neobișnuit de deprimat. Izbucnirile de felul acesta sînt impre-

vizibile, se isca din nimic, ca rafalele de vijelie, și se potolesc tot atît de repede. Pe urmă răsare soarele și apele clipocesc domol. Poți chiar să uiți ca o să se întîmple din nou. Foarte curînd.

Dar cauza? Motivația? Trebuie să existe una. Îmi aduc aminte că odată, în timp ce-l citeam pe Tolstoi, am fost frapat că descria furia și emoția într-un mod asemănător cu cel al lui William James, fratele lui Henry James. După părerea lui James, din cite îmi aduc aminte, furia sau frica sau mila constituie ineseși propriile lor cauze.

Cauza a fost, sau pare să fi fost, enervarea mea legată de plantele din casă. Avem cîteva pe pervazul ferestrei din salon - ciclamene, feriguta, planta tigrlui, cum am botezat-o pe una cu frunzele patate, care-mi placea mult. Eu le îngrijeam și le udam la intervale regulate. Din nefericire, și aceste plante intrasera în orbita obsesiilor lui Iris, alături de obiectele pe care le culege de pe stradă și le aduce în casă. Începuse să le ude în neștire. O găseam mereu cu o sticlă în mîna, udîndu-le, iar pervazul și podeaua de sub fereastră adăposteau mici băltoace stătute. I-am cerut în repetate rînduri să n-o mai facă, arătîndu-i că plantele au început să se ofilească din pricina tratamentului abuziv. Iris a părut să înțeleagă, dar curînd am găsit-o iar cu o cană sau cu o sticlă în mîna, turnînd apă din belșug. Asemenea tristelor fecioare din mitologia greacă, osîndite să toarne pe vecie apa din urcioare în vase ciuruite.

Nu știu dacă soarta plantelor a avut vreo legătură, dar în ziua aceea mi-am pierdut orice control. E uimitor cum furia te prefăce în alt individ, care-ți devine respingător, de care te îndepărtezi cu incredibil dezgust în chiar momentul în care devii el și vorbești cu vocea lui. Furia a fost instantanee și totală: "Ți-am spus să nu mai faci asta! Ți-am spus să nu o mai faci!" În momentul acela sălbatic nici unul dintre noi nu mai știa la ce mă refeream. Dar persoana care striga a devenit curînd mai coerentă. Și rece, mortal de rece. "Ești nebună! Ești ticnita! Nu știi nimic, nu-ți amintești nimic, nu-ți pasă de nimic!" Strigăte însoțite de gesturi furibunde și agresive. Iris tremurînd violent. "Mă rog..." a răspuns ca un banal preludiu la un comentariu aparent rațional. Cuvînte pe care le aud frecvent în discuțiile de la BBC, prefăcînd de obicei o trîncăneală ipocrita care nu răspunde niciodată la întrebare.

Mă pomenesc privînd în oglindă la personajul care strigă. O față oribilă, vinată ca o prună. Și continui să fac lucruri imposibile, de parcă aș lovi un copil sau un mieluşel.

20 noiembrie 1997

FURIA pare să devină uneori un mod de a refuza să recunoști că ceva e în neregulă. E ca și cum i-ai face celui alt un com-

Alzheimer

pliment sincer. Ești aceeași dintotdeauna, fii binecuvântată (sau blestemată), și eu sunt tot același. N-am să te insult pretinzând că s-a întâmplat ceva cu tine.

Cînd plinge, inabusit și în perioade scurte, își ascunde lacrimile cu o jena pe care nu o manifestă în legătură cu alte aspecte fizice.

Alta data obișnuia să plînga fătîș și deschis, ca și cum ar fi fost vorba de o căldură și o expansiune umană demonstrabilă și demonstrată. Acum o descopăr că se rușinează și se oprește din plîns de îndată ce-și dă seama că am observat-o. Total diferit de trecut; dar și răscolitor pentru mine. Mă face să cred că, în taină, ar fi conștientă de grozăvia care i s-a întâmplat și că vrea s-o ascundă de mine. Oare dorește să mă protejeze de suferință? Îmi aduc aminte că o data, în copilărie, am găsit-o pe mama plîngînd și ea și-a șters brusc lacrimile și a părut iritată. În Proust, bunica lui, în timp ce-l plimba pe micul Marcel în parc, suferă un ușor accident cerebral și își întoarce fața așa încît copilul să n-o vadă crispată și contorsionată.

Lacrimile lui Iris par uneori să trădeze o întreagă lume lăuntrică pe care o ascunde de mine, de care vrea să mă apere. E cumplită senzația de ușurare pe care o încerc la gîndul că așa ceva nu e posibil; și totuși, iluzia că există o asemenea lume lăuntrică - dacă e numai o iluzie - mă bîntuie uneori. Iris a avut întotdeauna - trebuie să fi avut - o lume interioară atît de vastă, de bogată și de complexă, încît îmi făcea plăcere să nu știu nimic despre ea. Ca în copilărie cînd mă uitam la o hartă a Americii de Sud și mă întrebam unde or fi izvoarele Amazonului și ce așezări necunoscute s-or fi pîndit pe acolo prin junglă? Oare în Iris mai supraviețuiesc unele din locurile astea ascunse?

Doctorul mi-a trasat o dată traiectoria descompunerii suferite de creierul lui Iris, indicîndu-mi punctul maxim al atrofiei în virful capului. M-am gîndit atunci - vechea idee prostesc romantică a Amazonului - că lumea din creierul ei și-a pierdut toate tainele, toată viața misterioasă care s-a desfășurat în el. Acolo își avusese sediul, fizic și geografic, acolo. Și acum locul era gol. Materia cenușie care-i întreținuse misterele încetase să mai funcționeze, indiferent ce înseamnă "a funcționa" în această zonă.

În două rînduri Iris i-a spus prietenului nostru Peter Conradi că simte că "plutește în întuneric". O asemenea frază ar putea indica acel gen de cunoaștere lăuntrică la care mă gîndesc eu. Pare să trădeze o teribilă luciditate în legătură cu ceea ce se întîmplă. Dar în cazul în care conștiința poate continua să producă asemenea cuvinte, de ce nu produce și altele? În raporturile noastre zilnice cuvintele nu par necesare, aproape că nici nu le rostim. Pentru că nu ne vorbim coerent și, pentru că vorbim fără să avem impresia că vorbim, nu spunem nimic important. Frazele clare pe care le rostește uneori Iris par afirmații cu caracter social, destinate consumului public. Avînd aerul ultimei remarcă rostite înainte ca luminile să se stingă.

1 decembrie 1997
(cel puțin așa cred, în orice caz o duminică)

CUM am mai spus, întotdeauna mi-au plăcut diminețile de duminică. Iris nici nu le observa. Nici acum nu le observa, dar televizorul a devenit un mare aliat. În timp ce trebaluiesc prin casă mă simt ușurat să o văd că stă și ascultă atent, ca un copil cuminte; urmărește slujba de duminică. Mai tîrziu e tot acolo; în locul slujbei acum se derulează desene animate, la care se uită la fel de absorbit. Slavă Domnului pentru programul de duminică dimineața de la televizor!

Uneori simt o dorință teribilă să-i amintesc lui Iris de ceva ce am văzut sau am făcut împreună și mă pomenesc descriindu-i scena respectivă în detaliu. Citeodată am

senzația că se străduie să urmărească ceea ce încerc eu să creez pentru ea. Primăvara e mai vie și mai pregnantă cînd o evoc în iama.

Îmi aduc aminte de Kilvert, pastorul victorian care a locuit cîndva prin părțile noastre și care își scria cu extremă ardoare jurnalul, notîndu-și activitățile zilnice, plîmbarile, îndeplinirea îndatoririlor bisericești. Mi-a mărturisit odată că ceea ce scrie e pentru el mult mai real decît ceea ce văzu-se sau făcuse în ziua respectivă, adică decît întîmplările despre care scria. Numai memoria deține realitate. Cel puțin asta pare să fi dovedit experiența lui, precum și a multor altor scriitori - suflete romantice care, asemenea lui Wordsworth, au făcut descoperirea că, pentru ei, a-și aminti și a scrie înseamnă a trăi, constituie însuși sensul lucrurilor vii. În comparație cu evocarea, experiența propriu-zisă era doar o mișcare tulburătoare, mereu gata să dispară. Probabil că și Proust și D.H. Lawrence au simțit la fel, oricît a protestat Lawrence că *Viața* e totul.

Cred că geniul scriitoricesc al lui Iris e de altă natură, mai cuprinzător decît viziunea post-eveniment. Pentru un scriitor de talia și profunzimea ei, inventivitatea creatoare pare mult mai activă decît memoria și aproape că ar putea continua să funcționeze independent de memorie. Și totuși, se pare că una depinde de cealaltă. Dar oare ce ne amintim cînd inventăm?

Important este că-i place să mă audă povestindu-i. E o parte din mine pe care o simte integrată în ea. Alta dată eram în afara ei, o realitate separată, o entitate detașată de ea, de spiritul ei, de forțele ei, de existență și de creație. Acum însă, nu. Acum am fuzionat. Un fapt care uneori mă sperie, dar, în același timp e o consolare, o asigurare, o normalitate.

Viața nu ne mai ține "din ce în ce mai strîns desparții", cum sună tandrele ambigue cuvinte ale poetului. Pe zi ce trece suntem tot mai strîns uniți. Există o anume ironie comică - fericit nu sumbru comică - și anume că după mai bine de patruzeci de ani în care am luat căsătoria drept un lucru de la sine înțeles, tocmai căsătoria s-a saturat de asemenea statut și a hotărît să pună piciorul în prag. Deliberat, persistent, involuntar, căsătoria noastră are acum un țel, o destinație, ne duce undeva. Nu ne lasă alegerea.

În fiecare zi suntem tot mai aproape din punct de vedere fizic; și micul "chițait de șoricel" al lui Iris, cum îl numesc eu, care semnalează singurătatea ei în camera de alături și dorința de a se afla din nou lingă mine, pare tot mai puțin pierdut, mai simplu, mai natural. Nu mai plutește în întuneric; călătoria ei s-a terminat și, sub obscură escortă a lui Alzheimer, a ajuns undeva. Și eu de asemenea. Aceasta nouă căsătorie și-a luat drept țel să pună capăt alterității - acea fericită alteritate pe care o considerasem cîndva de la sine înțeleasă. Noua căsătorie are nevoie de noi amîndoi, așa cum noi avem nevoie de ea. Un lucru de la sine înțeles.

Acum am și eu nevoie de apropierea noastră, în aceeași măsură ca și Iris. Încerc deplina conștiință a acestei idei dimineața devreme, cînd stau pe marginea patului și bat la mașină, în timp ce ea dormitează alături, asigurată și liniștită în somn de tăcînitul familiar al mașinii de scris. Pe vremuri, la ora aceasta ar fi fost în biroul ei, în propria ei lume. Și eu sunt într-a mea, care, datorită proximității, pare să fie și a ei. Mămura, mai mult sau mai puțin adormită, și își scoate o mîna de sub plapumă. Îmi las mîna peste mîna ei.

14 decembrie 1997

STAU în bucătărie și încerc să citesc ceva. Chițaitul de șoricel al lui Iris la ușă. Îmi

aduce o cutie goală de Coca Cola, o cheie franceză ruginită - unde năiba o mai fi găsit-o și pe asta - și un pantof des-perecheat.

În casa noastră sunt peste tot pantofi des-perecheați, depozitați parca de o mare furtunoasă. Tot felul de obiecte răzlețe prin colțuri: vrăfuri de ziare vechi, sticle goale acoperite de praf. Un morman de haine pe podea, în camera de sus, unde lucra ea. Capace de pixuri din plastic uscat îți pîrîie sub talpi. O filă de scrisoare, în caligrafia ei, veche de vreo doi ani, cu "Dragă Penny", sus, ca titlu.

Gunoiul devine relaxant cînd nu există voința de a-l mișca din loc. Mă gîndesc la toamna descrisă de Keats în poemul, "Hyperion": "Acolo unde cade frunza moartă, acolo rămîne lipită."

O curioasă paralela între gunoaiele de pe jos și cuvintele care plutesc prin camera. Cuvintele sînt echivalentele pantofului des-perecheat.

Crăciunul. A venit iarăși. Lui Iris i-a plăcut întotdeauna Crăciunul și toate activitățile mondene pe care le presupune. Pe mine sezonul festiv mă întristează. De ce să nu-l ignorăm cu totul? Alta dată lui Iris nu i-ar fi plăcut asemenea gînd, dar acum nu mai sînt atît de sigur. Orice schimbare de decor o face să privească uimită în jur, ca Frumoasa din Pădurea Adormită cînd s-a deșteptat printre pinze de păianjen și cioturi de arbori - așa trebuie să fi fost, nu? - și gînganii și guzgani fugind alarmați.

Uimire vecină cu spaima. Așa ceva oglindește fața lui Iris cînd o duc într-un loc care nu-i este familiar. O momentană îndepărtare de la mohorîta anxietate cotidiană. Îi este necesar calmul rutinei. Dar și rutina are nevoie de schimbare, iar schimbarea își regăsește liniștea iarăși în rutină, ca osîndiții din Infernul lui Dante alungați de la cazanul cu pucioasă la gălețile cu gheață și îndărăt. Crăciunul e o combinație interesantă între schimbare și rutină, rutina datinei și a ceremonialului care au măcar meritul că vin doar o singură dată pe an.

Pentru Iris Crăciunul nu era chiar o sîrbătoare sfîntă ci ceva ce trebuia să se întîmple. Cred că ținea la ideea acestei inevitabilități. Dacă Maria și Iosif, în staulul lor, nu pot proceda altminteri, de ce am face-o noi?

Acum însă, trebuie să încurajez instinctul de pasivitate, să mă refugiez în binecuvîntata sau, cel puțin, onorata rutină. Așadar, ca de obicei, vom pleca la Londra, îl vom vizita pe fratele meu Michael și vom lua masa de Crăciun cu el. Vom repeta toate lucrurile obișnuite.

25 decembrie 1997

DIMINEAȚA DE CRĂCIUN. Și repetăm toate lucrurile obișnuite. Rutina este substitutul memoriei. Iris nu-mi pune obișnuitele întrebări anxioase: "Unde suntem?", "Ce facem?", "Cine vine?". Cineva sau ceva vine. Londra e straniu de liniștită în dimineața de Crăciun. Nu se vede țîpenie de om. Dacă or fi oameni care se duc la biserică sau dăgăte de clopot, noi nu vedem nimic și nu auzim nimic. Tăcerea și singurătatea au înghițit totul.

Trecem prin gradina Kensington și ieșim pe strada pustie, printre fațadele înalte de stuc, măcinată de descompunerea edwardiană, dar frumoasă încă. Aici, în stînga, a locuit Henry James, puțin mai încolo, la dreapta, Browning. Cînd trecem pe lingă casele lor spectrale, bișui o mică înșiruire, ca un ghid: Henry James, Robert Browning,

T.S. Eliot. În diminețile de odinioară obișnuiam să le privim ferestrele, să discutăm puțin despre ei... Acum mă rezum să le pomenesc numele. Oare Iris își mai amintește de ei? Zimbește vag. Numele îi sînt încă familiare, familiare ca și tăcerea unică a acestei dimineți.

Apare parcul și, în spate, frumoasa fațadă a palatului Kensington. La moartea printesei Diana, toate pașiștile verzi din jur erau o mare de celofan, care înfășura flori veștejite. Și mulțimile erau încrămenețite în tăcere, la fel de tăcute ca și calmul acestei dimineți.

Acum se aude un dangăt de clopot, pe o notă argintie, dulce. Diminețile de Crăciun la Londra sînt întotdeauna calme, blinde, luminoase. Nu-mi amintesc de una cînd să fi plouat sau chiar să fi nins. O întreb pe Iris dacă ea își poate aminti. Zimbește. Nu-i nevoie să-și amintească atîta vreme cît ritualul care înlocuiește memoria merge înainte.

Lacul Rotund. Nimeni în jurul statuii lui Peter Pan. Nici măcar un japonez cu un aparat de fotografiat... Îi povestesc lui Iris că în copilărie mama mă încredința că dacă mă uit atent, dincolo de gîrdulet, în scobiturile tainice în care primăvara se cuibăresc campanulele și narcisele, o să văd zîna și poate chiar pe Peter Pan. O credeam, aproape că o mai cred și acum, în țîșnirea de soare ce îmbracă parcul într-o primăvară iernatică, în care plutesc fantome de flori și de zîne și cîntec de păsări.

Iris ascultă și zimbește. În dimineața asta n-au existat întrebări îndurerate, lacrimi, fraze frînte al căror singur înțeles e spaima și nevoia de liniștire. În dimineața asta, ceva sau cineva a liniștit-o, i-a daruit, pentru un ceas sau două, ceea ce cartea de rugăciuni numește "pacea pe care lumea nu îi-o poate da."

Și acum o să ne întoarcem la fratele meu. O să mîncăm sardele și cîrnați și jumări de ou și o să bem o sticlă sau două de vin bulgăresc. Genul de masă de Crăciun care ne place la toți trei și singura dată cînd Michael îngăduie să-i fie violată bucătăria imaculată și sterilă.

După aceea, Iris va dormi adînc. Mai tîrziu, vom asculta colinde și muzică de Crăciun. Încerc iluzia, pe care fericirii parteneri ai lui Alzheimer o nutresc, probabil, în astfel de momente, că viața e aceeași, că nimic nu s-a schimbat. Acum nu mi-o pot închipui pe Iris altfel. Pierderea memoriei ei, devine, într-un fel, și a mea. Într-un fel încetoșat, - influențat, firește, și de vinul bulgăresc. Mă gîndesc la nașterea de Crăciun dar mi l-a citat cîndva Iris, anume că moartea nu e o experiență umană. Ne-am născut ca să trăim doar de la o zi la alta. "Privește viața în perspective scurte - nu mai mult decît pînă la prînz sau pînă la ceai."

Antica rutină mintuitoare a Crăciunului a fost pentru noi, azi, de două ori binecuvîntată.

Prezentare și traducere de Antoaneta Ralian

(Fragmente din volumul *Iris - Însemnări memorialistice despre Iris Murdoch*, apărut recent la editura engleză Duckworth.)

„NU SÎNT FOARTE OPTIMIST PENTRU VIITORUL IMEDIAT”

(Urmare din pag. 13)

- Avînd în vedere „dezangajarea” pe care o presupune, în fond, deconstructivismul, credeți cumva că există o legătură între o asemenea perspectivă și ceea ce se numește frecvent „cultura divertismentului”, „cultură de masă” etc.?

- Cred că ar însemna să atribuim prea mult acestei gândiri conducînd-o spre ideea că reflectă o cultură a divertismentului. Pentru că ar trebui să adăugăm, așa cum vă spuneam, că deconstrucția a dominat în universitățile și departamentele de literatură americane, timp de vreo zece ani, dar acum nu mai domină. Ceea ce domină este ceva infinit mai angajat decît studiile literare anterioare. Adică toate angajările în numele unei cauze. Asistăm la ascensiunea unui nou moralism, care judecă literatura în termenii categoriilor morale sau politice, pe care deconstrucția nu le practica deloc și care categorii pot fi ceea ce se numește uneori „multiculturalism”, adică apărarea unei minorități sau a alteia, feminism, apărarea homosexualilor, anticolonialism etc.

- o întreagă serie de tendințe în studiile literare americane, care se află la polul opus acestei dezinteresări. Nu cred, așa dar, că se pot stabili corelații atît de directe. Apoi, deconstructivismul nu sînt neapărat niște oameni neangajați. Derrida însuși s-a angajat în mai multe rînduri în diferite lupte politice, alături de partidul comunist, pentru apărarea drepturilor omului etc. Există deci o distanță între cele două lucruri, e greu să le deducem unul dintr-altul.

- Dacă vorbim despre minorități, de spre indivizi, cum ar trebui să le situăm în raport cu universalitatea, cu universalismul?

- Universalismul este o concepție despre lume care a fost adesea pervertită, care a fost folosită ca un camuflaj pentru apărarea intereselor unui grup dominant, care a vrut să-și travestească propriile aspirații în universalism. A fost, mai ales, în foarte mare măsură, cazul politicii coloniale a unor țări ca Franța sau Marea Britanie, care au pretins mereu că aduc civilizația universală, democrația, principiile bunăstării universale, reprimînd totodată formele de existență culturală sau politică ce nu erau ale lor. Din această cauză, a avut loc o mișcare de atac care a vrut să respingă nu numai aceste pervertiri ale universalismului, ci însăși ideea de universalism. În ce mă privește, cred că nu se poate merge chiar atît de departe și că în realitate toate aceste apărări ale drepturilor minorităților, care sînt justificabile, nu se pot face decît într-o optică universalistă, nu într-una de *apartheid*, sau de discriminare. Deci cred că aceasta implică o anumită orbire în ce privește propriile poziții. Este însă un fenomen de înțeles în procesul istoric așa cum îl putem observa astăzi.

- Ar fi păcat să nu vorbim și despre analiza pe care o faceți în cartea Dv. - mă refer tot la Omul dezrădăcinat - fenomenului comunist, și aceasta mai ales pentru că există realități comune, aproape identice, între România comunistă și Bulgaria, precum și între post-comunismul românesc și cel bulgar. Asistăm, în orice caz, în România, la un fenomen despre care vorbiți în cartea Dv., care se manifestă ca refuz, să zicem așa, de a recunoaște răspunderile privitoare la angajările, mai ales ale nomenclaturii, alături de vechiul regim, dar și ale simplului cetățean care a trebuit să suporte cunoscuta dublare, făcînd compromisuri cu puterea. Ce „morală” este de tras din această situație, căci vorbim, nu-i așa, despre „moralele istoriei”?

- Pe de o parte, eu nu mă pot substitui indivizilor care trăiesc în aceste țări. Am trăit și eu acolo, dar am plecat acum treizeci și cinci de ani... Păstrez contacte cu Bulgaria, dar nu o cunosc cu adevărat. N-aș vrea, așadar, să apar ca cineva care dă lecții. Am avut întotdeauna indoieli față de oamenii care, neparticipînd la situația însăși, vor să le dea lecții celor care o trăiesc. Ceea ce observ, comparînd această situație cu altele, la fel de dificile, este că, după părerea mea, ar fi trebuit ca în țările Europei de Răsărit această problemă să fie tratată pe un plan care nu e tocmai cel juridic și, cu atît mai puțin, polițist, dar care nu e nici pur individual. Ca să mă explic, - cred că într-o țară ca România sau Bulgaria, care a trăit timp de patruzeci și cinci de ani sub un regim de acest tip, este limpede că aproape toată populația a participat, într-o anumită măsură, la impunerea acestui regim, chiar dacă, pe de altă parte, mai toată populația a suferit din cauza lui. Adică, există tot atît de puțini indivizi care au refuzat integral orice compromis cu puterea, ca și indivizi care n-au tras din el decît foloase. Chiar în vîrfurile ierarhiei găsim plîngeri - am citit interviuri ale unor foști miniștri și membri ai Biroului politic din Bulgaria, și toți spun că dacă ei ar fi condus sistemul totul ar fi fost bine, însă erau ceilalți, era sistemul, era Jivkov, era Cervenkov, sau, în România, era Gheorghiu-Dej sau altul. Era întotdeauna cineva asupra căruia puteai arunca răspunderea, tu erai victima. Îmi spune că toată lumea era victima, dar toată lumea era și călău. Această situație e cu totul excepțională, ea nu seamănă cu regimurile autoritare obișnuite, este cu adevărat proprie regimurilor totalitare, și cred că implică tratamente aparte. A o lăsa doar pe seama justiției; mi se pare deosebit de greu, căci cum poți alege să-i judeci pe cei care făceau ceea ce statul le spunea să facă; nu cred că un fel de eroism retrospectiv ar trebui să ne permită să-i judecăm în mod excesiv pe oamenii din trecut, la urma urmei pe părinții mei, sau ceea ce aș fi făcut eu însumi dacă aș fi rămas să trăiesc în Bulgaria, - căci ar fi trebuit să mă supun și eu, la rîndul meu, - nu-mi fac nici o iluzie în privința asta. Dar, la cealaltă extremă, nu cred că toate acestea trebuie lăsate pe seama individului. Căci reacția spontană a individului este de a refuza trecutul, de a spune că nu-l privește, că nici n-a existat.

- E mai confortabil...

- Se alege confortul în detrimentul adevărului, căci adevărul doare. Între cele două, formula cea mai remarcabilă pe care o cunosc este cea practică în Africa de Sud, unde s-a înființat acea comisie numită *Reconciliere și Adevăr*. Pentru că și în Africa de Sud *apartheidul* a fost adevărul statului. Deci nu se putea alege în mod cu totul liber, dacă nu voiai să devii un clandestin, un luptător, și nu toată lumea putea să devină luptătoare, nu puteai să te opui regimului. S-a alcătuit deci această comisie, care are ca funcție nu de a condamna, ci dimpotrivă, după ce adevărul e descoperit, are dreptul să amnistieze. Nu există, așadar, pe deapsă, ci - dacă vreți - o afișare a adevărului.

- Aceeași problemă se pune și în România, unde are loc o mare discuție privind legea care trebuie să pună la dispoziția publicului dosarele fostei securități...

- Nu cunosc în amănunt fiecare situație, dar mi se pare că dacă nu facem această acțiune, ne pregătim pentru întoarceri ale refulatului, cum se spune în psihologia individuală, dificile încă vreme de o generație, cum s-a întîmplat în multe alte țări, unde o parte a memoriei

era respinsă, nu se dorea admisă. Iată, de pildă, Franța, care a vrut să ignore trecutul colaboraționist, iar acest fapt continuă să provoace tulburări, sfîșieri, deși au trecut cincizeci de ani de la cel de-al doilea război mondial. Așadar, într-un fel sau într-altul, mi se pare că un soi de juriu de onoare alcătuit din indivizi unanim respectați ar trebui să aibă datoria de a dezvălui adevărul, să spună adevărul, mai ales despre cei care au avut responsabilități importante în regimul trecut, nu - încă o dată - pentru a-i declara inacceptabili pentru noul stat, - căci ar însemna să se continue excluderea și discriminarea veche -, ci pentru ca acest adevăr să nu fie ignorat. Cred că, deopotrivă pentru victime și pentru călăi, pentru victime și pentru profitori, ar fi mai bine ca adevărul să fie dezvăluit și să se accepte latura imperfectă a omului.

- Da... Știm acum că tranziția acestor societăți foste socialiste spre altceva este foarte dificilă, mai peste tot, nu numai în România și Bulgaria. Cum vedeți, în calitate Dv. de „exilat fericit”, acel „capăt al tunelului”, ieșirea din această situație?

- Ei bine, nu o văd. În orice caz, cînd arunc o privire, de departe, spre Bulgaria, mi se pare că se află în plin tunel. Și mă tem că comunismul a distrus nu numai ceea ce vede toată lumea, adică unele libertăți individuale, forme de viață socială care existau mai înainte, ci că a distrus mai în profunzime capacitatea ființelor umane de a participa din nou la o viață socială constructivă. Și mă tem că, pentru aceasta, va fi necesară o perioadă de timp mult mai mare înainte de a se reconstitui, pornind de la bază, și nu de la vîrf - căci așa ceva nu poate fi decretat - țesutul social care, încetul cu încetul, își va secreta instituțiile democratice și liberale care vor permite un echilibru între libertatea indivizilor și urmărirea binelui comun. E ceea ce constituie, oarecum, regula de viață a unei democrații: ea se află mereu în căutarea unui echilibru între aceste două obiective; nici unul dintre ele nu este singur suficient. Pe vremuri, se pretindea că totul e supus căutării binelui comun, și în realitate știam că cei care ne conduceau nu urmăreau decît interesul lor personal; astăzi, toată lumea are impresia că trăiește într-un soi de jungla în care fiecare trebuie să alerge după avantajul imediat; timpul de a regăsi un echilibru între aceste două exigențe cu adevărat necesare oricărei vieți în comun - și oamenii nu pot trăi decît împreună - va dura una sau două generații. Așadar, nu sînt foarte optimist pentru viitorul imediat.

- Și totuși, continuați dialogul cu istoria. Așa reiese cel puțin din prefața, pe care am apucat s-o citesc, la volumul tocmai apărut la Editura Grasset, sub titlul *Le Jardin imparfait* - Grădina imperfectă, unde, sub formula lui Montaigne, vă arătați interesat încă o dată de istorie, - acum de o istorie a umanității în Franța. Cum situați această carte în ansamblul scrierilor Dv. din ultimii ani, - căci vorbiți aici despre un fel de încheiere a unor astfel de cercetări?

- Ceea ce încerc să închei, oarecum, cu această carte și, în orice caz, într-un viitor previzibil, este această cercetare asupra istoriei ideilor, asupra istoriei gândirii franceze, la care lucrez de vreo douăzeci de ani. Este, așadar, o cercetare îndelungată, care se apropie acum de sfîrșit. Pentru mine însă, în ce privește ființa umană, nu e cazul să fiu nici optimist, nici pesimist; ființa umană nu e nici bună, nici rea, ea e nedeterminată, ea

poate fi transformată în direcții opuse, deci există mereu o posibilitate de intervenție. Așa înțeleg eu, deci, responsabilitatea mea de scriitor, de savant, de intelectual: caut, prin încercările mele, să influențez felul de a gândi al contemporanilor mei, supunînd atenției lor niște probleme care au apărut în trecut, fiindcă îmi spun că se poate face întotdeauna mai bine. Cred cu tărie acest lucru. Aceasta nu vrea să spună însă că se va și face. Viitorul este nehotărît.

- Aceasta nu vrea să spună - și Dv. credeți acest lucru - că imperfecțiunea trebuie menținută altfel decît în sensul ei pozitiv, cu posibilitate de schimbare...

- Cred că visurile de perfecțiune sînt foarte periculoase și că, așa cum spunea Rousseau, binele și răul curg din același izvor. Egoismul, generozitatea, cruzimea, sacrificiul de sine rezidă deopotrivă în aceleași caracteristici ale speciei noastre, ale nevoilor noastre fundamentale. Calitățile pozitive și negative provin din aceleași nevoi omeneste de a trăi împreună cu alții și de a depinde de ceilalți. Deci nu există oprire. Nu se visează la perfecțiune, ci se crede - și e tot ce se poate spune ca optimism - în *perfectibilitate*. Știți că există această expresie a lui Rousseau, pe care și alți autori din secolul al XVIII-lea o întrebuntau; *perfectibilitatea* nu voia cîtuși de puțin să însemne mitul progresului. Ei nu credeau că lucrurile se ameliorează, dar credeau în posibilitatea de perfecționare, în posibilitatea de a proiecta o stare mai bună, dacă se dorea să se meargă în acest sens al mai binelui.

- Am putea spune că propuneți, prin cartea Dv., o nouă interogație privind statutul intelectualului de azi?

- Nu, nu vorbesc prea mult despre acest subiect, - am vorbit mai mult despre el în *Omul dezrădăcinat*. Mi se pare că gîndirea umanistă este, oarecum, marea gîndire europeană, marile curente al gîndirii europene din timpurile moderne, - numai că această gîndire și-a pierdut într-o oarecare măsură savoarea, s-a banalizat, a devenit un fel de bun simț, de bune sentimente difuzate săptămînal în ziare, în publicațiile pioase. Am dorit să mă întorc la autorii care au conceput această gîndire, care au formulat primii aceste mari idei, pentru a le regăsi intensitatea. Deoarece cred că astăzi avem cu toții nevoie de ele.

Paris, noiembrie 1998

„Lange hat man keinen
derart lustigen Roman mehr
gelesen, der einen gelegent-
lich an Swift, Sterne oder
Diderot denken lässt.“
La Göttinger Allgemeine

Dumitru Tepeșneag
Hotel Europa
Roman
Mit einer Einführung von
Ernst W. Brehm
118 Seiten, Gebunden
DM 45,-, ISBN 3-92-41 51 1-9
Taschenbuch DM 28,-

DUPĂ versiunea franceză, foarte bine primită, toamna trecută romanul *Hotel Europa* de Dumitru Tepeșneag a apărut și în traducerea germană a lui Ernest Wichner, la Alexander Fest Verlag din Berlin. Reproducem doar câteva fragmente din numeroasele cronici apărute în presa germană și elvețiană.

Momentele fericite ale celui deprins să citească mult sunt acelea când, la un moment dat, descoperă un autor ce i-a fost necunoscut până atunci și în scrierile căruia, încă de la începutul lecturii, presimte - iar apoi, recitind totul de la prima la ultima pagină, presimțirea i se transformă în convingere - că „asta e ceva”: că este literatura cu adevărat mare. În ultimii ani, asta mi s-a întâmplat cu romanul *Hotel Europa* de Dumitru Tepeșneag.

(Birgit Vanderbeke, scriitoare, în *Berliner Morgenpost*, 7 oct. 1998)

Hotel Europa este un roman despre continentul nostru și transformările de după 1989, despre aventurile tragicomice ale exilului, un roman plin de viață, de spirit și de gravitate.

(*City Magazin*, Neu-Ulm, oct. 1998)

Presă germană despre

HOTEL EUROPA

Nici un alt scriitor român nu a proiectat o panoramă atât de precisă, împănată cu ironie și sarcasm, a stării de fapt din România post-revoluționară. Scăpați din atmosfera de ireal a dictaturii, mânați de dorul de libertate, tinerii eroi ai lui Tepeșneag, descăleceți și pierde-vară, migrează spre Occident. Autorul, al cărui umor subtil nu îl menajează nici pe narator, nici propriile strategii narrative, ne conduce într-o fantastică lume a imigranților: Europa este un hotel, iar aceștia îi sunt ciudații locatari. Dar, așa cum se cuvine pentru un roman modern, acest întreg continent se regăsește în cele din urmă în imaginația hăituitului autor.

(Richard Wagner, scriitor)

...Tepeșneag se servește copios de artificii modernității. Ironia autoreflexivă la nivelul naratorului străbate ca un fir întregul, text, atât de bogat în întâmplări. Umorul pare înrudit cu cel al irlandezului Flann O'Brien. Dar și Bulgakov, cu al său *Maestrul și Margareta* pare a-i fi aproape. [...] Tepeșneag calcă pe urmele realismului fantastic, o specialitate a argentinianului Adolfo Bioy Casares.

Atmosfera înfricoșătoare și neliniștea coșmarescă sunt adaptate stilistic perioadei de tranziție din România...

(*Märkische Allgemeine*, 10 sept. 1998)

Acel „Hotel Europa” din care povestește Tepeșneag nu este un loc tragic. Prin cazinouri și la cursele de cai, Ion reușește mereu să obțină câte un mic câștig pentru a-și putea continua drumul prin roman. Apar prieteni paterni care-i dau sfaturi filosofice, iar femeile mai

coapte contribuie la educația și perfecționarea lui în plan sexual. Maria, în a cărei căutare se află Ion, se dovedește a fi simbolul unei Europe deschise, ținta a peregrinărilor eroului, o țintă care rămâne însă neatinsă. Nu Parisul, ci Praga este centrul Europei, se spune undeva. Și de ce oare Grecia este în Europa, iar Turcia - nu? Dumitru Tepeșneag a scris un roman picaresc, oferind astfel tinerilor marginalizați din sud-estul Europei o istorie provizorie. [...]

(*Die Tageszeitung*, Berlin, 7 oct. 1998)

Tepeșneag lucrează cu forța nuanțelor. Citatele sale realiste par a-și avea sursa în tablouri învechite: omul pe frânghie, mireasa cu colivia într-un automobil trecând în mare viteză, bărbatul în costum de scafandru, poștașul căruia îi cresc aripi...

...*Hotel Europa* este prima carte a lui Dumitru Tepeșneag prezentată cititorilor germanofoni. Chiar dacă nu subscriem la opinia editurii, aceea de a fi descoperit „o literatură cu adevărat mare”, trebuie să recunoaștem totuși că lectura ne oferă un amuzament de bună calitate, în registru vivace-grotesc.

(*Frankfurter Rundschau*, 28 oct. 1998)

Urmează starea obișnuită: așteptările provinciilor romane. „Din momentul acela, mai precis în anul 271 din timpul domniei lui Aurelian, începu așteptarea. [...] Iar în timpul asta barbarii își făceau de cap, imperiul se destrăma...”. Când Ion dă, în sfârșit, peste poștașul înaripat, autorul se concentrează asupra ultimelor fraze. În paralel, el își descrie starea de confuzie provocată de materia pusă în mișcare. Poate că, cine știe, româna,

„jargonul asta...de oieri asasinii”, este limba romanului european de mâine, iar Dumitru Tepeșneag - unul din precursorii acestuia.

(*Junge Welt*, Berlin, 12 oct. 1998)

Ca scriitor în pas cu vremea, [Tepeșneag] firește că nu povestește pur și simplu niște istorioare, ci precizează că tocmai povestește, precum și ce povestește în momentul respectiv. Nu fără autoironie, el studiază cu glas tare posibilitățile de evoluare a personajelor sale - figuri autodinamice în cel mai înalt grad -, le valorifică sau le repudiază. Cu acest artificiu, decăzut de mult la statutul de modă, purii „mecanicieni” ai textului sustrag adesea cărților lor tocmai seva vitală. Tepeșneag însă dă astfel o expresie plauzibilă imponderabilelor unui univers frământat de multiple răsturnări dramatice. Scriitorul este, fără îndoială, un maestru care a lăsat mult în urmă trcurile ieftine ale literaturii experimentale elitiste.

(*Die Welt*, Hamburg, 31 oct. 1998, în suplimentul de carte „Welt des Buches”)

[...] Locul de întâlnire al acestei peregrinări printr-o Europă în deriva și iremediabil suferindă este hotelul care dă titlul cărții, un adăpost răpiciugos din Strasbourg. Aici ajunge Ion - fără bani, fără iluzii. Și pe deasupra a mai pierdut și adresa scriitorului. Dar până la urmă va reuși într-un fel să dea de el. „Hotelul Europa” este doar o etapă. Așa cum, ni se dă de înțeles, și această Europă e doar o etapă. [...]

(*Neue Zürcher Zeitung*, 13 oct. 1998 - din cronică intitulată „Politețea disperării”)

CRONICA TRADUCERILOR

Decembrie, la Terracina...

IN POSTFAȚA romanului său *La comédie de Terracina* (apărut de curând la Editura ALLFA, în traducerea și prezentarea Mariei Genescu), Frédéric Vitoux scrie: „[...]mă gândesc la această ambiție, dacă nu chiar boală, care îi macină pe mai toți romancierii: aceea de a-și ridica personajele la rangul de individualități autonome sau «reale». Ceea ce am putea numi «sindromul Balzac», confirmat de scriitor pe patul de moarte, când cere să vină la căpătâiul său doctorul Bianchon, unul din eroii din «La Comédie Humaine». Mi se pare, considerând că este același lucru, firește, că am procedat exact invers: pornind de la personaje reale, m-am străduit să le ridic pe acestea la demnitatea de ficțiuni, de personaje literare”.

Am citit aceste cuvinte ale lui Vitoux ca pe o reiterare a ideii (mai vechi sau mai noi, depinde de ceea ce vrei să demonstrezi) potrivit căreia ficțiunea primează asupra realității. Dacă nu greșesc, chiar ideologia postmodernismului literar subliniază adesea faptul că, pentru scriitor, condiția eroului de ficțiune e vizibil superioară celei a personajului real.

Dacă, însă, eroii ficțiunii sunt persoane celebre, le mai este, atunci, necesară înobilarea literară? Vitoux e categoric în a afirma acest lucru. Și iată cum compozitorul italian Gioacchino Rossini și scriitorul francez Stendhal (care se mai numea încă, la acea dată, Henri Beyle și pregătea o lucrare intitulată *L'Histoire de la*

peinture en Italie), devin eroii unor episoade romanești (pe alocuri decoltate), petrecute în orașul Terracina în decembrie 1816. Frédéric Vitoux „regizează” o întâlnire între cei doi, întâlnire care n-a avut loc, dar pe care scriitorul și-o închipuie, ba mai mult, și-o dorește. De fapt, atât Rossini, cât și Stendhal e posibil să fi trecut prin Terracina, localitate situată pe frontiera ce despărțea Regatul Neapole de Statele Papale, primul călătorind spre Roma, iar al doilea venind dinspre Cetatea Eternă... dar la un an diferență unul de celălalt! Vitoux îi aduce pe cei doi la Terracina, în luna decembrie a anului 1816, ca oaspeți ai contelui Nencini, exilatul, conspiratorul conte Nencini, favoritul până nu demult al regelui Joachim Murat. Timpul și spațiul în care se desfășoară acțiunea au semnificații aparte. Astfel, anul 1816 aparține epocii post-napoleoniene, în care „Risorgimento”-ul mult așteptat avea să aducă unificarea Italiei. Terracina, orașul străbătut de antica „via Appia”, sau „via Porta Romana” este, la rândul-i, o poartă. Poarta prin care se intră în „mezzogiorno”, în Regatul Soarelui din sud. Port la Marea Tireniană, Terracina este străjuit de stânca pe care locuia, potrivit legendei, vrăjitoarea Circe. O asemenea Circe este și contesa Gabriella Nencini, care îl prinde în mreje pe fermecătorul Rossini. Jocurile amoroase dintre contesa Nencini și compozitorul italian, pe de-o parte, și eșecul suferit de Beyle în seducerea Josefinei Maci-

rone, tainic amoroasă de contesa Nencini, pe de alta, au aerul unor „legături primejdioase”, pe măsura secolului descris ca atare de însuși Beyle: „Am picat într-un secol pueril, plat și vulgar”.

O melodramă, prin urmare, de factura celei pe care o caută Rossini pentru a fi transpusă pe muzică. În definitiv, tot acest război erotic duce la o lăncezeală a „poveștii”. Lejeritatea persiflatoare devenită scop în sine, cu care Vitoux își tratează eroii, estompează efectele de lumină bine „găsite”, parcă, de un „alt” Vitoux, fascinat de Terracina cea încărcată de simboluri. Pe de altă parte, cititorul care așteaptă înfrigurat întâlnirea promisă, „ciocnirea” dintre cele două minți geniale, se alege, în final, cu câteva fraze scânteietoare, și apoi tăcerea. Fina ironie postmodernă se transformă, încet-încet, într-o parodie cam groasă. Dacă aceasta a fost și intenția autorului, discuția se oprește aici. Continuând-o, ar putea începe să trădeze nostalgia unui cititor care ar fi vrut o „poveste” spusă „altfel”. În care cel ce o spune să creadă.

Dan Croitoru

Revista revuistelor

Cenzura, pe limba ei

În primul număr din anul acesta al **ADEVĂRULUI LITERAR ȘI ARTISTIC** sunt publicate câteva "note" și "referate" întocmite între 1960-65 de funcționarii Cenzurii politice, instituție numită pe atunci Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniștri. Cenzorii angajați pe dosar și dresați să vineze teme, idei, stări și cuvinte interzise prin hotărâri superioare de partid, variabile de la an la an, citeau prin aceste grile tot ce urma a fi tipărit și condiționau "bunul de tipar" de eliminări și modificări, atunci când nu interziceau în totalitate publicarea unui articol sau a unei cărți, considerate iremediabil *greșite ideologic*. Valoarea literară nu-i interesa cituși de puțin, nu era treaba lor și, se poate bănuși după felul cum scriau, majoritatea nici nu erau capabili să o aprecieze, ochelarii de cal limitându-le câmpul înțelegerii la o *linie*. Iată, de exemplu cum începe Nota cenzurii, datați august 1960, la volumul de debut *Poarta* al lui Nicolae Velea: "Volumul cuprinde șapte povestiri cu subiecte din viața satului nostru. Tematica acestor povestiri este necorespunzătoare și depășită. Se redau aspecte nesemnificative din perioada de început a procesului de cooperativizare a agriculturii, precum și din perioada reformei agrare și a anilor de secetă. Nici o povestire nu oglindește aspecte esențiale din viața satelor noastre de astăzi." Una dintre ele, "total greșită", *Cioburi*, e eliminată, iar la restul se fac "observații" ce trebuie "rezolvate" de către editură (parșivenia era că cenzura nu taia niciodată cu mâna ei, dar condiționa apariția de eliminări și modificări impuse). ♦ Referatul din 1961 la *Risipitorii* lui Marin Preda, semnat de șef-lector Moraru FI, are trei capitole. Unul rezumă în limboi de lemn subiectul (de exemplu: "George Munteanu, fiul unui medic oculist de formație burgheză, este membru de partid și duce o susținută activitate obștească pentru care e promovat pe linie profesională" etc.). Altul, mai amplu, e intitulat *Modificări necesare* ("Din roman nu reiese că demascarea grupului fracționist a fost o măsură de primă importanță, luată de însuși conducerea partidului", unele "zvонuri

dușmănoase" sunt prezentate de Preda ca fiind reale, personajele pozitive nu-s destul de pozitive și "vehiculează idei și concepții străine nouă" ș.a., toate acestea trebuind "rezolvate prin modificări de text"). Și, în sfârșit, un ultim capitol, de *Observații*, care nu diferă prin nimic de "modificările necesare". Cenzorul observă că "din cei patru copii de muncitor prezentați în roman, doi sînt personaje negative", că unul dintre ei "întreține relații cu o serie de femei provenind din medii reacționare, total descompuse" iar celalalt, deși ajutat de partid, refuză să-și înțeleagă greșelile, avînd în plus ca nevastă "un element corupt". Nu așa sînt copiii ilegalștilor, crede Moraru FI, în capul lui "negativii" trebuind să aparțină neapărat "mediului putred" burghez. ♦ Dacă la proză abaterile de la "linie" sînt mai ușor de observat, la poezie lucrurile se complică. Tipicul *Notei* e același: ce cuprinde volumul, apoi câteva poeme *povestite* pe înțelesul activiștilor superiori de la CC-PCR și propuse spre eliminare din carte. Ceea ce o nemulțumește, în 1965, pe FI. Molho la *Viața deocamdată* de Ion Alexandru, căruia îi dă totuși "bun de tipar" după ce îi scoate câteva poeme (începuse dezghețul) - e că "poeziile de meditație asupra vieții noastre de azi [...] degajă o atmosferă apăsătoare, de pesimism și tristețe". Aceeași obiecție o are și E. Docsănescu la *Moartea ceasului* de Marin Sorescu, pe care-l supune avizului tovarășilor Ionescu AI. și T. Stoian. ("Volumul conține poezii de meditație - fie cu implicație filozofică mai largă, fie cu caracter personal - și câteva poezii satirice. Din ansamblul volumului se degajă o viziune sumbră, sceptică asupra vieții, asupra istoriei."), povestindu-le politrucilor mai multe poeme ce "pot da naștere la interpretări greșite din punct de vedere politic". ♦ Semnificativ e și un alt document din arhiva cenzurii, datat 20.V.1964 și intitulat "*Informare privind unele ecouri în rîndul scriitorilor de către (sic!) adunarea oamenilor de știință, artă și cultură din Capitală din ziua de 8 mai a.c.*" Ni se dovedește astfel că cenzura nu supraveghea doar rodul muncii scriitorilor, ci, dublînd Securitatea, o interesa și ce gîndeau ei. Informarea relatează, în limbajul securistic binecunoscut, păreri exprimate în *discuții particulare* și relatate de tîmători ("Tovarășul I.D. Balan - redactor-șef adjunct la revista «Luceafărul» ne-a informat că M. Novicov a afirmat în diferite ocazii că el nu poate înțelege ce se întîmplă în momentul de față în mișcarea muncitorească internațională"; "Tovarășii Tiberiu Utan, Ion Brad și Pop Simion au observat că atunci cînd erau ridicate în discuții anumite probleme în legătură cu R.P. Ungară, tovarășii Szemler Ferenc și Meliusz Jozsef adoptau o atitudine foarte rezervată." "Tovarășii Barbu Gruia și Pop Simion ne-au informat că... etc.") ♦ Un volum cuprinzînd documente selectate din Arhiva Cenzurii (nu "Opere complete" - cum sugerează C. Stănescu în preambulul paginilor din "Adevărul literar" - fiindcă ar fi pacat de padurile tăiate pentru hîrtogăria ei de decenii) ar constitui încă o mărturie importantă în procesul comunismului.

Obişnuințe și scandaluri

Presă cotidiană a dat o uriașă amploare unui scandal provocat de Corneliu Vadim Tudor, care l-a acuzat pe președintele Constantinescu de adulter. Presă a ignorat însă, pînă la un punct, atacurile mult mai grave ale aceluiași Corneliu Vadim Tudor împotriva președinției și a guvernului, cu amenințări cit se poate de clare, formulate într-o scrisoare deschisă adresată minerilor

Dirrecțiile în literatură

DE CURÎND s-a pus problema unei necesități a unei direcții în cultura română. Mă interesează foarte puțin cum s-a ajuns la această problematizare. Mă interesează și mai puțin dacă e nevoie, azi, de o direcție normată în literatura română. Tot ceea ce doresc e ca literatura care se scrie să fie citită cu atenție de criticii literari.

E prima oară cînd folosesc acest microscop din motive strict personale, de scriitor. O fac deoarece am fost silit să-mi fac loc în literatură, ocolînd diverse norme care altor scriitori, din generații anterioare, li se păreau de neevitat. Am descoperit, ca scriitor care încerca să debuteze, tot soiul de puncte obligatorii de trecere, pe care am reușit să le ocolesc și grație faptului că generația sau mai bine zis o parte dintre scriitorii care formau această generație au refuzat să treacă prin ele.

Fac parte din generația '80 și, trebuie s-o spun, dacă n-ar fi fost toți ceilalți reprezentanți ai acestei generații care au scris fiecare în felul lor, nici n-aș fi debutat înainte de 1989 și nici n-aș fi avut parte de bunul tratament editorial pe care l-am cunoscut, după volumul de debut, din 1985.

Generația mea a fost bine primită de critică în acei ani, dar a avut parte și de reversul medaliei. Critica în care cei mai mulți dintre scriitorii generației mele credeau era deja, considerată reacționară sau chiar vindută "agenților străine". Dacă instanțe ca Monica Lovinescu, de pildă, pot fi considerate că reprezentau agenturi străine, atunci, cu siguranță, că Nicolae Manolescu a avut dreptate în autodenunțul prin care a dezvăluit că avea legături la Paris, în ciuda opreliștilor oficiale.

În anii '80, am avut pentru prima oară în minte problema unei așa-zise direcții. Era direcția pentru care puteam opta. Puteam fi un scriitor care

debutează ușor, dacă acceptam normele oficiale, scriînd o literatură așa cum se scria, indeobște, sau puteam fi un scriitor care doar scrie, fără mari speranțe de a fi publicat. Alegerea o făcusem dinainte, dar asta nu însemna că nu doream să public.

Cu experiența mea de atunci, încerc să mă pun în situația unui scriitor care vrea să publice azi. Editorial, nu-l împiedică nimic. Dar întrebarea e cui se adresează.

Dacă el se vede în fața unei direcții, nu înaintea unor critici dezlegați de orice condiționări, de unde știu eu că literatura lui, posibil valabilă, nu va fi împinsă la margine de dragul direcției?

În treacă fie spus, orice direcție e rezultatul acțiunii concertate a unor persoane sau a unor personalități.

Poate că eu, ca prozator, mă simt bine în raport de criteriile reprezentanților acestei direcții, dar tot eu, ca prozator, trebuie să mă retrag într-o prudență strategică față de orice direcție care nu pornește dinspre mine.

În ultimii ani am discutat cu mai mulți scriitori cu intenții de direcție. Nu mi-a plăcut dorința lor de a vîmui literatura.

Am discutat și cu critici care au un punct de vedere atît de liberal, încît, dacă umbli după canoane, te întrebă dacă nu sînt simpli vinători ai valorii.

Sînt însă scriitori care nu se simt învinși nici de faptul că scriu cam pe gratis, debutanți care visează la o carieră de scriitor, deși știu că asta nu le va aduce decît o problematică glorie - nu cred că de o direcție normată au ei nevoie.

Aici cred că trebuie să dau dreptate celor care afirma că marile direcții în literatură mai întîi se produc, apoi sînt contabilizate și în cele din urmă se transformă în direcții propriu-zise.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
C&R Graphic S.A.

**24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei**

Cronicar